

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXIV. Č. 3 SEPTEMBER—DECEMBER 2015 NEPREDAJNÉ

Archivári vo Varšave

OBSAH

<i>Martina Orosová</i>	O niečo viac slov na úvod...	/04
PRIHLÁŠKA NA XX. ARCHÍVNE DNI V SR		/07
OZNAMY		
	Výzva na poukázanie 2 % z daní	/09
	Výzva k aktívnej účasti na XX. archívnych dňoch v SR	/09
VÝBOR(N)OVINY		
	Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov z 21. septembra 2015 v Bratislave	/09
	Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov z 12. októbra 2015 v Bratislave	/10
	Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov z 3. decembra 2015 v Bratislave	/10
PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV V ROKU 2014 (I. ČASŤ)		/12
NOVINKY Z ICA		
<i>Juraj Roháč</i> – <i>Henrieta Žažová</i>	Konferencia Medzinárodnej rady archívov v Reykjavíku	/14
AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV		
<i>Marta Švoliková</i>	Maďarské archívne dni v Gödöllő	/15
<i>Mária Grófová</i>	Archívny deň v Rakúsku	/18
<i>Krisztina Batalka</i> – <i>Márton Kiss</i>	Letná archívna pedagogika na Univerzite technických a hospodárskych vied v Budapešti	/21
<i>László Molnár</i> – <i>Henrieta Žažová</i>	Putovné zasadnutie maďarských univerzitných archivárov 2015	/22
<i>Jarmila Bátovská</i> – <i>Marta Švoliková</i>	Ako sme nakrúcali Ferraty	/23
<i>Ivana Červenková</i>	Branný deň opäť v Slovenskom národnom archíve	/24
<i>Judita Szekeresová Kováčsová</i>	Spolky, združenia – formovanie komunálneho vedomia v regióne: konferencia v Štátnom archíve v Bratislave, pobočka Šaľa	/25
<i>Henrieta Žažová</i>	Seminár k 100. výročiu narodenia Vendelína Jankoviča	/27
<i>Ivana Červenková</i>	Deň otvorených dverí v Štátnom archíve v Bratislave	/28
<i>Júlia Ragačová</i>	Pocta kancelárovi Františkovi Esterházyemu v Senci	/29
<i>Martina Orosová</i> – <i>Henrieta Žažová</i>	Za Boha, kráľa a vlasť! Koháryovci v uhorských dejinách	/31
<i>Vlastimil Kolda</i> <i>Štefan Hrivňák</i>	Čtvrtá archivní knihvazačská soutěžní přehlídka 2015	/35
	Varia Theresiana: Aspekty tereziánskeho obdobia v Uhorskom kráľovstve	/37
<i>Lucia Němcová</i> <i>František Gahér</i>	Exkurzia Spoločnosti slovenských archivárov vo Varšave	/39
	Univerzita Komenského si pripomenula 550. výročie založenia Univerzity Istropolitany	/41
<i>Štefan Hrivňák</i>	Vedecká konferencia Škola základ života	/42
<i>Ján Valo</i>	Konferencia MEMORY 2015	/46
<i>Jana Kubíková</i>	Seminár a porada riaditeľov špecializovaných verejných archívov v Častej-Papierničke	/47
<i>Mária Nováková</i>	Prezentácia publikácie Archív na okraji mesta z pera modranských archivárov	/50

<i>Michaela Kurinovská</i>	PVH očami súčasníka – Urob si svoj rodokmeň (archivár – genealóg)	/51
<i>Štefan Hrivňák</i>	Archivári hodní nasledovania	/51
<i>Martina Snaková</i>	Storočnica Michala Kušíka	/53

DO VAŠEJ KNIŽNICE - ANOTÁCIE

<i>Lukáš Svěchota</i>	DOMENOVÁ, Marcela – ŽAŽOVÁ, Henrieta (Eds.). Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2014.	/55
<i>Marta Švoliková</i>	ČAS V ROCE 2014. Ročenka České archivní společnosti.	/56
<i>Robert Gregor Maretta</i>	DUCHÁČEK, Milan. Václav Chaloupecký. Hledání československých dějin.	/58
<i>Mária Grófová</i>	RÁBIK, Vladimír (Ed.). Monumenta Vaticana Slovaciae. Tomus IV. Camera apostolica 1. (Libri formatarum 1425 – 1524).	/59
<i>Jana Macounová</i>	FRIMMOVÁ, Eva (Ed.). Richard Bartolini. Odeporicon.	/60
<i>Henrieta Žažová</i>	HAJDUOVÁ, Mária – BARTOŠ, Martin (Eds.). Košice v súradniciach európskych dejín.	/62

NAŠI JUBILANTI

<i>Marta Bednárová</i>	Milí naši jubilanti /september – december 2015/	/63
------------------------	---	-----

FÓRUM ARCHIVÁROV

2015, roč. XXIV, č. 3
ISSN 1339-8423 (online)
ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:
Spoločnosť slovenských archivárov
Adresa: Drotárska cesta 42
P. O. BOX 115
840 05 Bratislava 45
Slovenská republika
www.archivari.sk

E-mail redakcie:
forum.archivarov@gmail.com

Zodpovedný redaktor:
Gábor Strešňák

Redakčná rada:
Marta Bednárová
Mária Hešková
Marta Švoliková
Henrieta Žažová

Spolupracovali:
Ivana Červenková, Štefan Hrivňák

Jazyková korektúra:
Marta Švoliková

Grafická úprava: Miroslava Polačeková

Texty:
© K. Bataľka, J. Bátovská, M. Bednárová,
I. Červenková, F. Gahér, M. Grófová, Š. Hrivňák,
M. Kiss, V. Kolda, J. Kubíková, M. Kurinovská,
J. Macounová, R. G. Maretta, L. Molnár, L. Němcová,
M. Nováková, M. Orosová, J. Ragačová, J. Roháč,
M. Snaková, J. Szekeresová Kováčsová, L. Svěchota,
M. Švoliková, J. Valo, H. Žažová

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe,
nepredajné. Povolilo: MK SR 1 472/96.

Autorské práva vyhradené.
Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len
s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

Na obálke: Varšava – cieľ exkurzie slovenských
archivárov v roku 2015. Foto: Martina Orosová.

O NIEČO VIAC SLOV NA ÚVOD...

Rok 2015 môžeme jednoznačne nazvať historickým medzníkom v dejinách slovenského archívnictva. Pri niesol niekoľko zásadných zmien, ktorých dôsledky v tejto chvíli nedokážeme odhadnúť, a ich klady či zápory objektívne posúdia až budúce generácie. Prvé mesiace roku sa niesli v znamení prípravy XIX. archívnych dní v SR, ktoré sa uskutočnili v Liptovskom Mikuláši na tému Digitalizácia archívneho kultúrneho dedičstva. Opäť sa potvrdilo, že o každoročné stretnutie archívárov z celého Slovenska je veľký záujem, ľudia majú potrebu komunikovať a diskutovať, vymieňať si skúsenosti, deliť sa o úspechy a otvorene kritizovať nedostatky. Potešujúce je, že archívnictvo je prítlačivou témou aj pre mladú generáciu, ktorá rozširuje rady Spoločnosti slovenských archívárov, sláviacej štvrtstoročnicu svojej existencie. V tejto chvíli sú v plnom prúde prípravy na jubilejné dvadsať archívne dni a ich organizátorky veria, že vás nesklamú.

Mnohé archívy si po archívnych dňoch neoddykli a využili na svoju prezentáciu Medzinárodný deň archívov, ktorý si pripomínajú archívári na celom svete 9. júna. Prehliadky archívnych depotov a špecializovaných pracovísk, výstavy archívnych dokumentov, programy pre deti aj širokú verejnosť sú organizačne veľmi náročné. Veľmi oceňujem všetky archivárky a archívárov, ktorí popri každodenných povinnostiach dobrovoľne obetujú svoj čas a energiu na prezentáciu svojej práce, či skôr svojho archivárskeho poslania. Snáď sa aspoň náš najväčší archív raz bude môcť pýšiť takými bohatými a profesionálnymi propagačno-pedagogickými aktivitami, aké vidíme najmä u našich južných susedov.

Už počas prehliadky pamiatok Liptovského Mikuláša sme spriadali plány s Hannou Krajewskou a Annou Gruszczyńskou z Poľského archívneho tovarištva o možnosti navštíviť hlavné mesto Poľska. Varšava sa stala cieľom tradičnej jesennej archivárskej exkurzie, ktorá sa neuveriteľne vydarila po všetkých stránkach. Poľskí hostitelia pripravili bohatý a atraktívny program, spoznali sme aspoň časť pokladov archívov a múzeí, ochutnali poľské národné špeciality a odniesli si domov samé príjemné dojmy.

Už menej príjemné impresie priniesla jesenná udalosť, ktorá rozbúrila stojaté vody slovenského archívnictva. Zavřil sa legislatívny proces schvaľovania zákona, ktorým sa menil zákon č. 395/2002 o archívoch a registratúrach. Po pripomienkach a pozmeňujúcich návrhoch, ktoré odzneli v parlamente po prvom marcovom čítaní, bolo schvaľovanie zákona nečakane

odsunuté až na jesenné rokovanie Národnej rady SR, najmä kvôli problémom s ďalšou existenciou Archívu hlavného mesta SR Bratislavy. Zákon bol nakoniec schválený v posledný septembrový deň s účinnosťou od 1. novembra 2015 a publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 266.

Analýza plného znenia archívno-registratúrneho zákona prináša viacero znepokojivých otázok. Oficiálnym cieľom prípravy zákona, o ktorom sa mimochodom medzi archívarmi vôbec nehovorilo, bolo prebratie smerníc a nariadení Európskej únie o navrátení predmetov kultúrnej hodnoty na územie štátu, z ktorého boli nezákonne vyvezené. Vyhovelo sa tiež požiadavkám podnikateľských subjektov, ktoré správu registratúry považovali za nadmernú záťaž, a sprísnil sa kritériá pre kvalitu služieb subjektov podnikajúcich v oblasti správy registratúry inou osobou. Najviac reakcií vyvolala nová sústava archívov. Po prvýkrát sa do zákona dostal termín „špecializované archívy“, ktorým sa niekdajšie osobitné archívy neoficiálne nazývali približne od roku 2003.

Zásadnou zmenou prešla desiatky rokov existujúca organizácia štátnych archívov, ktorých nová sústava kopíruje územno-správne členenie štátu. Z pôvodných 47 sa počet štátnych archívov znížil na deväť (jeden štátny ústredný archív, ktorým je Slovenský národný archív so špecializovaným pracoviskom Slovenským banským archívom v Banskej Štiavnici) a osem štátnych archívov s regionálnou územnou pôsobnosťou, ktoré sú spravidla v krajskom meste (s výnimkou Štátneho archívu v Žiline, ktorý má sídlo v Bytči a Štátneho archívu v Nitre, ktorý sídli v Ivanke pri Nitre). Na „krajskú“ úroveň sa tak posunuli bývalé pobočky v Trnave a Trenčíne. Všetky štátne archívy majú svoje pracoviská (bývalé pobočky, resp. niekdajšie okresné archívy). Do tohto „ideálneho“ modelu sústavy archívov nezapadol jeden z najvýznamnejších archívov, Štátny archív v Levoči, z ktorého sa stalo špecializované pracovisko Štátneho archívu v Prešove pod názvom Spišský archív v Levoči. Osud bratislavského mestského archívu sa premietol do „prechodného ustanovenia“, podľa ktorého prevezme dokumenty z činnosti hlavného mesta, mestských častí a nimi zriadených spoločností budúci Archív mesta Bratislavy zriadený hlavným mestom Slovenskej republiky Bratislavou. Dovtedy sa jeho fondy a zbierky stávajú súčasťou nového oddelenia v Štátnom archíve v Bratislave. Z hľadiska vnútornej organizačnej štruktúry sa archívy členia na oddelenia spracúvania archívnych dokumentov a oddelenia služieb verejnosti, pod ktoré patrí aj predarchívna starostlivosť.

Čo prinesie nová sústava štátnych archívov do života slovenského archívnictva? Ministerstvo vnútra SR si od nej sľubuje zracionalizovanie a zefektívnenie koncepčných, rozhodovacích a kontrolných činností a zníženie administratívnej náročnosti riadenia. Najviac kompetenčných zmien zaznamenávajú vedúci zamestnanci pracovísk a špecializovaných pracovísk, ktorých „náročnosť riadenia sa minimalizuje“, čo znamená, že sa znižuje ich vplyv na personálne, ekonomické a materiálno-technické zabezpečenie ich archívu. Nie je ani jasné, ako chce ministerstvo dosiahnuť zníženie finančných nákladov a straty času pri výkone predarchívnej starostlivosti a štátneho dozoru, keď všetky archívy ostávajú v zásade na svojom doterajšom mieste, ani prečo z tohto dôvodu hovorí o lepšej dostupnosti archívov pre občanov. Napríklad Bytča z hľadiska infraštruktúry určite nepatrí medzi najprístupnejšie centrá žilinského kraja. Zaradenie všetkých archívov do ekonomického systému druhého najbohatšieho ministerstva zatiaľ neprinieslo archívom nijaké pozitívum.

Nemožno si nevšimnúť, že nový zákon sa mimoriadne venuje registratúram a elektronickým dokumentom. Vzniká tým dojem, že účelom nie je ani tak snaha neustále dopĺňať archívne kultúrne dedičstvo, ale skôr zvýšiť kontrolu štátu nad súkromnými podnikateľskými subjektmi, ktoré sa po zamatovej revolúcii stali v podstate novým fenoménom v slovenskom archívnictve ako dovtedy takmer neznámi pôvodcovia registratúr a potenciálnych archívnych dokumentov. Nie je tiež tajomstvom, že zo spravovania registratúr inou osobou sa stal nový druh biznisu, ktorý archívárov trochu zaskočil. Bude sa spolupráca archívov s profesionálnymi správcami registratúr vyvíjať ďalej korektným spôsobom, alebo máme očakávať nové trecie plochy?

O elektronických dokumentoch sa všade veľa hovorí, ale málokto ich takpovediac „videl“. Elektronické podateľne sa stali realitou vo všetkých úradoch a verejných inštitúciách, ale množstvo elektronických záznamov sa zatiaľ nijako rapidne nezvyšuje. Naša legislatíva je na príchod digitálnej doby pripravená, verím, že sa nájdú aj ľudia, ktorí to s elektronickými dokumentmi budú hravo zvládať, skôr sa obávam, ako je štát pripravený na finančnú náročnosť potrebných technických riešení. Možno sa nakoniec ukáže, že postaviť archívny depot s kompaktnými regálmi pre papierové dokumenty je niekoľkonásobne lacnejšie ako údržba serverov, budovanie nových dátových úložísk a neustála konverzia dát.

V archívárskom diskurze ostro rezonuje aj téma vedecko-výskumnej činnosti archívov. Z tohto pohľadu

je zarážajúci text Dôvodovej správy k novému zákonu, v ktorej sa oprávnenosť zriaďovateľa archívu poveriť archív vedecko-výskumnou činnosťou v oblasti archívnictva, pomocných vied historických a príbuzných vedných odborov odôvodňuje najmä činnosťou špecializovaných archívov zriadených vedecko-výskumnými inštitúciami (napr. Archív Slovenskej akadémie vied, Archív Slovenského národného múzea, Archív výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie a pod.), ktoré nezabezpečujú výkon štátnej správy na úseku archívov a registratúr: „Ich prioritnou úlohou je najmä výkon odborných archívnych činností na úseku preberania a sprístupňovania archívnych dokumentov vrátane vedecko-výskumnej činnosti.“ Znamená to, že budúcnosť archívnej teórie závisí len od aktivity špecializovaných archívov?!

Archivári sa už takmer sto rokov prú o to, či majú archívy plniť skôr správnu alebo vedeckú úlohu, pričom každý tábor mal a má svojich prívržencov. Aj z letného porovnania jednotlivých archívnych zákonov vidíme, aký posun v tomto smere nastal. Vládne nariadenie č. 29 z roku 1954 definovalo štátne archívy ako vedeckovýskumné ústavy ministerstva vnútra, ktoré riadi vedeckú a kultúrno-osvetovú prácu štátnych archívov. Zákon SNR č. 149 o archívnictve z roku 1975 už v úvodnom ustanovení odôvodňuje účel zákona tým, aby archívnictvo „účinne prispievalo k vedeckému bádaniu, k poznávaniu histórie a pokrokových tradícií slovenského národa“. V rámci definovania pôsobnosti ministerstva vnútra sa vedecká činnosť objavuje opakovane: „ministerstvo... zabezpečuje medzinárodnú, najmä vedeckú spoluprácu v odbore archívnictva, koordinuje vedeckú činnosť archívov a v súčinnosti so Slovenskou akadémiou vied podporuje jej rozvoj“. Rozsiahla vedecká úloha archívov bola zakotvená v štyroch bodoch paragrafu 16, čo z dnešného pohľadu znie až neveriteľne. Pozvoľný odklon od vedeckej k správnej funkcii archívov nastal po vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Ministerstvo vnútra SR postupne rezignovalo na vedeckú činnosť archívov. Slovo „veda“ sa v pôvodnom znení zákona č. 395/2002 objavuje len v paragrafe o „zabezpečení činnosti Vedeckej archívnej rady“, ktorú vlastne nijako bližšie nešpecifikuje. Preferovanie štátnych archívov ako úradných pracovísk nie je z hľadiska vývoja verejnej správy ničím výnimočné. Strata kompetencií špecializovaných úradov štátnej správy a ich zánik v rámci reformy ESO (efektívna, spoľahlivá a otvorená štátna správa) bol prvým krokom k zvýšeniu byrokratizácie a centralizácie štátnej správy pod rúskom finančných úspor. Prenos práva Európskej únie do právneho poriadku Slovenskej republiky je ďalšou

príležitosťou byrokratizovať štátnu správu a koncentrovať rozhodovacie procesy do kompetencie ministerstva vnútra. Zdá sa, že „veda“ v týchto procesoch nemá nijaké miesto ani uplatnenie. Majú aj archivári v štátnych archívoch rezignovať na požiadavky rozvoja archivistiky ako vednej disciplíny? Majú sa ešte viac izolovať od medzinárodných vedecko-výskumných projektov v oblasti archívniectva a pomocných vied historických? Je vôbec možné zabezpečiť ochranu a sprístupňovanie archívnych dokumentov bez aplikácie vedeckých metód a postupov? Ako si možno predstaviť tvorbu elektronických archívnych pomôcok bez vedecky podložených metodických postupov? A takto by sme mohli pokračovať ďalej a vymenúvať jednotlivé archívne činnosti, ktoré sú založené na vedeckom základe. Dokonca aj tak zdôrazňovaný styk s verejnosťou je vo vyspelých krajinách založený na psychologicko-sociologických výskumoch. Vedu teda z archívov vylúčiť nemožno, ak nechceme úroveň slovenského archívniectva priviesť k absolútnemu dnu.

V týchto súvislostiach jasnejšie vyniká aj „kauza Slovenská archivistika“. Vyzerá to tak, že vydávanie vedeckého časopisu nezapadá do portfólia ministerstva vnútra. Ako inak si možno predstaviť už dvojročné omeškanie v živote nášho jediného odborného periodika? Financie nemôžu byť pravým dôvodom. Verejné obstarávanie stlačilo cenu tlačených publikácií na historické minimum. Naozaj sa v rozpočte rezortu vnútra, ktorý je druhou najväčšou položkou štátneho rozpočtu, nenájde suma na zabezpečenie vydania dvoch čísiel časopisu ročne? Debata o predajnej cene periodika nie je úplne namieste. Môže sa samozrejme zvýšiť, ale čo sa tým dosiahne? Vari existuje na Slovensku nejaká vedecká publikácia z oblasti spoločenských vied, ktorá prináša zisk? Vari to je účelom vedeckých publikácií?

Slovenskú archivistiku ako časopis a najmä ako samostatnú vednú disciplínu sme si pripomenuli na spomienkovom seminári venovanom storočnici nestora slovenského archívniectva, otca – zakladateľa Michala Kušíka. Odborné aj diskusné príspevky venované „Poslednému Rimanovi Michalovi Zlatoústemu“ nenechali nikoho na pochybách, že ide o osobnosť európskeho formátu, ktorá si zaslúži naše uznanie. Želám si, aby tento drobný seminár bol len prvou lastovičkou v sérii ďalších činností, ktorými si archivárska societa bude pripomínať a čítať odborné dielo svojich najvýznamnejších autorít. Máme v tomto smere obrovský dlh. Verím, že lídrom v týchto aktivitách bude Spoločnosť slovenských archivárov.

Počas mnohých tohtoročných stretnutí s archivárkami a archivármi som mala pocit, že patrí

k najfrustrovanejšej odbornej komunite. Je smutné konštatovať, že stav slovenského archívniectva sa za trvania samostatnej Slovenskej republiky stále zhoršuje. Napriek tomu dúfam a verím, že nastane zlepšenie. Aj v tých najhorších časoch neslobody vznikali diela, ktoré sú dodnes fundamentom našej disciplíny. Bolo by skutočným historickým paradoxom, keby sloboda, hospodárske napredovanie a všeobecné zvyšovanie životnej úrovne malo na archívniectvo a archivistiku deštruktívny vplyv.

Hovorí sa, že archivári patria medzi najkonzervatívnejšie sociálne skupiny. Viac ako iní si uvedomujú silu pamäte, tradícií, kontinuity, „koreňov“. Možno aj preto sa vyhýbajú zmenám, reformám, transformáciám a reštrukturalizáciám. Strach z neznámeho je prirodzený a pochopiteľný a je vlastný všetkým ľudským bytostiam. Otázka je, či nás nastávajúce zmeny v slovenskom archívniectve paralyzujú alebo prekonáme svoju averziu z nepoznaného a nové skutočnosti pochopíme ako výzvu.

Nespokojnosť so stavom slovenského archívniectva zožiera aj mladých ľudí, ktorí ešte len začínajú svoju profesionálnu kariéru. Do tých vkladám nádej. Ich energia, nadšenie, odvaha robiť veci inak, po novom a dúfajme, že aj lepšie, pomôže slovenskému archívniectvu, aby mohlo ako mýtický vták fénix povstať z popola a vyletieť k výšinám. Na zrelejších archivárskych generáciách zasa leží ťarcha zodpovednosti odovzdávať svoje skúsenosti a vedomosti bez predsudkov, učiť profesionalite, viesť k samostatnému mysleniu, a hlavne inšpirovať svojou múdrosťou a motivovať svojím nadšením. Všetko nie je o peniazoch, podmienkach a možnostiach. Všetko je najmä o vôli.

Milé archivárky a milí archivári, súčasní, minulí aj budúci členovia Spoločnosti slovenských archivárov, nemôžem vám sľúbiť, že ťažkosti a nepríjemnosti z vášho pracovného života zmiznú. No vy sami najlepšie viete, prečo ste si vybrali toto neľahké povolanie. Viete, že prináša aj dobré pocity, úspech, radosť, naplnenie. Zo srdca vám želim, aby ste v novom roku 2016 našli v sebe dostatok síl boriť sa s každodennými problémami, dosť energie čeliť protivenstvám, aby ste vo svojich srdciach našli dostatok vôle prekonávať neprekonateľné, aby ste vždy mali nadmieru chuti tvoriť nemožné. Na svojej ceste za archivárskymi úspechmi sa inšpirujte slovami veľkého Goetheho: „To, čo získate dosiahnutím svojich cieľov, nie je tak dôležité ako to, čím sa stanete dosiahnutím svojich cieľov.“

*Martina Orosová
tajomníčka SSA*

**SPOLOČNOSŤ SLOVENSÝCH ARCHIVÁROV,
MV SR, ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV POPRAD,
SEKCIA ARCHÍVNICTVA A POMOCNÝCH VIED HISTORICKÝCH SHS PRI SAV
MV SR, ODBOR ARCHÍVOV A REGISTRATÚR**

Vás pozývajú

na XX. archívne dni v Slovenskej republike

PRIHLÁŠKA PRE ZÁUJEMCOV O AKTÍVNE VYSTÚPENIE

na XX. archívnych dňoch v Slovenskej republike
organizovaných v dňoch 24. – 26. mája 2016

BITKA PRI MOHÁČI – HISTORICKÝ MEDZNÍK V DEJINÁCH STREDNEJ EURÓPY (490. VÝROČIE)

Témou archívnych dní je 490. výročie bitky pri meste Moháč na území dnešného Maďarska, ktorá sa odohrala 29. augusta 1526. V bitke sa stretlo uhorské vojsko na čele s kráľom Ľudovítom II. Jagelovským s vojskom tureckého sultána Sulejmana I., pričom uhorská armáda utrpela zdrvivú porážku. Osmanská ríša sa po bitke rýchlo rozšírila až po hranice dnešného Slovenska a Rakúska. Nadvláda Osmanov v stredoeurópskom priestore trvala až do roku 1683, keď bolo turecké vojsko porazené v bitke pri Viedni. Bitka pri Moháči výrazne ovplyvnila politické, spoločenské, hospodárske, vojenské a kultúrne dejiny podmanených krajín, ako aj ďalších krajín strednej a juhovýchodnej Európy.

Miesto rokovania: Hotel Titris, Tatranská Lomnica

Meno a priezvisko prednášajúceho:

Zamestnávateľ:

Kontaktná adresa:

E-mail, fax, telefón:

člen SSA: *áno *nie

Názov prednášky:

.....

.....

Technické požiadavky (dataprojektor a i.):

Doba vystúpenia pre referujúcich: 15 minút

Resumé príspevku je potrebné zaslať kvôli prekladu

do 15. marca 2016!

Dátum odoslania:

Podpis:

Vyplnenú prihlášku prosíme zaslať do 15. februára 2016

na e-mailovú adresu: archivnedni2016@gmail.com

Organizátori si vyhradzuju právo výberu príspevkov.

OZNAMY

VÝZVA NA POUKÁZANIE 2% Z DANE

Vážené kolegyně, vážení kolegovia, už ste sa rozhodli, koho podporíte 2 % z vašich daní za rok 2015? Budeme radi, ak sumu 2 % z vašich daní poukážete práve Spoločnosti slovenských archivárov. Spoločnosť slovenských archivárov je dobrovoľnou záujmovou organizáciou združujúcou archivárov všetkých druhov a typov archívov, vysokoškolských pedagógov, ako aj pracovníkov z oblasti registratúr, ktorí sa profesionálne zaoberajú a zaoberali archívnu činnosťou na území Slovenskej republiky. Združuje svojich členov k rozvíjaniu archívniectva, prispieva k zvyšovaniu úrovne práce a vzdelávania v oblasti archívniectva, usporadúva pre svojich členov odborné konferencie, semináre, spoločenské podujatia, exkurzie a študijné pobyty. Spoločnosť slovenských archivárov organizuje a uhrádza všetky svoje aktivity najmä z členských príspevkov a pomocou sponzorov.

V prípade, že sa rozhodnete podporiť práve naše stavovské občianske združenie 2% z vašich daní, potrebné tlačivo nájdete na poslednej strane Fóra archivárov alebo na našej webovej stránke www.archivari.sk, kde je uvedený aj celý postup. Za podporu veľmi pekne ĎAKUJEME!

VÝZVA K AKTÍVNEJ ÚČASTI NA XX. ARCHÍVNYCH DŇOCH V SR

Kolegyně a kolegovia, výbor SSA v spolupráci s MV SR, Štátnym archívom v Prešove, pracovisko Archív Poprad, Sekciou archívniectva a pomocných vied historických SHS pri SAV a MV SR, odborom archívov a registratúr Vás pozývajú na XX. archívne dni v Slovenskej republike, ktoré sa uskutočnia v Tatranskej Lomnici v dňoch 24. – 26. mája 2016. Ústrednou témou je bitka pri Moháči, ktorej 490. výročie si pripomenieme v roku 2016. Prihlášku pre záujemcov o aktívne vystúpenie nájdete na predchádzajúcich stranách Fóra archivárov alebo na našej webovej stránke www.archivari.sk. Vyplnenú prihlášku prosíme zasláť do 15. februára 2016 na e-mailovú adresu: archivnedni2016@gmail.com.

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV Z 21. SEPTEMBRA 2015 V BRATISLAVE

Program:

Exkurzia do Varšavy
Seminár k storočnici Michala Kušíka
Archívne dni 2016 – projekt V4
Fórum archivárov 3/2015
Rôzne (Zborník SSA 2013, Zborník SSA 2015, 2% z daní a iné)

Na zasadnutí sa zúčastnilo päť členov výboru, šesť sa ospravedlnilo, dvaja chýbali. Hlavným bodom programu bola exkurzia do Varšavy, na ktorú sa prihlásilo 24 účastníkov. Okrem ubytovania v hoteli Hera sú rezervované aj obedy a večere v reštauráciách s tradičnou poľskou kuchyňou. Počas pobytu je naplánovaná exkurzia do archívov a múzeí (Poľský národný archív, Archív Poľskej akadémie vied, Archív hlavných historických udalostí, Múzeum Varšavského povstania, Kráľovský zámok, kaštieľ a park vo Wilanówe). Vyriešiť treba ešte záležitosti týkajúce sa dopravy. Všetky informácie zosumarizuje a zašle účastníkom M. Orosová.

Príprava seminára venovaného storočnici Michala Kušíka napreduje veľmi pomaly. Na mailovú výzvu k aktívnej účasti na seminári sa neprihlásil nikto z členov SSA. Príspevky prisľúbil len R. Ragač (Kušík ako archivár) a J. Ragačová (Kušík a Slovenská archivistika). Opätovne sa preto dohodlo, že členovia výboru musia osloviť jednotlivých prednášajúcich. Ostatné záležitosti okolo organizácie by nemali byť problém. S prípravou pomôžu aj pracovníci Slovenského národného archívu, M. Grófová zabezpečí objednávku občerstvenia, ktoré sa zaplatí z príspevku SHS.

Podrobné rokovanie o príprave XX. archívnych dní v roku 2016 sa presunulo na ďalšie zasadnutie výboru, na ktoré sú pozvané aj organizátorky z popradského archívu. Konferenciu a vydanie zborníka by mohol finančne podporiť Medzinárodný vyšehradský fond. Treba zistiť podrobnosti o podmienkach projektu.

Na zasadnutí sa nezúčastnil nijaký zástupca redakčnej rady, správu o príprave čísla poslala H. Žažová a doplnila ju M. Grófová. Do tretieho čísla

Fóra archivárov je potrebné dať tlačivo o možnosti darovania príspevku 2 % z daní pre spoločnosť. Do správ budú zaradené správy z rakúskych (M. Grófová) a maďarských (G. Strešňák) archívnych dní. Pripravené sú aj anotácie publikácií. Úvodník napíše M. Orosová.

Žiadosť o dotáciu na Bratislavský samosprávny kraj bola vyhotovená a odoslaná (M. Orosová). Dotácia vo výške 2 000,- € bola pridelená priamo županom. K žiadosti treba ešte doplniť ďalšie doklady (vybaviť M. Orosová a M. Grófová). Peniaze za tlač Zborníka SSA 2013 musia byť vyfakturované do konca roka 2015. Editorom Zborníka SSA 2015 (E. Greschová a F. Chudják) treba poslať všetky potrebné informácie, kontakty a texty. Resumé je potrebné čo najskôr dodať prekladateľom.

Na záver predsedníčka SSA zhrnula stanovené úlohy a poďakovala členom výboru za účasť na zasadnutí. Termín ďalšieho rokovania bol určený na 12. októbra 2015.

Zapísala: *Martina Orosová*

Overila: *Mária Grófová*

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV Z 12. OKTÓBRA 2015 V BRATISLAVE

Program:

Seminár k storočnici Michala Kušíka

Archívne dni 2016 – projekt V4

Fórum archivárov 3/2015

Rôzne (zhodnotenie exkurzie do Varšavy, Zborník SSA 2013, Zborník SSA 2015, 2% z daní a iné)

Na októbrom zasadení výboru SSA v Slovenskom národnom archíve sa zúčastnilo deväť členov výboru, jedna členka sa ospravedlnila, ostatní členovia výboru sa nedostavili. Ako hosť sa rokovania zúčastnila riaditeľka Štátneho archívu v Levoči, pobočka Poprad Božena Malovcová. Účastníkov privítal riaditeľ SNA a člen výboru R. Ragač. Rokovanie ďalej viedla predsedníčka M. Grófová.

Priprava seminára o Michalovi Kušíkovi vrcholí. Zosumarizovali sa odborné príspevky, ktoré prednesú R. Marsina, R. Ragač, R. G. Maretta, R. Ragačová. Druhú časť programu bude tvoriť moderovaná diskusia, do ktorej sa tiež nahlásilo niekoľko diskutujúcich. Účasť prisľúbili aj členovia rodiny Michala Kušíka.

B. Malovcová informovala o príprave XX. archívnych dní, ktoré sa uskutočnia v Tatranskej Lomnici v dňoch 24. – 26. 5. 2016. Štátny archív v Levoči, pobočka Poprad zabezpečuje miesto konania konferencie, ubytovanie, stravovanie, exkurziu a ďalšie nevyhnutné súčasti každoročného podujatia. M. Grófová informovala o dohode s predstaviteľmi zahraničných archívnych spoločností spracovať tzv. malý projekt pre tému archívnych dní, ktorý by mohol byť podporený Medzinárodným vyšehradským fondom. Názov odbornej časti sa po diskusii ustálil vo verzii: Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie). Čo najskôr je potrebné preveriť podmienky získania grantu vo výške 6 000,- € priamo v sídle organizácie, keďže najbližší termín uzávierky prihlášok je 1. december 2015 (M. Grófová, R. Ragač).

Priprava časopisu Fórum archivárov je problematická, stále chýbajú zásadné príspevky. Autori budú vyzvaní, aby odovzdali texty do určeného termínu. Tlač zborníka z archívnych dní v roku 2013 závisí od dotácie od Bratislavského samosprávneho kraja, ktorá bola schválená, no ešte nebola podpísaná zmluva so županom kvôli chýbajúcim prílohám, ktoré musia byť doplnené (M. Grófová, M. Orosová).

Do zborníka z archívnych dní v roku 2015 stále nedodali všetci autori príspevky. Je potrebné ich opätovne vyzvať. Tlač zborníka musí byť zúčtovaná do konca roka. Tiež je potrebné pripraviť podklady pre notárske potvrdenie o zaradení SSA medzi žiadateľov o príspevok 2% z daní (M. Grófová, M. Orosová).

Na záver predsedníčka SSA zhodnotila archivársku exkurziu do Varšavy ako veľmi úspešnú a poďakovala členom výboru za účasť na zasadnutí.

Zapísala: *Martina Orosová*

Overila: *Mária Grófová*

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV Z 3. DECEMBRA 2015 V BRATISLAVE

Program:

Informácia o plnení uložených úloh

Priprava časopisu Fórum archivárov

Zhodnotenie aktivít SSA v roku 2015

Na decembrovom zasadnutí výboru SSA v Slovenskom národnom archíve sa zúčastnilo sedem členov výboru, ostatní členovia výboru sa ospravedlnili. Účastníkov privítala predsedníčka Mária Grófová, ktorá informovala o plnení úloh uložených na predchádzajúcich zasadnutiach.

Zasadnutie sa konalo bezprostredne po úspešnom ukončení seminára Storočnica Michala Kušíka, na ktorom sa zúčastnilo vyše 80 archivárov a archivárov, vrátane takmer 20 členov rodiny Kušíkovcov. Odborné aj diskusné príspevky, ktoré odzneli na seminári, budú publikované v zborníku SSA za rok 2015. Všetky podujatia organizované SSA v spolupráci so Sekciou archívnicka a PVH pri Slovenskej historickej spoločnosti boli finančne podporené SHS vo výške 240,- € a boli riadne vyúčtované.

M. Grófová a M. Orosová vybavili všetky chýbajúce podklady pre dotáciu Bratislavského samosprávneho kraja vo výške 2 000,- € na tlač zborníka z archívnych dní v roku 2013. Celkový počet príloh potrebných k projektu bol 15. Zmluva so županom bola podpísaná a tlač zadaná vo Vydavateľstve SAV Veda.

M. Grófová a M. Orosová pripravili tzv. malý projekt s názvom *Battle of Mohács – Historical-Landmark of Central European History (490th Anniversary)*, ktorý bol zapísaný do online formulára organizácie Višegrádsky fond ako súčasť žiadosti o udeľenie tzv. malého grantu do 6 000,- €. Projekt spolu s prílohami bol zároveň zaslaný v písomnej forme. Cieľom projektu je organizácia XX. archívnych dní za spoluúčasti zahraničných archívnych spoločností z Českej republiky, Maďarska a Poľska, ako aj tlač zborníka s prednáškami a prílohami na CD. Výsledok bude známy do konca decembra 2015.

Fórum archivárov č. 3/2015 stále nie je dokončené kvôli chýbajúcim príspevkom zo strany niektorých autorov, ktorí budú opätovne vyzvaní na odovzdanie textov.

M. Grófová na záver zhodnotila aktivity SSA za rok 2015 ako veľmi vydarené, všetky plánované odborné podujatia sa realizovali a budú z nich aj tlačené výstupy. Podarilo sa tiež dotiahnuť dotáciu pre zborník z archívnych dní v roku 2013, ktorý môžu čitatelia očakávať na májových archívnych dňoch v Tatranskej Lomnici, spolu so zborníkom z tohtoročných archívnych dní, v ktorom budú aj príspevky z „kušíkovského“ seminára. Podarilo sa zorganizovať aj jesennú exkurziu, ktorú účastníci hodnotili ako veľmi dobrú.

M. Grófová poďakovala všetkým členom výboru za účasť na zasadnutiach a pomoc pri akciách SSA

v roku 2015 a popriala im veselé Vianoce a šťastný nový rok. Ďalšie zasadnutie výboru SSA sa uskutoční až v novom roku.

Zapísala: *Martina Orosová*

Overila: *Mária Grófová*

Jeden z mrakodrapov modernej Varšavy, ktorá bola cieľom jesennej exkurzie archivárov organizovanej SSA v roku 2015

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV V ROKU 2014 (I. ČASŤ)

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO ARCHÍVU V BRATISLAVE

ČERVENKOVÁ, Ivana – RAGAČ, Radoslav. *Šaštínske panstvo v rukách Habsburgovcov*. Regionálna rozvojová agentúra v Skalici, 2014, 121 s.

ČERVENKOVÁ, Ivana. Pramene k dejinám cirkevnej správy. Trnava 23. september 2014. In *Mesto a dejiny*, roč. 3, 2014, č. 2, s. 87 – 88.

FIALOVÁ, Ivana. Od zrušenia feudalizmu do vzniku ČSR. In IRŠA, Rudolf (Ed.). *Holíč – príbeh nášho mesta*. Mesto Holíč, 2014, s. 128 – 150.

FIALOVÁ, Ivana. Remeselníci v mestečku Šaštín. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014, s. 119 – 134.

FIALOVÁ, Ivana. Vernisáž výstavy Prvá svetová vojna. Tragédia, ktorá postihla všetkých. In *Vojenská história*, roč. 18, 2014, č. 3, s. 179.

FIALOVÁ, Ivana. XVIII. archívne dni v Slovenskej republike. Prešov 20. – 22. mája 2014. In *Mesto a dejiny*, roč. 3, 2014, č. 1, s. 126 – 127.

FIALOVÁ, Ivana – MARUŠICOVÁ, Božena – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *(Ne)zabudnuté fotografie* [CD]. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014.

FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014, 426 s.

FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela. Výstava Remeslo má zlaté dno... In *Fórum archivárov*, roč. XXIII, 2014, č. 2, s. 33 – 37.

FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela. Deň otvorených dverí v Slovenskom národnom archíve.

In *Fórum archivárov*, roč. XXIII, 2014, č. 2, s. 37 – 40.

FIALOVÁ, Ivana. (Recenzia). Zaťková, Jana. *Zabudnutí vojaci. Vojaci v oblasti vojenského veliteľstva Bratislava 1914 – 1918*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013, 174 s. In *Vojenská história*, roč. 18, 2014, č. 3, s. 156 – 160.

GALAMBOŠ, Ivan. Príbeh unikátneho glóbusu s kalendárom z roku 1603. In *História 51. Zborník Slovenského národného múzea*, roč. CV, 2014, s. 59 – 67.

GAZDÍKOVÁ, Alena. Rodina Manderla – Kapitola z dejín bratislavského mäsiarstva. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014, s. 344 – 351.

HAGOŇOVÁ, Petra. Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska. Bratislava 1. – 3. október 2014. In *Mesto a dejiny*, roč. 3, 2014, č. 2, s. 88 – 90.

JAVOŠOVÁ, Erika. Fotografické materiály v archívnej praxi. In FIALOVÁ, Ivana – MARUŠICOVÁ, Božena – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *(Ne)zabudnuté fotografie* [CD]. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014.

MAGURA, Peter – ŠEDIVÝ, Juraj. Bádateľňa c/a bádateľ – ako dosiahnuť prímerie. In TVRDOŇOVÁ, Daniela (Ed.). *Už 30 rokov spolu – príbeh našej kocky* [CD]. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014.

MAKOVÁ, Alena. Konzervačná veda v Slovenskom národnom archíve. In *Muzeológia*, 2014, č. 2, s. 21 – 33.

MARUŠICOVÁ, Božena. Databázové spracovanie fondu Príleský – Ostrolúcky. In FIALOVÁ, Ivana – MARUŠICOVÁ, Božena – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *(Ne)zabudnuté fotografie* [CD]. Bratislava :

Slovenský národný archív, 2014.

RAGAČ, Radoslav. Erb, pečatidlá a pečiatky Holíča. In IRŠA, Rudolf (Ed.). *Holíč – príbeh nášho mesta*. Mesto Holíč, 2014, s. 41 – 47.

RAGAČ, Radoslav. Holíč ako cisársko-kráľovské privilegované mestečko. In IRŠA, Rudolf (Ed.). *Holíč – príbeh nášho mesta*. Mesto Holíč, 2014, s. 92 – 127.

RAGAČ, Radoslav. Krakovany a Stráže v období novoveku (1526 – 1918). In FILO, Andrej (Ed.). *Pečať našich predkov. Dejiny obce Krakovany (Stráže)*. Krakovany, 2014, s. 111 – 134.

RAGAČ, Radoslav. Nález stredovekého pečatidla hodnoverného miesta jasovského konventu premonštrátov z konca 13. storočia. In RÁBIK, Vladimír (Ed.). *Litteris ac moribus imbutus. Studia historica Tyrnaviensia XVI*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku a FF Trnavskej univerzity v Trnave, 2014, s. 76 – 84.

RAGAČ, Radoslav. Čas a jeho vnímanie a meranie v uhorskej heraldike a sfragistike. Sonda do problematiky. In *História 51. Zborník Slovenského národného múzea*, roč. CV, 2014, s.49 – 58.

RAGAČ, Radoslav. Prejavy heraldickej kultúry v cechovom prostredí. Modelové príklady. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014, s. 352 – 358.

RAGAČ, Radoslav. S tromi krížikmi na chrbte. Príbeh tridsiatich rokov budovy Slovenského národného archívu. In TVRDOŇOVÁ, Daniela (Ed.). *Už 30 rokov spolu – príbeh našej kocky* [CD]. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014.

RAGAČ, Radoslav – BÓNA, Martin – BARTA, Peter – PIVKO, Daniel. Výsledky doterajšieho výskumu hradu Revište. In *Archaeologia historica* 39, 2014, s. 563 – 579.

RAGAČ, Radoslav. Prvé dotyky s praxou študentov archívnictva na pôde Slovenského národného archívu. In *Archivní časopis – Supplementum ročníku* 64. Praha : odbor archivní správy a spisové služby MV, 2014, s. 182 – 186.

RAGAČ, Radoslav. Správa o činnosti Spoločnosti slovenských archivárov za roky 2012 – 2014. In *Fórum archivárov*, roč. XXIII, 2014, č. 2, s. 13 – 16.

RAGAČ, Radoslav. Pred cestou do Prešova... (úvodník). In *Fórum archivárov*, roč. XXIII, 2014, č. 1, s. 2.

SLEZÁKOVÁ, Božena – VRABCOVÁ, Eva – WOLFSHÖRNDL, Vladimír. Ako sme sťahovali archív – spoločné spomínanie archivárov. In TVRDOŇOVÁ, Daniela (Ed.). *Už 30 rokov spolu – príbeh našej kocky* [CD]. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014.

TVRDOŇOVÁ, Daniela (Ed.). *Už 30 rokov spolu – príbeh našej kocky* [CD]. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014.

TVRDOŇOVÁ, Daniela. Bratia Stollwerck a spol., účastinná spoločnosť v Bratislave. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014, s. 296 – 317.

TVRDOŇOVÁ, Daniela. Pôdohospodársky archív a Richard Marsina. In RÁBIK, Vladimír (Ed.). *Litteris ac moribus imbutus. Studia historica Tyrnaviensia XVI*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku a FF Trnavskej univerzity v Trnave, 2014, s. 601 – 612.

VRABCOVÁ, Eva. Seredskí živnostníci v medzivojnovom období. In FIALOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (Eds.). *Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2014, s. 224 – 232.

ZBOROVJAN, Martin – ŠIMONČIČ, Jozef. Od zrušenia Spoločnosti Ježišovej Klementom XIV. do jej obnovenia Piom VII. In *Viera a život*, roč. 24, 2014, č. 3, s. 76 – 82.

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNEHO ÚSTREDNÉHO BANSKÉHO ARCHÍVU V BANSKEJ ŠTIAVNICI

KAŠIAROVÁ, Elena. Slovenské banské mapy v klenotnici UNESCO. In *Fórum archivárov*, roč. XXIII, 2014, č. 1, s. 29 – 31.

KAŠIAROVÁ, Elena. *Výročná správa o ŠÚBA 2013* [on-line]. Dostupné na internete: www.ban-skastiavnica.sk.

KRCHNÁKOVÁ, Lucia. Z dejín baníctva obce Vyhne v 17. – 19. storočí. In *Monografia obce Vyhne*. Vyhne, 2014, s. 92 – 99.

KRCHNÁKOVÁ, Lucia. Rozhovor s novou riaditeľkou ŠÚBA. In *Štiavnické noviny*, roč. XXV, 2014.

Zdroj: Výročná správa štátnych archívov SR za rok 2014. Spracovali: *Monika Péková, OAR MV SR; Henrieta Žažová, Ústav dejín TU, Ivana Červenková, SNA*

NOVINKY Z ICA

KONFERENCIA MEDZINÁRODNEJ RADY ARCHÍVOV V REYKJAVÍKU

Medzinárodná rada archívov (*International Council on Archives; ICA*) v spolupráci s Národným archívom Islandu (*Islands nationalarkiv*) usporiadala v dňoch 28. – 29. septembra 2015 tretiu konferenciu ICA v Reykjavíku. Archivári a odborníci z celého sveta rokovali o právach a povinnostiach v súvislosti s prístupom k vládnym informáciám a o ochrane osobných údajov. Venovali sa aj problematike zabezpečenia pravosti a spoľahlivosti digitálnych záznamov a prístupov k chráneným údajom v prípade potreby. Účastníci konferencie rokovali v niekoľkých sekciách, pričom boli stanovené tri hlavné témy s niekoľkými východiskovými predmetmi záujmu.

Prvý okruh sa týkal bezpečnosti a ochrany informácií s nasledujúcimi základnými bodmi: 1. správa bezpečnosti informácie a rizika (nebezpečenstva); 2. normy a postupy bezpečnosti pre aktívne dokumenty a archívne dokumenty; 3. hrozby vojen, terorizmu, prírodných katastrof a klimatických zmien; 4. zabezpečenie autenticity (hodnovernosti) aktívnych dokumentov, údajov a združených systémov; 5. bezpečnosť, krádež a prevádzka archívov.

Informácie a občianske práva tvorili druhú ústrednú tému rokovania s týmito zásadnými bodmi: 1. aktívne dokumenty a archívne dokumenty v dobe otvorenej správy (*open government*); 2. práva

a povinnosti občanov a štátov; 3. vzťah medzi ľudskými právami a správou aktívnych dokumentov (*records management*); 4. práva občanov a práva štátu, úloha legislatívy, princípy prístupu, možnosti odmietnutia prístupu; 5. odborné rady pre správu archívov podrobených reštrikcii; 6. ochrana osobných údajov a protizákonné využitie citlivých údajov.

Posledným námetom pre rokujúcich boli informácie v modernej spoločnosti – nechránené údaje (*open data*) a partnerstvo so šiestimi východiskovými objektmi na diskusiu: 1. inovačné využívania údajov tretími osobami ukazujú, že archívy zhromažďujú a spravujú informácie kvôli praktickému využitiu a nielen za účelom uskladnenia; 2. zložitost' a neistoty vzhľadom na účinné a náležité využitie týchto údajov; 3. vzťahy medzi správou aktívnych numerických dokumentov a správou nechránených údajov, megaúdajov a metaúdajov voči vkladom interoperability, najmä čo sa týka webu s nechránenými údajmi; 4. spolupráca s vedeckou komunitou, dodávateľmi počítačových programov atď.; 5. správa informácií a ich ochrana; 6. numerické uchovanie aktívnych dokumentov z hľadiska správy a opätovného využitia trvalých údajov.

Podrobnejšie informácie o konferencii s biografiami rokujúcich a anotáciami ich príspevkov sú prístupné na internete: <http://www.ica2015.is/static/files/programme/nytt2409/ica2015-abstracts.pdf>.

Juraj Roháč

Katedra archívniectva a PVH FiF UK

Henrieta Žažová

Ústav dejín Trnavskej univerzity

Budova Islandského národného archívu v Reykjavíku

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV

MAĎARSKÉ ARCHÍVNE DNI V GÖDÖLLŐ

Tohoročné Maďarské archívne dni sa konali v dňoch (5.) 6. – 8. júla 2015 v areáli poľnohospodárskej Univerzity sv. Štefana v Gödöllő, ktorý nás očaril obrovskými záhonmi levandule a množstvom druhov starostlivo ošetrovaných kvetov a stromov. Podujatie sa pre zahraničných hostí začalo už v nedeľu 5. júla spoločnou večerou.

V pondelok dopoludnia (6. júla) sme navštívili symbol Gödöllő, kaštieľ, známu stavbu, skvost barokovej architektúry, pamiatku, ktorá sa väčšine z nás vynorí v myslí, keď sa povie Sisi a Gödöllő. Cestou parkom k zámku, v tieni stromov, sme si na chvíľu oddýchli od prudkého slnka, debatovali sme o cisárovnej Sisi, ktorá na týchto miestach rada jazdila na koni.

Popoludňajšie rokovanie prebiehalo v Regionálnom vedomostnom centre Univerzity sv. Štefana. Jeho účastníkov privítal predseda Spolku maďarských archivárov Árpád Tyekvicska, na domácej akademickej pôde sa hosťom prihovorila Erzsébet Török, riaditeľka archívu a knižnice Domonkosa Kosáryho Univerzity sv. Štefana v Gödöllő. Ďalšie pozdravné príhovory predniesli Dr. György Gémesi, primátor mesta Gödöllő, predstaviteľka Ministerstva ľudských zdrojov Magdolna Závogyán a rektor Univerzity sv. Štefana János Tózsér.

Zahraničných účastníkov z Čiech, Poľska, Ruska, Ukrajiny, Rumunska, Srbska, Slovinska a zo Slovenska predstavil predseda Spoločnosti maďarských archivárov Árpád Tyekvicska, účastníkov rokovania privítal aj Zoltán Ólmosi, podpredseda spoločnosti.

Úvodný program pokračoval udeľovaním archívárskej ceny pomenovanej v roku 2013 po archivárke Kláre Dóka (25. február 1944, Levice – 15. november 2012). Cenu udelili Zsuzsanne Tatai z archívu v Győri.

Téma prvého popoludnia rokovania bola: Archívne dokumenty k dejinám Maďarska/Uhorska v archívoch Ruskej federácie, možnosti bádania, stav a úlohy výskumu. Rokovanie viedol Attila Seres, v rokoch 2012 – 2015 maďarský archívny vyslanec v Moskve. Tento blok prednášok bol simultánne tlmočený z ruštiny do maďarčiny, pretože príspevky odzneli v ruskom jazyku.

V ňom svoje príspevky predniesli účastníci archívnych dní z Ruska: Jelena Namjatova (hlavná archivárka Štátneho archívu Karelskej republiky): Uhorskí vojnoví zajatci v rokoch prvej svetovej vojny na území Oloneckej gubernie. Olonecká gubernia ležala na historickom území Karélie, existovala v rokoch 1801 – 1922. Vojnoví zajatci tu v rokoch 1915 – 1917 stavali Murmanskú železničnú magistrálu (*Мурманская железная дорога*), ktorá je hlavnou železničnou traťou v severozápadnom Rusku. Spája Petrohrad s prístavom Murmansk v Barentsovom mori a tvorí hlavnú dopravnú tepnu Karélie. V archíve Karelskej republiky sa zachovali zoznamy vojnových zajatcov. Pri ťažkej práci a v surových podnebných podmienkach Karélie ich mnoho ochorelo a zomrelo. Títo vojnoví zajatci pochádzali aj z Uhorska a samozrejme tiež z územia dnešného Slovenska. V prezentácii Jeleny Najmatovej sa objavili údaje o vojakovi z Tekovskej župy, ktorý bol sanitárom na stavenisku Murmanskej magistrály. Keďže kolegovia z Karelského archívu nevedia identifikovať národnosť vojakov, črtá sa nám zaujímavá spolupráca pri identifikácii pôvodu zajatcov.

Ďalší príspevok Sovietsko-maďarské vzťahy v rokoch 1944 – 1957 : Nové možnosti a smery bádania vo fondoch Štátneho archívu Ruskej federácie predniesla Julija Orlova (vedúca oddelenia Štátneho archívu Ruskej federácie). K najviac využívaným materiálom z tohto archívu patria dokumenty o ekonomických vzťahoch, o spolupráci v oblasti vedy, školstva, vzdelania a techniky, tiež dokumenty týkajúce sa vzťahov ZSSR a Maďarska po druhej svetovej vojne.

Alexander Stikalín, hlavný vedecký pracovník Ústavu slavistiky Ruskej akadémie vied, predniesol referát s názvom Pramene k maďarskej revolúcii v roku 1956 v ruských archívoch. Bádanie v týchto materiáloch je mimoriadne aktuálne, keďže na budúci rok si Maďarsko pripomenie 60. výročie maďarskej revolúcie.

Michail Prozumenščikov (zástupca riaditeľa Ruského štátneho archívu najnovších dejín) sa vo svojom príspevku zamerail na Sovietsko-maďarské vzťahy v rokoch 1957 – 1969 : Archívne pramene v Ruskom štátnom archíve najnovších dejín. K najrozsiahljším súborom dokumentov v tomto archíve patria fondy zjazdov KSSZ, fond Sekretariát Ústredného

Maďarsko-ruská debata za okrúhlym stolom

výboru Komunistickej strany. Problémom, prekážkou pri bádani v týchto fondoch je skutočnosť, že 95 % dokumentov bolo v čase svojho vzniku v rôznych stupňoch utajenia. Utajené boli aj dokumenty, pri ktorých označenie „tajné“ vyvoláva rozpaky, napr. tristoročná Biblia. V súčasnosti prostredníctvom zložitého komisionálneho systému prebieha proces odtajňovania archívnych dokumentov, ako hovoria ruskí kolegovia, „razsekresčenije“.

Posledný príspevok za ruskú delegáciu predniesol Sergej Slojstov, hlavný vedecký pracovník Ústavu slavistiky Ruskej akadémie vied v Moskve, ktorý nazval Pramene vzťahujúce sa na dejiny Maďarov v Československu v rokoch 1944 – 1949. Pripomenul, že tieto pramene sa vzťahujú k trom historickým etapám vzťahov: 1. do Postupimskej konferencie, 2. obdobie vzniku koncepcie presídlenia (roky 1945 – 1948), 3. obdobie presídľovania (roky 1948 – 1949).

Po prestávke rokovanie prvého dňa pokračovalo rozhovormi za okrúhlym stolom na tému Súčasný stav a úlohy: maďarsko-ruské archívne vzťahy v súčasnosti, stav, úlohy a perspektívy výskumu. Debata moderoval Attila Seres, archívny delegát, vedúci Maďarského archívneho inštitútu v Moskve, ktorý zároveň hovoril na tému Prax a perspektívy rusko-maďarských archívnych vzťahov.

Pohľad na Vác

V rozhovoroch za okrúhlym stolom vystúpili členovia ruskej delegácie M. Prozumensčikov, J. Orlova, S. Slojstov, A. Stikalín, za maďarskú stranu Zsuzsanna Mikó (generálna riaditeľka Maďarského národného archívu), István Kenyeres (generálny riaditeľ Archívu hlavného mesta Budapešť), Attila Bonhardt (riaditeľ Vojenského historického archívu), Magdolna Baráth (vedúca oddelenia Historického archívu štátnej bezpečnosti) a Mihály Gruber (archivár Vojenského historického archívu). Debata sa týkala odtajnenia archívnych materiálov, napríklad v minulom roku prebiehalo odtajnenie osobného fondu Lavrentija P. Beriju a odtajnená bola väčšina dokumentov fondu.

Ďalšie otázky sa týkali možnosti vycestovania – bádateľských ciest do Moskvy (a z Moskvy), do roku 2013 mohli bádatelia z Maďarska vycestovať do Ruskej federácie dvakrát za rok, využívali tiež možnosti bádania prostredníctvom štipendijného systému nadácie Campus Hungaricus. K často navštevovaným archívom patria Vojenský archív v Moskve, kde sú uložené archívne dokumenty do roku 1941 a Centrálny vojenský archív Ministerstva obrany v Podolsku, ktorý uchováva vojenské dokumenty po roku 1941.

Medzi pálčivé témy patrila otázka vrátenia materiálov odvezených v roku 1945, konkrétne sa hovorilo o dokumentoch profesora Ferenca Orsosa, ktoré v roku 1946 odviezli príslušníci Červenej armády zo Semmelweisovej univerzity. Tento lekár bol členom komisie pri exhumácii obetí v Katyni.

Nedostatočne zodpovedané ostali otázky možnosti bádania i vrátenia dokumentov týkajúcich sa maďarskej revolúcie v roku 1956, napríklad z Pécsu, kde došlo k ojedinalej udalosti – zavraždeniu ruského veliteľa mesta.

Archivári V4 držali spolu

Pracovná atmosféra sa uvoľnila počas spoločenského večera so živou hudbou, ktorý sa uskutočnil v menze univerzity a pokračoval do neskorých nočných hodín.

V nasledujúci deň, utorok 7. júla, pokračovalo rokovanie v sekciách, zahraniční hostia sa presunuli do historickej budovy Univerzity sv. Štefana, kde v príjemnom komornom prostredí odzneli príspevky týkajúce sa predovšetkým skúseností s podmienkami bádania v ruských archívoch. Zaujímavý príspevok o študentoch pochádzajúcich z Maďarska a Ruska, ktorí študovali na Karlovej univerzite v Prahe, predniesol Marek Ďurčanský z Archívu Karlovej univerzity v Prahe. Vo svojej prednáške predstavil digitalizačný projekt matrik študentov Karlovej univerzity, vďaka výsledkom ktorého mohol vzniknúť aj jeho príspevok. Svoje príspevky predniesli aj Marie Ryantová, Anna Gruszczyńska a za SSA vystúpila Mária Grófová.

Domáci maďarskí kolegovia rokovali paralelne v sekciách na rôzne témy, napr. koniec druhej svetovej vojny a jej následky, prebiehalo tiež zasadnutie hospodárskej sekcie, kde rokovali o. i. aj o aktuálnych zmenách a úlohách vo vedení účtovnej evidencie.

Popoludňajší program pokračoval v horúcom dni exkurziou, zahraniční účastníci navštívili pôvabné mestečko Szentendre, prezreli si expozície Múzea srbskej ortodoxnej cirkvi, prešli sa nádherným historickým centrom plným malých obchodíkov. Pri prechádzke sme sa osviežili najrôznejším spôsobom, niekto si zvolil návštevu Múzea Vianoc, niekto dobrú zmrzlinu, skvelá bola netradičná levandulová aj klasická oriešková. Potom sme sa aj s autobusom nalodili na kompu a preplavili po Dunaji do Vácu. Tu sme si v krypte dominikánskeho

kostola prezreli netradičnú expozíciu pochovávaní – Memento mori. V horúcom dni dobre padol nielen oddych, ale aj osvieženie a výborná večera v reštaurácii priamo na námestí. Po prehliadke ďalších pamiatok Vácu sme sa vrátili do Gödöllő. Na exkurzii nás sprevádzal predseda spoločnosti maďarských archivárov Árpád Tyekvicska.

Tretí deň maďarských archívnych dní pokračoval zasadnutiami sekcií informatiky (téma: Archívy vo virtuálnom svete), vydávania prameňov (téma: Pramene k dejinám druhej svetovej vojny), ochrany archívnych fondov, ďalej sekcie dejín školstva a vied (téma: Následky 2. svetovej vojny vo vysokoškolskom vzdelávaní) a sekcie vzdelávania a archívno-pedagogickej práce.

Toto archívne predpoludnie sme spolu s poľskými kolegynami venovali prehliadke mesta a návšteve historickej budovy stanice, ktorú vybudovali kvôli najznámejším návštevníkom Gödöllő – cisárskemu páru Františkovi Jozefovi a cisárovnjej Alžbete (Sisi). Nádherná, do posledného detailu s pomocou nórskych fondov zrekonštruovaná staničná budova, nás očarila. Klimatizovaný priestor plný nostalgie, s prezentovanými muzeálnymi exponátmi, ktoré si pamätajú cisársky pár, bol dokonalou romantickou bodkou za maďarskými archívnyymi dňami.

Organizácia konferencie sa maďarským kolegom podarila na výbornú – rokovania boli úspešné, veľa sa diskutovalo, myslím, že spokojní boli nielen domáci, ale aj zahraniční účastníci. Ďakujeme a niekedy do videnia...

Marta Švoliková

Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Levice

ARCHÍVNY DEŇ V RAKÚSKU

V dňoch 20. – 21. 10. 2015 sa na tému Archívy budúcnosti – štandardy a stratégie konal na pôde Krajinského archívu Štajerska v rakúskom Grazi 38. rakúsky archívny deň. Veľmi skoré vstávanie, prestupovanie na železničnej stanici vo Viedni v chladnom ráne, cesta rýchlikom, sledovanie krajiny spod prížmúrených mihalníc, zrazu konečná, vystupuje množstvo rakúskych archivárov, ktorí všetci mieria na Karmelitánske námestie do budovy bývalého karmelitánskeho kláštora a kostola zdobeného kozmografiou a slnečnými hodinami namaľovanými Wolfgangom Buchnerom v roku 1866. Budovu karmelitánskeho kláštora a kostola stavali v rokoch 1629 – 1635 Domenico Torre a Matthias Karner. Jozef II. zrušil v roku 1789 kláštor a rehole, uprázdnené budovy slúžili v rokoch 1791 – 1919 pre potreby vojenskej nemocnice, v rokoch 1927 – 1978 sa stali sídlom policajného veliteľstva. Až v roku 1983 sa do nej po stavebnej adaptácii nasťahoval Krajinský archív Štajerska a nachádza sa v nej dodnes.

O 10:00 hod. predpoludním pozdravil a privítal na pôde hostiteľského archívu všetkých domácich i zahraničných účastníkov jeho riaditeľ, dvorský radca, čestný prof. Dr. Josef Riegler, MAS., ktorého poznáme aj z našich archívnych dní (Žilina 2007, Bratislava 2013). Po ňom vystúpil prezident Spol-

Aj chodby bývalého karmelitánskeho kláštora sú vhodným výstavným priestorom – v tejto časti prezentovali archivári Krajinského archívu v Grazi v rámci výstavy venovanej 100. výročiu vypuknutia prvej svetovej vojny dobové karikatúry týkajúce sa udalostí súvisiacich s prvou svetovou vojnou.

Pohľad do ďalších výstavných priestorov – okrem dobových dokumentov, reklám, fotografií mal návštevník možnosť vidieť aj multimediálne prezentácie, no dominantou deliacou jednotlivé časti výstavy sa stali dobové heslá.

ku rakúskych archivárov a archivárov Dr. Willibald Rosner, riaditeľ Dolnorakúskeho krajinského archívu (na našom podujatí bol v Skalici 2008). Zamyslel sa nad otázkou, či majú archívy budúcnosť – na to si budeme musieť sami odpovedať a presvedčiť sa, pretože jedného dňa začneme preberať elektronické dokumenty. Po príhovore Márie Grófovej za všetkých zahraničných účastníkov obaja páni spoločne otvorili rokovanie a predstavili referentov.

Prvou prednáškou bola prednáška Karin Sperl z Burgenlandského krajinského archívu v Eisenstadte nazvaná Archívne štandardy ISDIAH, ISAD (G), a ISAAR (CPF) v praxi – možnosti a ich presadenie. Autorka v nej priblížila históriu medzinárodných štandardov zavádzaných v Rakúsku. Pokiaľ bol v rakúskych archívoch ISAD (G) – štandard na opis archívneho dedičstva známy, jeho druhé vydanie bolo v roku 2000, štandardy ISDIAH a ISAAR (CPF) patrili k tým menej známym. Prvý uvedený z roku 2008 bol najmladší z medzinárodných štandardov na popis zariadení/inštitúcií s archívными fondmi, druhý je s najnovšou verziou z roku 2004 pre dátové normy. Prezentovala tiež ISDF – medzinárodný štandard pre popis úloh, ktorého 1. vydanie bolo v roku 2007 (www.ica.org/10206/standards/standards-list.html) a pripomenula prednosti štandardizovaného prístupnenia.

Rene Mayer pokračoval príspevkom Základné Workflows v multimediálnom archíve na príklade televízneho archívu a archívu platní krajinského štúdia ORF v Štajersku. Podľa neho multimediálny archív zahŕňa v sebe televíziu, rádio, internet. ORF je trimediálne, archív bimedialny. V televíznom archíve sa nachádzajú nielen vysielania/relácie, ale aj „surovina“ použitá pri ich výrobe, archív platní

Hodinová veža (Uhrturm) patrí k top desiatke pamätihodností mesta Graz. Je dominantou mesta, ktorá stojí na Zámockom vrchu (Schloßberg) a vypína sa do výšky 28 m. Jej jadro pochádza z 13. storočia, prvá zmienka o veži ako časti opevnenia je z roku 1265. Podobu, ktorá pretrvala do súčasnosti, dostala už v roku 1560. Na každej strane veže sa nachádza ciferník s priemerom viac ako 5 m namaľovaný freskovou technikou v roku 1712.

predstavuje nielen hudbu, ale i archív zvukov, pre rádio je typický archív relácií. Prečo vôbec archív ORF? Ak je takpovediac „v dome“, šetria sa náklady, sú schopní vybavovať požiadavky externých zákazníkov i občanov. Archív je vlastne servisné pracovisko a bežný pracovný deň v ňom pozostáva zo 4 krokov: 1. sprístupnenie metadát (titul, dáta o vysielaní a nakrúcaní, osoby, kameraman, obrazový obsah, miesto nakrúcania, poznámky k právam, atď.), 2. videodatabázy (samotné spracovanie archívnych dokumentov), 3. spojenie bodov 1 a 2, 4. záverečné využitie. Úspešná rešerš môže byť vypracovaná len na základe podrobných údajov/popisov (napr. detailný popis situácie na diaľnici, ak sa

jedná napr. o reportáž z preplnených diaľnic počas letných prázdnin), popis dát z jednotlivých platní by mal obsahovať titul, mená interpretov, kompozitov, pôvod skladateľov, o aký druh skladby ide a pod. Posledným okruhom problémov, ktoré riešia, je dlhodobé archivovanie zvlášť v tej súvislosti, že za posledných 30 rokov došlo k niekoľkým zmenám videoformátov. To znamenalo naštartovať projekt kopírovania analógových kaziet na digitálne: digitalizovanie 48 videohodín trvalo 1 deň, to isté znamenalo spraviť kvôli vývoju médií aj v archíve platní – digitalizovanie 35 – 40 audiohodín trvalo 1 deň.

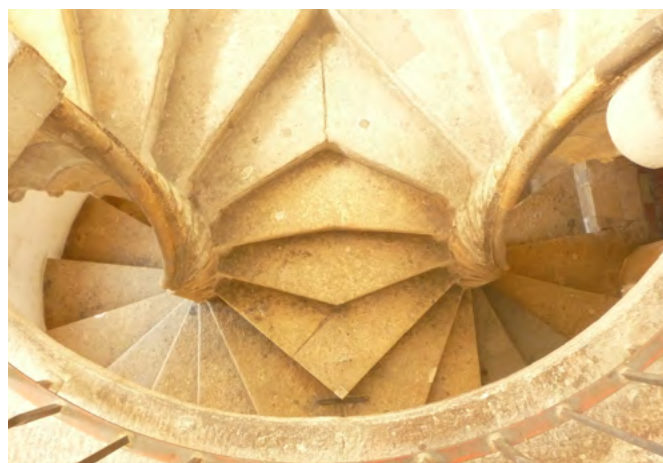
Christian Keitel z Badensko-Württemberského krajinského archívu v Stuttgarte predniesol príspevok Základy pre archivovanie digitálnych dokumentov, ktorý rozdelil do 4 častí. Prvá sa venovala štandardom (snažil sa zodpovedať otázky, na akých konceptoch môžeme vybudovať digitálny archív – OAIS = ISO 14721, aké požiadavky má spĺňať „môj archív“ – DIN 31644, aké metadáta a objekty metadát potrebujem – ISAD (G) a PREMIS, ako môže vyzeráť môj „archivačný balíček“ – METS alebo XFDU). Druhá časť bola zameraná na archivovanie digitálnych podkladov (zameril sa na uchovávanie „digitálneho“ pri rýchlom napredovaní technológií a zmien týkajúcich sa nosičov údajov, komerčného archivovania a digitálneho archivovania), tretia sa venovala archívum dokumentom (o. i. presne pomenoval znaky digitálnych archívnych dokumentov) a štvrtá archívom, ktoré majú pri digitálnom archivovaní len vtedy šancu, ak kooperujú s informačnými technológiami nielen „v dome“, ale aj v regióne, v národnom a medzinárodnom meradle. Christine M. Gigler z Archívu Salzburgskej arcidiecézy sa vo svojom vystúpení zamerala na Malé archívy a digitálne archivovanie. Prednášku rozdelila do troch nosných častí. V prvej sa venovala rámcovým podmienkam, v ktorých malé archívy musia riešiť isté výzvy, akými sú komplexné koncepcie a procesy, nákladovosť projektu, odborné vedomosti, ďalej hľadať isté predobrazy, pomoc ponúkajú štandardy a normy, odborná literatúra, ďalšie vzdelávanie a pod. V druhej priblížila aktuálnu situáciu v rakúskych malých archívoch, kde kontakt k informačným technológiám ako dobrý hodnotila v 20 %, ako uspokojivý v 40 % a ako zlý v 40 %. Priorita digitálneho archivovania v týchto archívoch je vnímaná v 40 % ako veľmi dôležitá, ako príležitosť v 40 %, pre zvyšných 20 % nie je dôležitá. Osvetlila tiež prekážky presadenia digitalizácie, ktorými v týchto archívoch môžu byť právne a organizačné

problémy, motivácia vedenia i spolupracovníkov, iné úlohy, financie, chýbajúce sebavedomie archivárov, chýbajúca podpora informačných technológií. Tretia časť príspevku sa týkala samotných možností a digitálneho archivovania, vyčíslila náklady v prípade, ak by sa malý archív rozhodol mať vlastný digitálny archív – jednorazový výdavok vo výške 75 000,- €, ročný výdavok za uloženie 1 TB dát približne 100 000,- € (mesačne 8 300,- €), čo je pre malé archívy z hľadiska financií veľmi náročné. V závere zdôraznila, že o tejto problematike z hľadiska malých archívov sa v Rakúsku vôbec nediskutuje. Malé archívy musia získavať poznanie v tejto oblasti, presadiť minimálny koncept a zbierať skúsenosti od kolegov, ktorí sú „ďalej“.

Hannes Kulovits z Rakúskeho štátneho archívu vo Viedni nazval svoj príspevok Plánovanie udržania v Rakúskom štátnom archíve : metóda a štandardy, v ktorom priniesol informácie takpovediac z kuchyne svojho materského archívu.

Po odborných prednáškach, z ktorých každá trvala 45 minút, zasadli v neskorom popoludní odborné skupiny a pracovné tímy archivárov z komunálnych archívov, medzi 17:30 – 18:30 hod. prebehlo valné zhromaždenie Spolku rakúskych archivárok a archivárov. Počas týchto podujatí mohli záujemcovia absolvovať prehliadku archívu a navštíviť so sprievodkyňou (domácou archivárkou) výstavu zameranú na propagandu počas 1. svetovej vojny, pričom všetky vystavené archívne dokumenty i trojrozmerné predmety pochádzali z vlastných fondov a zbierok. Večer o 19:00 hod. odznela tzv. večerná prednáška Johanna Giessaufa z Univerzity v Grazi na tému Archívy a svet mimo depotov – myšlienky o poznaní, chcení a bedákaní bádateľov, v ktorej autor humorným spôsobom priblížil „trece plochy“ vo vzťahu archivár – bádateľ. Archivárom sa nepáči, že bádatelia sú čoraz menej pripravení bádať a pracovať s archívnymi dokumentmi – neovládajú jazyky, majú problémy s paleografiou či historickými súvislosťami, požadujú akoby napísané štúdie na ich témy „z poličky“ samotného archivára; bádatelia vidia len neochotu archivárov pomáhať im so všetkým, čo by potrebovali, pričom nevedia, čo vlastne práca archivára predstavuje a nie je im známa ani problematika spracovania či pracovnej náplne archivárov.

Po nej, krátko po 20:00 hod., nasledovalo prijatie účastníkov konferencie v Grazskej mestskom hrade zástupcom predsedu krajinskej vlády Štajerska, ktoré pokračovalo recepciou.

Dvojičkové vretenovité schody (Zwillingsswendeltreppe) na Grazskej hrade z rokov 1499 – 1500, ktoré patria vďaka veľmi vysokej kvalite vypracovania detailov a odvážnej konštrukcie s dutými vretenami k najznámejším svojho druhu. Najstarší zachovaný príklad na dvojičkové vretenovité schody sa nachádza v Dóme sv. Alžbety v Košiciach, ktoré boli zhotovené okolo roku 1440.

Rokovanie rakúskych archivárok a archivárov pokračovalo na ďalší deň, v stredu 21. 10. 2015, v predpoludňajších hodinách tvorivými dielňami: prvá, ktorú viedol Peter Csendes, sa zaoberala zostavením archívnej tektoniky ako základu pre štandardizované sprístupnenie. Druhá, vedená Christianom Keitelom, sa zamerala na praktické riešenia pre digitálne archivovanie, tretiu nazvanú malé archívy sprístupniť a popísať – profesionálne a jednoducho s ISAD (G) viedli Werner Berthold, Gertrude Langer-Ostrawsky a Elisabeth Loinig. Vzhľadom na to, že rakúski archivári si dopredu nahlásili svoju účasť na workshopoch, ich kapacita bola plne obsadená, zahraniční účastníci si v tom čase pozreli pamätihodnosti Grazu. Od pol jedenástej do trinástej hodiny nasledoval okrúhly stôl, v rámci ktorého sa prezentovali výsledky práce na zadaniach každej pracovnej skupiny a nasledovala živá diskusia.

Každá z konferencií archivárov u našich susedov v okolitých krajinách má iný charakter, iný priebeh, inú pracovnú atmosféru. Zakaždým je však obohatením, inšpiráciou v ďalšej práci či pri organizovaní tých našich odborných podujatí. Stále sa však presvedčiam, že pokiaľ nám ide o vec, nájdeme si spôsob, ako sa dorozumieť, vymeniť si skúsenosti, porovnať svoju prácu. Verím, že rozbehnutá spolupráca s kolegami archivármi bude úspešne napredovať a rozvíjať sa.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

LETNÁ ARCHÍVNA PEDAGOGIKA NA UNIVERZITE TECHNICKÝCH A HOSPODÁRSKYCH VIED V BUDAPEŠTI

Prvý júlový týždeň 2015 usporiadala Univerzita technických a hospodárskych vied v Budapešti (*Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem*) prvýkrát svoju detskú univerzitu. V rámci programu zohral významnú úlohu aj univerzitný archív, ktorý je organizačnou súčasťou univerzitnej knižnice a v tejto podobe pôsobí od roku 1972. Archív sa v roku 2013 nasťahoval do moderných, účelovo prebudovaných priestorov nachádzajúcich sa v hlavnej budove univerzity. Disponuje dvojpodlažným depotom, spravuje 1 200 b. m. archívnych dokumentov svojho pôvodcu a jeho právnych predchodcov (najstarší dokument pochádza z roku 1846). Z posledných výsledkov odbornej práce tunajších pracovníkov spomenieme zdigitalizovanie 50 000 strán zápisníc univerzitného vedenia z rokov 1949 – 1991 a ich sprístupnenie na internetovom portáli Hungaricana. Archív disponuje štruktúrovanou internetovou podstránkou (www.omikk.bme.hu/leveltar) a je aktívne prítomný aj na Facebooku.

Hlavným cieľom stanoveného programu v úvode spomínaného podujatia bolo predstavenie prierezu vedomostí, ktoré naša univerzita ponúka: od základných fyzikálnych javov cez matematiku, chémiu, informatiku až po vedu monetárnu, to všetko s úmyslom popularizácie vedy a štúdia. Tri stovky mladých záujemcov si z naznačených oblastí mohli vypočítať pútavé prednášky. Okrem toho sa zúčastnili takmer dvoch desiatok interaktívnych seminárov. Skupiny o počte 18 až 24 detí tvorili najmä chlapci vo veku 9 až 14 rokov, ktorí dostali aj projektové úlohy. Počas celého týždňa sa mali zamýšľať nad budúcimi výzvami budúcich inžinierov a hľadali odpovede na rôzne technické otázky. Na „promóciách“ museli predstaviť svoje projekty plné fantázie. Medzi nimi zaujali napr. lietajúci hotel, mesto pod vodnou hladinou, hriankovací nôž, bezpečnostná aplikácia na mobily, robot-policajt, auto s magnetickým pohonom, smart-dáždnik, inteligentný smetiak, hodinky teleportujúce človeka, holografický telefón a dron, ako aj záhrada schopná samoudržby. Program bol natoľko úspešný, že všetky voľné miesta účastníkov boli zaplnené a na budúci rok sa už dopredu nahlásilo takmer 700 záujemcov.

Do programu sa náš univerzitný archív zapojil seminármi, ktorým sme dali názov: „Smer minulosť! alebo vyhľadávanie v časoch pred Googleom.“ Se-

Detskí poslucháči v priestoroch dvojpodlažného depotu Archívu Univerzity technických a hospodárskych vied v Budapešti

mináre navštevovali žiaci druhého stupňa základných škôl, ktoré okrem úvodnej hodiny absolvovali s hlavným archivárom dr. Mártonom Kissom. Počas jedného týždňa tak do nášho archívu zavítalo 120 detí. V tejto podobe a rozsahu sme doposiaľ nemali možnosť v našej inštitúcii aplikovať archívnu pedagogiku. V rámci celoštátneho podujatia Noc výskumníkov sme mali síce už viaceré možnosti prezentovať archív verejnosti, no cieľová skupina nebola v týchto prípadoch vekovo vymedzená a išlo skôr o výstavy či krátke exkurzie, ale nie o koncentrovaný výklad v štýle netradičnej hodiny v dĺžke 45 minút. Výzvou bola už aj naša snaha predstaviť archív deťom (z väčšej časti zaujímavých sa o prírodné a technické vedy) ako inštitúciu, ktorá nevykonáva iba vymedzené úlohy, ale zastáva dôležité miesto v štruktúre univerzity, má veľký význam v uchovávaní svedectiev minulosti a všeobecne v budovaní historického vedomia spoločnosti.

Semináre v dĺžke 45 minút pozostávali z dvoch častí. V prvej sme sa snažili položiť deťom otázky, zodpovedaním ktorých sami objavili, na čo slúži archív, aké dokumenty uchováva (na strane druhej: aké dokumenty nepatria do archívu), ako sa dostávajú do archívu, ako sa spracúvajú a sprístupňujú. Počas týchto dialógov sa deti zoznámili aj s takými pojmami, akými sú registratúrny poriadok, archívny fond, obmedzenie výskumu, bežný meter, on-line databáza zdigitalizovaných spisov a podobne. Nás však zaujímalo aj to, ako dokážu vlastnými slovami vyjadriť podstatu, miesto a opodstatnenosť existencie archívu v rámci univerzity.

Takto získaný obraz chápania detí poukázal na to, že archív nie je pre nich cudzím pojmom. Zároveň je im jasné, v čom sa archívy odlišujú od múzeí a knižníc. Na základe spomínaných príkladov dokázali vydedukovať, že univerzitný archív spravuje

iba dokumenty vzniknuté z pôsobenia našej univerzity, resp. s ňou priamo súvisiace. Interaktívne rozhovory odhalili aj to, aké faktory môžu ohroziť archívne dokumenty, čo môže archivárov ohroziť počas výkonu ich povolania. Časť detí sa zaujímala najmä o technické vybavenie archívu (systém mobilných regálov, fungovanie protipožiarneho systému, parametre zaťaženia, chemický vplyv baliacich materiálov a podobne).

V druhej časti seminára riešili deti v menších skupinách úlohy, ktoré im pomohli zoznámiť sa aj so starými archívnymi dokumentmi a mohli ich dôkladne preskúmať – samozrejme v podobe farebných kópií. Na základe skúseností z prvého dňa, keď sa ukázalo, že takto pripravených 23 dokumentov a fotografií je priveľa, sme ukážky rozdelili na dve skupiny, aby sa s nimi ľahšie narábalo. Na ich základe mali zrekonštruovať priebeh jedného akademického roka. Touto formou mali možnosť vidieť záznam z kmeňovej knihy študentov, vzorový diplom, dobovú študentskú prísahu, pozvánku na študentský bál, oznámenie o prijatí na štúdium, text prvej doktorskej prísahy. Vybrané fotografie vypovedali o univerzitných budovách, o živote na internátoch, zachytávali momenty z predmetových skúšok v rôznych obdobiach, z prednášok a podobne. Dokumenty sme vyberali s cieľom, aby sa deti zoznámili so slávnymi vedcami, zároveň aby si rozšírili vo všeobecnosti svoje vedomosti z dejín vedy a techniky. Napríklad spomínaná kmeňová kniha obsahovala záznam potvrdzujúci štúdiá „otca“ supersonických lietadiel, Tódora (Teodora) Kármána, niekdajšieho študenta univerzity, pioniera výskumov v oblasti raketových technológií a hypersoniky. Mali tiež možnosť vidieť univerzitný diplom chemika Györgya (Juraja) Oláha, držiteľa Nobelovej ceny.

Žiaci tak na vlastnej koži objavovali krásy archívneho výskumu, napokon z daných spisov či fotografií museli vydedukovať, kedy daný dokument mohol vzniknúť, čo znázorňuje, s akým obdobím univerzitných dejín sa spája atď. Ich pozornosť vo veľkej miere upútali aj technické vybavenia a pomôcky zachytené na fotografiách (napr. mikrofóny používané v prednáškových sálach v druhej polovici 40. rokov 20. storočia). Úspešne vyriešili aj pripravené kvízové otázky (tí pomalší mohli poslať odpovede dodatočne mailom). Ocenení boli Diplomom čestného výskumníka a najúspešnejší z nich dostali možnosť osobitnej návštevy nášho archívu aj so svojimi rodinnými príslušníkmi.

Veľmi nás potešilo, že aj technicky zamerané deti oslovila úloha archívu pri zachovávaní archívnych dokumentov o minulosti s nenahraditeľnou výpoveďou pre budúcnosť a budovanie spoločenskej nadstavby celej spoločnosti.

*Krisztina Batalka – Márton Kiss
Archív Univerzity technických
a hospodárskych vied v Budapešti*

Z maďarčiny preložil Mgr. Gábor Strešňák.

PUTOVNÉ ZASADNUTIE ZVÄZU MAĎARSKÝCH UNIVERZITNÝCH ARCHIVÁROV 2015

V dňoch 25. – 27. augusta 2015 sa uskutočnilo na Fakulte poľnohospodárstva, tzv. Georgikone, v Keszthelyi Panónskej univerzity so sídlom vo Veszpréme putovné zasadnutie maďarských univerzitných archivárov. Po príhovoroch organizátori pripravili rokovanie za okrúhlym stolom s reprezentantmi najvýznamnejších archívov či národných stavovských spoločností o príkladoch životnej kariéry archivára. Zasadnutie pokračovalo konferenciou o riešení aktuálnych problémov z oblasti archívnictva a dejín univerzít. Druhou ústrednou témou zasadnutia bola aplikácia projektu AtoM (*Access to Memory*) v univerzitných archívoch. Softvér AtoM vyvinula kanadská firma *Artefactual* v spolupráci s Medzinárodnou radou archívov (*International Council on Archives*). Prostredníctvom bezplatného AtoM-u bola v Maďarsku sprístupnená na internete databáza archívnych pomôcok cirkevných archívov v rámci projektu ARCA. Poslednou konferenčnou témou bol život univerzitnej obce v rokoch veľkej vojny.

*Hlavná budova fakulty Georgikon v Keszthelyi
Panónskej univerzity vo Veszpréme*

K sprievodným programom zasadnutia patrila prechádzka po centre mesta Keszthely. Situované je na západnom brehu jazera Balaton a názov má odvodený z latinského *castellum* a slovanského označenia *kostel*. Prvá zmienka o Keszthelyi sa nachádza v listine Veszprémskej kapituly z roku 1247. Od 15. do 18. storočia patrila rodu Pethő. Hoci osmanská armáda obliehala mesto niekoľkokrát, ani raz sa jej nepodarilo Keszthely obsadiť. V roku 1739 kúpil Keszthely od dedičov rodu Pethő gróf Krištof Festetics. V 19. storočí sa mesto vyhlo industrializácii. Od medzivojnového obdobia až dodnes je vyhľadávaným turistickým strediskom.

Na druhý deň si účastníci mohli prehliadnúť knižnicu a archív Georgikonu – Fakulty poľnohospodárstva v Keszthelyi. Georgikon začal svoju činnosť 1. júla 1797 a je tak najstaršou agrárnou vysokou školou v Európe. Školu založil Juraj Festetics a na návrh českého profesora Karola Bullu bola pomenovaná podľa krstného mena svojho zakladateľa (z latinského *Georgius*), resp. podľa didaktického eposu Vergília s názvom *Georgica* (Roľnícke spevy). Georgikon spočiatku navštevovali najmä hospodárski zamestnanci Festeticovcov, no prednášky mohli bezplatne navštevovať aj ďalší záujemcovia a rovnako aj skladať skúšky. Existenciu vysokej poľnohospodárskej školy prerušila revolúcia v rokoch 1848 – 1849. Výučba sa na nej obnovila až v roku 1865 a jestvovala pod názvom Krajinská poľnohospodárska a lesnícka vyššia škola (*Országos Gazdászati és Erdészeti Felsőbb Tanintézet*). Na akadémii – vysokej škole bola povýšená v roku 1906 a premenovaná na Uhorskú kráľovskú poľnohospodársku školu (*Magyar Királyi Gazdasági Tanintézet*). Sídlila v pôvodnej budove na Hlavnom námestí v Keszthelyi, ktorá bola postavená v roku 1790. Po zmene spoločenských pomerov v druhej polovici 20. storočia ešte niekoľkokrát zmenila názov až bola v roku 2000 integrovaná do Veszprémskej univerzity. Tá sa neskôr v roku 2006 premenovala na Panónsku univerzitu a v Keszthelyi má sídlo jej poľnohospodárska fakulta – Georgikon.

V rámci exkurzie navštívili univerzitní archivári Archív župy Zala Maďarského národného archívu v Zalaegerszegu ako aj pamiatky v blízkom okolí.

László Molnár

Archív Semmelweisovej univerzity v Budapešti

Henrieta Žažová

Ústav dejín Trnavskej univerzity

AKO SME NAKRÚCALI FERRATY

Pre archivára nie je každodenným zážitkom, že sa stane aktívnym účastníkom zrodu filmového diela (až na kolegu Milana Antoniča, ktorý je stálicou televíznej obrazovky). V našom archíve sa zastavil rodák z neďalekých Bátoviec, ktorý sa podieľa na tvorbe dokumentu s názvom Ferraty. Zaujímalo ho, aké materiály, týkajúce sa prvej svetovej vojny, sa zachovali v našich archívnych fondoch, čo by sme mohli poskytnúť na filmovanie. Tak sme sa dostali k netradičnej spolupráci na dokumentárnom filme Ferraty, ktorý nakrúca slovenská filmová spoločnosť ATTACK film. Ferraty sú horské chodníky a horolezecké cesty vo vysokohorskom teréne zaistené oceľovými lanami. Film mapuje účasť slovenských vojakov na talianskych bojiskách v Dolomitoch počas prvej svetovej vojny v rokoch 1915 – 1917.

Autorom námetu je Ľubomír Slivka, ktorý je tiež autorom scenára a režisérom tohto dokumentu. Nakrúcalo sa v Čechách, Rakúsku, Slovinsku, Taliansku a na Slovensku, dokonca aj v Leviciach, na hrade i v našom archíve. Pôvodne sa mali objaviť v dokumentárnom filme len naše archívne dokumenty, no keďže pán režisér Slivka kreatívne priebežne domýšľal zábery, stala sa súčasťou filmových záberov aj jarná zakvitnutá lúka plná sedmokrások na hradnom nádvorí, či hradná skala, ktorá nahradila alpských velikánov a stala sa pozadím pre dobové fotografie. Režisér sa rozhodol aj nás postaviť pred kameru, za ktorou nesedel nikto iný ako Ladislav – Laco Kraus. Tým sme si splnili „bobríka filmového umenia“, jeden takýto deň bohato stačil. Až na pochvalu od pána Krausa za recitačný prednes spomienok Pečeničanov pre Martu nám zostanú spomienky na zabudnuté texty, neporá-

Nakrúcanie v levickom archíve. Zľava J. Bátovská, režisér Ľubomír Slivka s ďalšími členmi štábu, prvý sprava (chrptom) kameraman Laco Kraus.

tané kroky, pokazené zábery... Našťastie, máme to za sebou, hviezdy z nás nebudú. Možno tie zábery vystrihnú, možno sa vo filme objavíme. Najkrajšou a najzaujímavejšou časťou dňa pre nás bolo nakrúcanie v dedine Pečenice, kde sme už nemuseli „hrať,“ len sme sledovali prácu štábu. Veľké spoločné kmene topoľov, ktoré sa medzitým premenili na drevené sochy, budú vo filme evokovať kamene a terén talianskych ferrat, na nich obecná kronika a v nej svedectvá vojakov z prvej vojny. Uvidíme, či sa do filmu dostanú aj osudy Pečeničanov, bojujúcich na talianskom fronte. Zhodou okolností bojovali niektorí z nich presne na miestach v Taliansku, kde sa nakrúcala hlavná časť dokumentu. Deň sa niesol v znamení veľmi šťastných náhod, pretože okolo nás zrazu prechádzal MVDr. Cyril Bonta, vnuk jedného z Pečeničanov bojujúcich pred sto rokmi v Taliansku. Práve on predniesol vo svojej vinici záverečné slová, spomienku na predkov, ktorí si okrem strašidelných zážitkov z frontu priniesli do rodnej obce sadeničky viniča, ktorý odvtedy volali Talian. Ešteže sme zostali pri štábe, lebo pán režisér chcel pánovi Bontovi vložiť do úst text, že vinohradníctvo sa v Pečeniciach datuje od konca prvej svetovej vojny. Poučili sme ho, že Pečenice boli významnou vinohradníckou lokalitou už v stredoveku. Záver filmovania sa samozrejme neobišiel bez posedenia v chyžke pri vynikajúcom pečenicom víne, ktoré nakoniec ešte pán kameraman Kraus na chvíľu prerušil. Celý štáb vyhnal od pohárika, znova sa vrátiť „na pľac“, vziať do ruky kamery a nakrútiť očarujúce večerné zore nad Štiavnickými vrchmi. Premiéra dokumentárneho filmu bola naplánovaná na 11. novembra, na výročie ukončenia prvej svetovej vojny, no rôzne okolnosti spôsobili presunutie termínu premiéry na 31. máj 2016 na druhom televíznom programe RTVS.

*Jarmila Bátovská – Marta Švoliková
Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Levice*

BRANNÝ DEŇ OPÄŤ V SLOVENSKOM NÁRODNOM ARCHÍVE

S cieľom spraviť z niektorých podujatí postupom času tradíciu, usporiadali sme v septembri v Slovenskom národnom archíve druhý ročník branného dňa, ktorý sa aj tento raz niesol v duchu tímovej súdržnosti a športového ducha. Keďže nám počasie neprialo a nad Bratislavou sa nakopilo množstvo tmavých mrakov hroziacich dažďom, museli sme

Archivárky pri navliekaní šnúrok do spisových dosiek

využiť na naše aktivity priestor jedálne, čo však nebránilo absolvovať všetky naplánované disciplíny. Začiatok podujatia patrilo prednáške o prvej pomoci, ktorú si pripravila naša nová kolegyňa Silvia. Počas jej pútavého rozprávania a vysvetľovania spojeného s praktickými ukážkami sme sa dozvedeli mnoho praktických rád, ako pomôcť sebe i druhým pri rôznych úrazoch. Snáď ich budeme vedieť v potrebnom okamihu aj aplikovať.

Po tomto vzdelávaní nastal čas na zápolenie, v ktorom sa preverili archívne a športové schopnosti kolegov, ako aj ich vedomosti z oblasti archívnic-

Súťažná disciplína triafanie loptičiek do vedra v provizórnych priestoroch jedálne

tva. Tak ako minulý rok, i teraz boli tímy zostavené z pracovníkov jednotlivých oddelení, resp. z viacerých oddelení (keďže sa niektorí kolegovia z rôznych dôvodov nemohli zúčastniť). Spolu sme mali päť tímov, ktoré súťažili v troch okruhoch aktivít. Ako prvé sa preverovali schopnosti, ktoré by mal dokonale ovládať každý pracovník archívu, a to navliekanie šnúrok do spisových dosiek, skladanie archívnych škatúl a balenie skartu, pričom všetky tieto disciplíny sa robili na čas. Dôležité preto boli nielen rýchle prsty, ale aj roky praxe.

Do druhého okruhu aktivít bolo zaradené hádzanie na cieľ, a to hneď dvomi spôsobmi. Pretože obľúbený hod granátom neprichádzal v jedálni do úvahy, museli sa súťažiaci uspokojiť s triafaním loptičiek do vedra a hádzaním krúžkov na hrdlo fľaš. Aj keď to znie celkom jednoducho, viacerí budú musieť ešte do budúceho roka poriadne potrénovať. Aby sme tiež preverili ich dôvtip, pozornosť a fakt, ako dobre poznajú budovu archívu, vydali sa tímy spoločne hľadať poklad, ku ktorému viedlo niekoľko zašifrovaných indícií. Treba konštatovať, že všetky tímy boli pri pátraní úspešné a ich úsilie bolo odmenené nájdením pokladu v podobe sladkého prekvapenia.

Tento rok boli do súťaženia zaradené mnohým dobre známe aktivity – hra, v ktorej je potrebné výrazy, či slovné spojenia vysvetliť slovným opisom, znázorniť pantomímou alebo kresbou. Aj tejto úlohy sa členovia všetkých tímov zhostili vynikajúco, nakreslili nielen pleseň, či nespokojného bádateľa, ale ukázali tiež špinavý plášť, či ďalšie termíny z prostredia archívu.

Posledný okruh tvorili vedomostné úlohy, medzi ktorými bolo priradovanie vyobrazení archívov vo svete k ich názvom, portrétov známych historikov k ich menám, či identifikovanie archívnych dokumentov. Po vylúštení tajničky súťažiaci zistili, že archív je strážca pokladov – čo je však dobre známy fakt a v teste s možnosťami A, B, C sa okrem iného dozvedeli, že patrónom archivárov je svätý Vavrinec.

Vítazom druhého ročníka branného dňa sa stalo oddelenie ochrany archívnych dokumentov (spolu s kolegyňou z oddelenia predarchívnej starostlivosti), ktoré sa stane na rok držiteľom putovného pohára. Či ho budúci rok odovzdá inému oddeleniu, alebo prvenstvo obháji, sa necháme prekvapiť.

*Ivana Červenková
Slovenský národný archív*

SPOLKY, ZDRUŽENIA – FORMOVANIE KOMUNÁLNEHO VEDOMIA V REGIÓNE: KONFERENCIA V ŠTÁTNOM ARCHÍVE V BRATISLAVE, POBOČKA ŠAĽA

Štátny archív v Bratislave, pobočka Šaľa a Spoločnosť Petra Pázmányja už po šestnástykrát usporiadali medzinárodnú konferenciu, ktorá sa konala 11. septembra 2015 v prednáškovej miestnosti šalianskeho archívu. Názov konferencie zároveň korešpondoval aj s názvom výstavy: Spolky, združenia – formovanie komunálneho vedomia v regióne, ktorú podporil Nitriansky samosprávny kraj.

V tomto roku sme venovali pozornosť rôznym spolkom a spoločenstvám fungujúcim v regióne. Spolky a združenia boli a sú základným občianskym pilierom demokratickej spoločnosti. Vznikajú na základe dobrovoľnosti, v záujme dosiahnutia spoločných cieľov.

Úvodný príhovor predniesla riaditeľka Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Šaľa, PhDr. Veronika Nováková, PhD. Privítala prednášajúcich i viac ako 70 účastníkov konferencie, ďalej primátora mesta Šaľa Mgr. Jozefa Belického, ktorý vo svojom vystúpení vyslovil veľkú vďaku za pozvanie a taktiež vyjadril úctu i poďakovanie archívu za usporiadanie takejto veľkej medzinárodnej konferencie v meste Šaľa.

Prvý blok odborných prednášok otvorila PhDr. Elena Mannová, CSc. s vystúpením na tému Spolky na území Slovenska a ich význam pre porozumenie dejín 19. a 20. storočia. V krátkosti predstavila hlavné dôvody a dejiny vzniku spolkov na území Slovenska. Na jej prednášku nadviazal Dr. Tamás Kovács z Maďarského národného archívu, ktorý predstavil databázu spolkov Maďarského národného archívu. Spomenul tiež, že najviac údajov z rokov 1867 – 1945, 1948 obsahuje archívny fond Ministerstva vnútra uložený v Krajinskom archíve Maďarského národného archívu a len pred niekoľkými rokmi boli ukončené práce na databáze spolkov, ktorá je bádateľom prístupná on-line. Zároveň predstavil aj príslušnú webovú stránku.

Ďalší príspevok predniesla riaditeľka Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Šaľa, PhDr. Veronika Nováková, PhD. na tému Dokumenty k dejinám spolkov a združení v regióne. V krátkosti predstavila fondy šalianskeho archívu, ktoré ukrývajú vzácne dokumenty týkajúce sa spolkov a združení. Poukázala na viaceré registre a evidencie napomáhajúce pri skúmaní dejín týchto spolkov.

Prednášky v prvom bloku uzavrel Mgr. Ladislav Bukovszky, PhD., ktorý predstavil účastníkom konferencie Spoločenské spolky v Galante od 2. polovice 19. storočia do roku 1945. Priblížil jednotlivé spolky v Galante a aj ich stručné dejiny. Okrem toho podčiarkol ich dôležitosť pri formovaní regionálneho povedomia obyvateľov.

Po krátkej prestávke sa druhý blok prednášok začal referátom Mgr. Hildegardy Pokreis, pracovníčky hostiteľského archívu. Autorka priblížila židovské spolky v okresoch Galanta, Šaľa a Dunajská Streda, vysvetlila dôvod ich vzniku, poukázala na ich rôznorodosť a špecifickosť. Na problematiku židovských spolkov upriamila svoju pozornosť aj nasledujúca prednášajúca Dr. Réka Jakab z Veszprémskeho župného archívu. Predstavila spolk Bikur Cholim v Pápe a jeho činnosť na začiatku 19. storočia, oboznámila nás so stručnou históriou židovskej komunity v Pápe, a poukázala na nedostatok informácií o židovských spolkoch v danej lokalite. O spolku Bikur Cholim sa zachovalo zopár torzovitých informácií, ale v roku 2014 pri príležitosti výstavy Kameň na kameni z vystavených predmetov upútala pozornosť kniha Elegenbuch, čiže vkladná kniha. Vo svojom referáte nám prednášajúca vysvetlila význam spomenutej knihy v živote spolku a informovala o jej osude v súčasnosti

Výstava predmetov z činnosti židovských spolkov

(reštaurovaní). Na záver jej vystúpenia si prítomní pozreli krátky film o výsledku výskumu samotnej knihy. Nasledovala prednáška archivárky Dr. Erzsébet Csombor z Komárňansko – Ostrihomského župného archívu. V referáte s názvom Maďarsko-poľské spolky v Maďarsku v období medzi dvomi svetovými vojnami priblížila spolky, ktorých vznik ovplyvnil poľsko-maďarské vzťahy, ďalej ich rozvoj a miesto vo formovaní národného vedomia za hranicami. Taktiež poukázala na vzájomnú pomoc dvoch rozdielnych národov počas vojnových udalostí práve vďaka existencii spomenutých spolkov. Pomyselnou bodkou za druhým blokom prednášok sa stal referát Mgr. Judyty Szekeresovej Kováčovej venovaný dejinám hasičských spolkov v regióne. V krátkosti uviedla dôvody vzniku hasičských spolkov, predstavila najstaršie spolky v regióne a oboznámila s ich činnosťou.

Na záver konferencie vystúpila PhDr. Veronika Nováková, PhD., vyslovila vďaka všetkým zúčastneným, účinkujúcim a taktiež aj pracovníckam archívu za preklady prednášok. Zároveň pozvala všetkých prítomných na vernisáž rovnomennej výstavy.

Oboznámila ich s obsahom výstavy venovanej spolkom a rôznym združeniam, ktoré vznikli na území regiónu, teda na území okresov Šaľa, Ga-

Zástava dobrovoľného hasičského spolku v Tešedíkove z roku 1927

lanta a Dunajská Streda. Úvod výstavy približuje okolnosti vzniku rôznych spolkov a združení, ich význam a prínos. Prvá časť výstavy je venovaná najstarším cirkevným združeniam a spolkom, napríklad ružencovému, ale aj spolku mariánskej kongregácie. V druhej časti si všetci nadšenci histórie môžu prezrieť rôzne druhy evidencií napomáhajúcich pri dôslednom sledovaní existencie spolkov. Vďaka nim sa dozvieme o mnohých, už v súčasnosti neexistujúcich spolkoch. V ďalšej časti sú prezentované občianske združenia, najmä tie s kultúrnym a sociálnym zameraním, napríklad Červený kríž. Tretiu časť výstavy sme venovali telovýchovným spolkom a združeniam, štvrtá nám odкрýva tajomstvá a dejiny židovských spolkov a združení, piata dejiny hasičských spolkov v regióne. Doplnená je o zástavu dobrovoľného hasičského spolku v Tešedíkove z roku 1927. Nasledujú spolky s menšou členskou základňou. Posledná časť výstavy mapuje obnovenie činnosti občianskych spolkov a združení po roku 1990.

Výstava bude otvorená do 31. júla 2016. Pevne veríme, že okrem žiakov a laickej verejnosti z nášho regiónu si ju prezrú aj kolegovia archivári, ktorých touto cestou srdečne pozývame na jej prehliadku.

*Judita Szekeresová Kováčsová
Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šala*

SEMINÁR K 100. VÝROČIU NARODENIA VENDELÍNA JANKOVIČA

V Dome kultúry v Cíferi neďaleko Trnavy sa 17. septembra 2015 uskutočnil seminár pri príležitosti 100. výročia narodenia historika, archivára, pamiatkara, knihovníka a bibliografa PhDr. Vendelína Jankoviča, CSc. (*27. 7. 1915 Cífer). Organizátormi podujatia boli Obecný úrad v Cíferi, ktorý rok 2015 vyhlásil za rok Vendelína Jankoviča, v spolupráci s Univerzitnou knižnicou Trnavskej univerzity v Trnave, Ústavom dejín Trnavskej univerzity v Trnave a Katedrou histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Vendelín Jankovič vyštudoval odbor slovenský jazyk a dejepis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Potom nastúpil do Krajského archívu, kde pracoval (resp. v jeho nástupníckych organizáciách) až do roku 1947, keď bol zatknutý. Jeho bratia emigrovali a on bol nakoniec odsúdený a väznený v Leopoldove. Po prepustení spracovával v rokoch 1954 – 1959 historické kniž-

*PhDr. Vendelín Jankovič, CSc.
(27. 7. 1915 Cífer – 2. 11. 1997 Báhoň)*

ničné fondy pre miestny odbor Matice slovenskej v Trnave. Aj z tohto pracoviska musel odísť a nastúpil do Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave, kde bol zamestnaný až do odchodu na dôchodok v roku 1981. Na dôchodku bol veľmi činný, mnoho publikoval, venoval sa napr. dejinám Trnavy, rodnej obce Cífer a susednej obce Báhoň, kam sa po ženbe presťahoval a kde aj umrel (†2. 11. 1997 Báhoň).

Úvodné slovo na seminári patrilo starostovi Cífera Mgr. Marošovi Saganovi, PhD., ktorý mimochodom vyštudoval históriu a francúzsky jazyk. Za miestny odbor Matice slovenskej účastníkov pozdravil jeho predseda MUDr. Viliam Hafner a PhDr. Peter Mulík, PhD. zo Slovenského historického ústavu Matice slovenskej v Bratislave stručne osvetlil Jankovičove pôsobenie v Matici a postoj k národným témam. Ako historika ho predstavil prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD. Upozornil na ohromujúci fakt, že V. Jankovič publikoval celkom 285 monografií, vedeckých štúdií, odborných článkov a 85 recenzií. Po obsahovej stránke sa venoval cirkevným dejinám, archívniectvu, ochrane pamiatok, dejinám miest a obcí, pomocným vedám historickým, dejinám vied a techniky, biografiám osobností, filozofii dejín a bibliografii. Jeho vklad do slovenskej historiografie je obrovský a svojím dielom sa radí medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenskej historiografie 20. storočia. Rovnako dôležité je aj jeho dielo vykonané v oblasti monumentológie, na ktoré sa zamerala Mgr. Martina Orosová z Archívu Pamiatkového úradu SR. Veľký kus práce odviedol

na rozsiahlom umelecko-historickom a pamiatkar-skom kompendiu – Súpise pamiatok na Slovensku I. – IV. Špeciálne sa sústredil na archívne výskumy a venoval sa dejinám miest, obcí a architektonických pamiatok. Publikoval z dejín Banskej Štiavnice, Bardejova, Bratislavy, Kostolian pod Trábečom, Veľkých Uheriec, Liptova či Spiša, zaoberal sa aj teoretickými a metodologickými otázkami pamiatkového výskumu. Okrem toho s Annou Škorupovou pripravil bibliografiu k dejinám Slovenska do roku 1965, ktorá je doteraz najrozsiahlejšou bibliografiou v slovenskej historickej vede. Zostavoval aj bibliografie pamiatkovej literatúry a nepodceňoval ani popularizáciu a propagáciu národného kultúrneho dedičstva. PhDr. Henrieta Žažová, PhD. z Ústavu dejín Trnavskej univerzity v Trnave analyzovala diela Vendelína Jankoviča, ktoré venoval historickej Trnavskej univerzite. Napísal 15 prác, pričom sa spočiatku sústredil na stavebný vývoj budov barokového univerzitného areálu, neskôr podrobne rozoberal otázku založenia univerzity, boj univerzity s magistrátom Trnavy o súdnu právomoc nad študentmi, vzťah k Univerzite Istropolitane a napokon svoje poznatky o dejinách univerzity zhrnul v monografii *Trnavská univerzita. Kapitoly o dejinách Trnavskej univerzity v rokoch 1635 – 1777* (Bratislava 1995). Výsledky jeho výskumu sú považované za základ pri výskume dejín univerzity. Na záver H. Žažová predstavila niekoľkých Cíferčanov, ktorí prednášali alebo študovali na historickej Trnavskej univerzite. Príbehmi zo súkromného života Vendelína Jankoviča prispela jeho dcéra PhDr. Iveta Jankovičová a ľudskú tvár vedca priblížil aj kolega zo Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody PhDr. Michal Horský. Po odborných prednáškach, ktoré boli publikované v zborníku (CAJA, Dušan – MICHALCOVÁ, Anna (Eds.). *Vendelín Jankovič 1915 – 1997. Zborník zo seminára pri príležitosti 100. výročia narodenia PhDr. Vendelína Jankoviča, CSc.* Obecný úrad Cífer, Obecné múzeum v Cíferi, 2015, 50 s.), nasledovala vernisáž výstavy *Život a dielo Vendelína Jankoviča* v obecnej knižnici. Materiály z osobného fondu V. Jankoviča zapožičal Archív Pamiatkového úradu SR.

Na záver možno konštatovať, že PhDr. Vendelín Jankovič, CSc. svojím úctyhodným dielom, reprezentovaným veľkou rozmanitosťou historických tém, vyoral hlbokú brázdú na poli poznávania dejín Slovenska, začo mu patrí naša obrovská vďaka.

Henrieta Žažová
Ústav dejín Trnavskej univerzity

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V ŠTÁTNOM ARCHÍVE V BRATISLAVE

Dni otvorených dverí v slovenských archívoch sú už po niekoľko rokov pravidelne sa konajúcimi podujatiami, pri ktorých archivári sprístupňujú svoje pracoviská širokej verejnosti. Štátny archív v Bratislave patrí tiež k archívom otvárajúcim svoje priestory, aby týmto spôsobom nadviazal bližší kontakt s ľuďmi s cieľom ukázať im, aká je práca archívu a archivára rozmanitá a čo všetko zahŕňa. Žiaľ, aj v dnešnej dobe ľahko dostupných informácií má totiž väčšina spoločnosti o poslaní archívu len hmlistú predstavu.

Deň otvorených dverí v Štátnom archíve v Bratislave sa konal 18. – 19. septembra 2015, takže v skutočnosti išlo o dva dni. Zamestnanci archívu sa rozhodli otvoriť brány archívu aj v sobotu, aby ľudia, ktorí cez týždeň pracujú do neskorých popoludňajších hodín, mali príležitosť zavítať na ich pracovisko. Témou tohto ročníka bolo vinohradníctvo a vinárstvo v dejinách Slovenska, resp. Bratislavskej stolice. Pre návštevníkov bola v priestoroch bádateľne a v suteréne pripravená výstava zložená nielen z „domácich“ dokumentov, ale tiež z dokumentov zo Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Modra, ktoré boli vhodne doplnené trojrozmernými predmetmi pochádzajúcimi z Malokarpatského múzea v Pezinku. Rozmanitosť výstavy zvýraznili mnohé plagáty, mapy, veduty, či historické fotografie ilustrujúce prezentovanú tému. Návštevníkov po výstave sprevádzali organizátori podujatia, ktorí im okrem výkladu o fungovaní archívu poskytovali aj zaujímavé informácie v súlade s témou podujatia, a to o pestovaní viniča, vinohradníckom práve, obchode s vínom, o ochoreniach, ktoré postihovali vínnu révu, ako i o samotnom živote vinohradní-

Bratislavskí archivári vítali návštevníkov v dobových krojoch

Žiaci základných škôl na Dni otvorených dverí v bádateľni Štátneho archívu v Bratislave

kov v minulosti, či o symbolike viniča v heraldike. Netreba zabudnúť spomenúť ani skutočnosť, že pracovníci boli vkusne oblečení do krojov, čo ešte umocňovalo dojem z videného.

Okrem výstavy mali návštevníci, najmä mladšie ročníky (ale našli sa aj zvedaví dospelí), možnosť vyskúšať si pečatenie voskom, pričom si odnášali so sebou spečatenú a podpísanú prísahu pereckého majstra, písanie husacím brkom, vedomosti zo slovenských dejín, archívnickva a histórie vinohradníctva si overili pri lúštení tajničky či osemsmeroviek a pravidlá heraldiky objavili pri maľovaní šľachtických erbov.

Archív za dva dni navštívili viac ako dve stovky záujemcov z viacerých škôl (aj mimo Bratislavy), predstavitelia mestskej samosprávy, kolegovia z radov archivárov, historikov a iných spriaznených odborov, ako aj mnohí jednotlivci, ktorí sa aktívne zaujímajú o svoje okolie a chcú vedieť, čo sa za dverami našich archívov ukrýva.

Kolegom gratulujeme k dobre zorganizovanému a príjemnému podujatiu a prajeme im do budúcnosti veľa tvorivých síl pri príprave ďalších akcií.

*Ivana Červenková
Slovenský národný archív*

POCTA KANCELÁROVI FRANTIŠKOVÍ ESTERHÁZYMU V SENCI

Mestské múzeum v Senci sa od svojho vzniku snaží podujatiami, ktoré organizuje, priblížiť širokej verejnosti zaujímavé osobnosti, udalosti, každodenný život obyvateľov seneckého regiónu v minulosti i v súčasnosti. Okrem stálej expozície prírody a expozície starších dejín každoročne pripraví pre návštevníkov Senca i domácich cyklus zaujímavých

Prednášajúci a poslucháči konferencie Šintavsko-čeklíska vetva Esterházyovcov a jej význam pre región (Osobnosti, panstvá a ich dobové charakteristiky).

Foto: Gabriel Agárdy.

prednášok, vernisáže výstav, školám ponúka vzdelávacie programy pre žiakov na rozšírenie a doplnenie si poznatkov z dejepisu, biológie a geografie. V roku 2015 okrem už spomenutých aktivít zorganizovalo múzeum v úzkej spolupráci s Mestom Senec a Mestským kultúrnym strediskom vedeckú konferenciu s medzinárodnou účasťou pod názvom Šintavsko-čeklíska vetva Esterházyovcov a jej význam pre región (Osobnosti, panstvá a ich dobové charakteristiky). Konferencia sa konala v kultúrnom centre Labyrinth 22. septembra 2015 pri príležitosti 300. výročia narodenia uhorského kancelára Františka Esterházyho, ktorého meno je úzko späté s dejinami mesta Senec. Práve on vytvoril na podporu hospodárskej školy *Collegium oeconomicum*, ktorú zriadila Mária Terézia v roku 1763 v Senci, základinu vo výške 20 000 uhorských zlatých, daroval škole dom patriaci do jeho seneckého panstva a zariadenie zo svojho kaštieľa v Tomášikove. Pôsobeniu Františka Esterházyho na viedenskom dvore bol venovaný aj prvý odborný príspevok, ktorý predniesol István Fazekas pôsobiaci na Univerzite Loránda Eötvösa v Budapešti. František Esterházy pochádzal z mladšej vetvy rodu. Vďaka podpore svojho otca Františka Esterházyho st. absolvoval spolu s bratom Mikulášom dvojročnú študijnú cestu po Európe (1732–1734), ktorá mu otvorila brány i na panovnícky dvor. Z postu komorníka Františka Štefana Lotrinského (1736) sa dostal v roku 1762 až na vrchol – Mária Terézia ho vymenovala za kancelára Uhorskej kancelárie. Tento úrad zastával až do smrti. S kariérou Mikuláša Esterházyho, Františkovho staršieho brata, prítomných oboznámila Olga Khavanova z Inštitútu slavistiky Ruskej akadémie vied v Moskve. Ten sa po absolvovaní

Odhalenie pamätnej tabule na pamiatku grófa Františka Esterházyho na zrekonštruovanom barokovom portáli hostinca U zlatého grífa. Foto: Gabriel Agárdy.

študijnej cesty dostal do diplomatických služieb viedenského panovníckeho dvora. V roku 1741 ho Mária Terézia vymenovala za mimoriadneho vyslanca vo Veľkej Británii. Okrem toho pôsobil ako diplomat aj v Holandsku, Portugalsku, Španielsku, Sasku a Rusku. Počas svojho pôsobenia v Sasku sa oženil, zobral si adoptovanú dcéru kniežaťa Lubomirského. Naopak, veľmi neblaho na jeho zdravie zapôsobil pobyt v Madride, kde takmer podľahol žalúdočnej infekcii. Zdravotné komplikácie ho po pobyte v Španielsku sprevádzali do konca života. Dr. Khavanova sa snažila objasniť najmä pôsobenie Mikuláša Esterházyho v Rusku, o ktorom doteraz nebolo známych veľa informácií. Ako uhorský aristokrat si musel Esterházy vydoberať jednak rešpekt na tamojšom dvore a zároveň hájiť záujmy panovníčky. Jeho najväčším úspechom bezpochyby bola účasť Ruska vo vojne proti Prusku. S príspevkom Tituly grófskej vetvy rodu Esterházy a spôsoby ich získavania v 18. storočí vystúpil Denis Pongrácz. Slovom i peknou obrazovou prezentáciou prítomným priblížil nadobudnutie Rádu Zlatého rúna a dvorských funkcií, za čo neváhali Esterházyovci investovať vysoké sumy siahajúce neraz až k desiatkam tisíc zlatých. Všetko samozrejme s úmyslom zvýšiť svoje postavenie na dvore a prezentovať sa na verejnosti. Ako posledný v prvom bloku vystúpil Michal Duchoň, ktorý predstavil Bernolákovo ako rezidenčné mestečko Esterházyovcov v 18. storočí. Jozef Esterházy tu postavil svoje reprezentatívne sídlo v 20. rokoch 18. storočia a vďaka podpore rodu tu vznikla aj manufaktúra, čo prispelo k zlep-

šeniu hospodársko-spoločenských pomerov mestečka.

V druhom bloku ako prvá vystúpila Ingrid Kušníráková z Historického ústavu SAV, ktorá na príklade sirotinca v Tomášikove, neskôr presťahovaného do Senca a Bratislavy, predstavila štátom riadenú starostlivosť o osirelé a opustené deti v Uhorsku v druhej polovici 18. storočia. Na jej vystúpenie nadviazala Eva Kowalská s príspevkom Škola pri sirotinci – miesto pedagogických inovácií, v ktorom sa podrobne zaoberala práve školou zriadenou pri sirotinci v Senci zahŕňajúcou aj prípravku pre budúcných učiteľov, tzv. preparandiu, v ktorej sa odskúšal nový model organizácie vyučovania. Napriek tomu sa doteraz nestala predmetom výskumu ani maďarských a ani slovenských historikov. O zabudnutom propagátorovi hodvábnictva Štefanovi Frendelovi, riaditeľovi seneckého cisársko-kráľovského inštitútu na konci 18. storočia, prednášal Radoslav Ragač, riaditeľ Slovenského národného archívu. Prítomným priblížil výsledky svojho doterajšieho archívneho výskumu o tejto zaujímavej osobnosti viažucej sa k dejinám Senca, pretože o živote a pôsobení Štefana Frendela bolo známych len veľmi málo údajov. Na záver konferencie vystúpil riaditeľ Mestského múzea v Senci Gábor Strešňák. Predmetom jeho výskumu sa stali sociálne zariadenia šintavsko-čeklískeho panstva – chudobince v Senci a Tomášikove.

Po skončení konferencie si mesto Senec uctilo pamiatku grófa Františka Esterházyho odhalením pamätnej tabule umiestnenej na zrekonštruovanom

barokovom portáli hostinca U zlatého grifa v parku pred budovou Mestského úradu v Senci. Pamätnú tabuľu odhalili Dušan Badinský, viceprimátor mesta Senec a Jarmila Répássyová, prednostka MsÚ za prítomnosti podpredsedníčky Bratislavského samosprávneho kraja Gabrielly Németh, predstaviteľov kultúrneho a spoločenského života mesta Senec a účastníkov medzinárodnej konferencie.

Čo dodať na záver? Mesto Senec opäť dokázalo, že mu minulosť nie je ľahostajná a je potrebné ju neustále objavovať a prezentovať. Verme, že v nastúpenej ceste bude pokračovať aj naďalej, čoho dôkazom je isto už aj avizovaný zborník z tohto vydareného podujatia.

Júlia Ragačová
Štátny archív v Trnave

ZA BOHA, KRÁĽA A VLAST! KOHÁRYOVCI V UHORSKÝCH DEJINÁCH

V priestoroch Múzea vo Svätom Antone sa v dňoch 23. – 24. septembra 2015 uskutočnil odborný seminár s názvom Za Boha, kráľa a vlasť! Koháryovci v uhorských dejinách. Hlavnými organizátormi boli Múzeum vo Svätom Antone a Hradné múzeum vo Fiľakove, spoluorganizátormi Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici, Štátny archív Banská Bystrica, Zväz múzeí na Slovensku, Mesto Krupina – Múzeum Andreja Sládkoviča v Krupine, PEFC Slovensko a Národné lesnícke centrum Zvolen. Odborným garantom seminára s medzinárodnou účasťou bol PhDr. Pavol Maliniak, PhD. z Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Sprievodným podujatím bola výstava písomných dokumentov z fondu Koháryovcov zo Štátneho archívu v Banskej Bystrici.

Prvá avizovaná prednáška Tünde Lengyelovej s ná-

Kaštieľ vo Svätom Antone

zvom Rodinné zázemie Štefana Koháryho (korešpondencia Judity Balassovej) pre chorobu autorky neodznala. Odborná časť seminára tak začala príspevkom Zoltána Igora Komjátiho z Debrecínskej univerzity o vojenských udalostiach na Fiľakovskom hrade v období kapitánstva Štefana II. Koháryho (1667 – 1682). Prednášajúci najprv predstavil rôzne termíny dobývania hradu Osmanmi v roku 1682, ktoré sa objavujú v odbornej literatúre podobne ako odlišné počty vojakov zúčastnených vojsk. Fiľakovo dobývala armáda budínskeho pašu Ibrahima, kurucké oddiely Imricha Tököliho a vojská sedmohradskeho kniežata Michala I. Apaffiho pod vlajkou budínskeho pašu. V lete 1682 pašove a Tököliho oddiely najskôr ohrozovali na východe Košice a Ónod, ktoré viazali sily cisárskej armády. Veliteľ Fiľakovského hradu Štefan II. Koháry (1649 – 1731) upozorňoval viedenskú Dvorskú vojenskú radu na nedostatočnú obranu, ale pomoci sa nedočkal. Po obsadení Košíc sa Ibrahim paša rozhodol dobyť Fiľakovo, koncom augusta 1682 pod hrad dorazili aj Tököliho kuruci a neskôr i sedmohradske knieža. Dňa 25. augusta 1682 začalo dobýjanie hradieb tureckou armádou, pri ktorom padlo za obeť 4 000 vojakov. Keďže cisárske vojská neprichádzali na pomoc obrancom hradu, časť fiľakovských vojakov sa rozhodla pre kapituláciu. Štefan II. Koháry nesúhlasil, ale väčšina obrancov 10. októbra 1682 okolo 10.00 hodiny otvorila brány hradu a zložila zbrane. Koháry sa dostal do zajatia, hoci pôvodne ho paša chcel dať popraviť kvôli obrovským obetiam pri dobývaní. Tököli nedokázal odpustiť Kohárymu jeho vernosť cisárovi Leopoldovi I. Z väzenia sa Koháry dostal až po troch rokoch s podlomeným zdravím. Na Fiľakovskom hrade mali sídlo a archív až štyri župy – Novohradská, Peštiansko-Pilišská, Hevešská a Vonkajšia-Solnocká. Po jeho obsadení bolo množstvo písomností zničených, resp. sa nenávratne stratilo.

Tibor Martí z Maďarskej akadémie vied referoval o vzťahu Štefana II. Koháryho k fiľakovským františkánom vo svetle zbierok fiľakovskej františkánskej knižnice. Kláštor františkánov vo Fiľakove bol založený pre observantov pred rokom 1484 a od 16. storočia patrilo do salvatoriánskej provincie. V knižnici františkánov sa dnes nachádza 89 rukopisov a množstvo starých tlačí, z hľadiska žánru prevažujú kázne a výklady biblie. Je tu uložená aj *Historia domus* vedená od roku 1738, dôležitá pre poznanie dejín mesta a františkánov. Katalóg knižnice bol nedávno publikovaný (MARTÍ, Tibor (Ed.). *A füleki ferences rendház könyvtárának régi állományai*. Eger :

Eszterházy Károly Főiskola, 2012, 641 s.). Po obsadení Fiľakova v roku 1682 františkáni mesto opustili a vrátili sa až v roku 1693. S výstavbou nového kostola začali v roku 1726, podporoval ich Štefan II. Koháry, ale dokončený bol až za života jeho synovca Andreja (syna Štefanovho brata Wolfganga) v roku 1735.

Hospodárske pomery na majetkoch Štefana II. Koháryho tvorili ústrednú tému prednášky Ľvi Szirácsik. Koháryovcom patrilo okrem fiľakovského aj divínske panstvo a panstvá Gyöngyös a Szécsény. Posledné menované mali v zálohu a pôvodným vlastníkom Forgáčovcom bolo vrátené v roku 1724. Do uvedeného roku bolo strediskom hospodárskej správy koháryovských majetkov mesto Szécsény, potom Fiľakovo. Referujúca sa zamerala na povinnosti a dávky poddaných a upozornila na rastúci význam zemepanských miest.

Na literárne dielo Štefana II. Koháryho sa zamerlal István Mercs z Nyíregyházy. Konkrétne analyzoval Štefanov postoj k šťastiu v živote, ako o ňom uvažoval a písal vo svojej básnickej tvorbe. Nepoužíval latinský pojem *fortuna*, len maďarské *szerecsse*. Koleso šťastia akoby bolo kolesom života, raz hore, raz dole – *fortuna bifrons* – dvojtvárne šťastie, dobré aj zlé (*mala et bona*).

Vojenská kariéra cisársko-kráľovského generála jazdeckta už spomínaného Štefanovho synovca Andreja Koháryho (1694 – 1759) bola predmetom výskumu Harald Skalu z Nemecka. Andrej študoval v Olomouci, rovnako ako jeho bratia Juraj a Ján, a do pluku bol prijatý na základe odporúčania svojho strýka. Po boku jedného z najväčších turkobijcov, princa Eugena Savojského, sa zúčastnil vojny s Turkami v rokoch 1716 – 1718, keď dobývali južné územia a mestá ako Temešvár a Belehrad. V bitke o Temešvár umrel Andrejov brat Juraj a neskôr aj brat Ján, pričom v bitke o Belehrad bol aj Andrej vážne zranený. Zúčastnil sa aj vojny o poľské dedičstvo (1733 – 1738) a po nástupe Márie Terézie (1740 – 1780) na trón aj vojny o rakúske dedičstvo. Ešte na žiadosť jej otca Karola VI. založil v roku 1733 súkromný dragúnsky pluk. Túto ťažkú jazdu tvorilo 1 200 vojakov, ktorých musel zásobovať. Neskôr sa mu investície vrátili na žolde, dávkach i koristi. V mierovom období sa zdržiaval na rodinných panstvách na Slovensku, po smrti Štefana II. zastával post hontianskeho župana. V Rakúsku kúpil zámok Ebenthal a dal prestavať kaštieľ vo Svätom Antone. Jeho synovia Mikuláš a Ignác sa tiež vydali na vojenskú dráhu na rozdiel od Jána, ktorý bol divadelným riaditeľom, bohómom a dobrodru-

Detail reliéfu na hlavnej fasáde budovy Seminára sv. Štefana v Trnave so stojacou postavou Štefana II. Koháryho s erbom (prvý zľava)

hom.

Attila Pandula z Univerzity Eötvös Loránd v Budapešti podal podrobný prehľad o vyznamenaniach členov rodu Koháry-Coburg od Štefana II. Koháryho po Ferdinanda Coburga (1861 – 1948). Štefan II. nedostal napriek zásluhám žiadne vyznamenanie, ale pri promócií ho Leopold I. obdaril veľkou zlatou reťazou, ktorú venoval kláštora v Mariazelli. Reťaz sa v súčasnosti nepodarilo nájsť. Mnohí z členov rodu okrem úspešnej vojenskej kariéry urobili aj úradnícku, začo boli odmeňovaní rádmi. Okrem zásluh získali vyznamenania aj vďaka príbuzenským zväzkom s panovníckymi dynastiami Európy i Ameriky.

Vojenskú službu a úspechy piatich generácií Koháryovcov na vojnových poliach mapovala Mária Ďurianová z Múzea vo Svätom Antone. V druhej polovici 16. storočia bránil Hont po boku Jána Krušiča Imrich Koháry, ktorého syn Peter bojoval proti Osmanom počas 15-ročnej vojny. Petrov syn Štefan I. zahynul v bitke pri Leviciach v roku 1664 a jeho syn Štefan II. sa zúčastnil obrany Fiľakovského hradu. Rovnako sa v bojoch s Turkami vyznamenali už spomínaní bratia Andrej, Ján a Juraj, synovia Štefanovho (II.) brata Wolfganga.

Po odbornej časti zaradili organizátori exkurziu na Vartovku v Krupine a do Nového Zámku v Banskej Štiavnici. Oba objekty boli postavené v druhej polovici 16. storočia a slúžili ako strážne veže, ktoré boli súčasťou protitureckej vojenskej signalizačnej sústavy stredoslovenských banských miest.

Druhý deň seminára otvoril Pavol Maliniak prednáškou o stavebnom a funkčnom členení hradu Čabraď do prvej polovice 17. storočia, ktoré rekonštruoval na základe zachovaných písomných prameňov. Najdôležitejšie sú inventáre a popisy hradu z rokov 1558, 1576, 1591, 1602, 1603, 1611, 1613 a 1625, ktoré sa vyhotovovali zvyčajne pri delbe majetku v dedičskom konaní, resp. pri inej zmene majiteľa. Ďalšie dôležité pramene predstavuje korešpondencia majiteľov a kastelánov hradu, rozpočty na stavebné práce a iné písomnosti vyhotovené na hrade. Pomôckou pri identifikácii jednotlivých objektov sú aj obrazové dokumenty. Čabraďský hrad je znázornený na pláne z roku 1572/1573 a vedute N. Angieliniho z roku 1580. Analýzou písomných a obrazových dokumentov a ich konfrontáciou so zachovanými architektúrami je možné rekonštruovať približnú podobu hradu a jeho členenie na horný a dolný hrad, opevnenie s baštami a bastiónom, dolnú a hornú bránu, vežu s kaplnkou, komnatami a pivnicami. Obraz stavebných objektov dotvára súpis ich zariadenia a funkčného využitia (pekáreň, kuchyňa, pivnica na víno, sklad obilia, sklad munície a pod.).

Výsledky archeologického výskumu na hrade Čabraď v rokoch 2013 – 2015 prezentoval Maxim Mordovin z Univerzity Loránda Eötvösa v Budapešti. Výskum sa realizoval pod vedením Jána Beljaka z Archeologického ústavu SAV a nadväzoval na starší výskum Václava Hanuliaka z roku 1997. Výskum realizovaný vo viacerých sondách v okolí hornej brány, pri južnom múre a v priekope priniesol mimoriadne bohatý materiál, celkovo bolo vykopaných vyše 25 tisíc nálezov. K najvýznamnejším nálezom z kvalitatívneho aj kvantitatívneho hľadiska patrili zvyšky keramiky, ktoré M. Mordovin podrobne analyzoval. Pestro zastúpené boli najmä barokové polievané a glazúrované nádoby, ale aj rôzne súčasti odevov, ktoré poskytujú farbistý obraz o životnej úrovni obyvateľov hradu.

Rakúsky historik Günter Fuhrmann informoval o objave koháryovskej hrobky v Kleinhadersdorfe pri Poysdorfe v Dolnom Rakúsku, ktorá bola donedávna tajomstvom aj pre miestnych obyvateľov. Počas prípravy výstavy venovanej členom rôznych aristokratických rodov z Rakúska, Tirolska a Lichtenštajnska v miestnom múzeu sa G. Fuhrmann zoznámil aj s ich uhorskými príbuznými Koháryovcami. Výstavu vhodne doplnili exponáty zo svätoantonského kaštieľa. V miestnej hrobke boli pochovaní viacerí príslušníci Koháryovcov, najmä tých, ktorí sa zdržiavali vo Viedni. Zaujímavosťou

je, že dedinu pravidelne navštevoval bulharský cár z rodu Coburg, naposledy v roku 1918. Spomienka na šľachticov pochovaných v miestnej hrobke medzitým vymizla z historickej pamäte obyvateľov a prinavrátila sa až zásluhou spomínanej výstavy. Na záver prvého bloku odznela prednáška Tomáša Januru z Historického ústavu SAV o historických osudoch kaštieľa v Jelšave v čase, keď ho vlastnili Koháryovci. Mestečko Jelšava, ktoré bolo súčasťou rozsiahleho muránskeho panstva, získal kráľovský radca a hlavný preddunajský kapitán gróf Štefan II. Koháry v roku 1694 kúpou od košických jezuitov. Na okraji námestia v tom čase už stál renesančný kaštieľ, ktorého posledným stavebníkom bol František Wesselényi. Nový majiteľ začal s opravou a prestavbou kaštieľa, v ktorej pokračovali aj jeho nasledovníci. Aj keď sa viackrát usilovali urobiť z kaštieľa reprezentatívne barokové sídlo, skutočnou rezidenciou sa kaštieľ nikdy nestal a slúžil hlavne pre správcu panstva. O jeho výzore a zariadení vypovedajú viaceré zachované písomné pramene, stavebné rozpočty, inventáre a popisy, ktoré T. Janura identifikoval a analyzoval pre potreby pamiatkového výskumu.

Henrieta Žažová z Ústavu dejín Trnavskej univerzity referovala o vzťahu Koháryovcov k Trnavskej univerzite (1635 – 1777). Medzi prvých jej študentov patril Štefan I., ktorý tu v akademickom roku 1637/38 absolvoval prvý ročník na filozofickej fakulte. Pravdepodobne bol spokojný so štúdiom v Trnave, pretože tu neskôr študovali všetci jeho piati synovia. Najstarší Štefan II. a Imrich navštevovali gymnázium, ostatní Wolfgang, Ján a Gabriel filozofickú fakultu. Štefan II. Koháry neskôr finančne podporoval Seminár sv. Vojtecha a Seminár sv. Štefana v Trnave. Dokonca je zobrazený na reliéfe umiestnenom na hlavnej fasáde budovy Seminára sv. Štefana v Trnave nad rímsou prejazdového portálu (stojaca postava s erbom). Wolfgangov vnuk Ján (1733 – 1780), syn generála Andreja, bol riaditeľom divadla vo Viedni, kde sa zoznámil s Jakubom Reineggsom z Eislebenu. Oba mali dobrodružnú povahu a pred väzením kvôli dlhom odcestovali do Benátok a ďalej do Orientu. Napokon sa usadili v Gruzínsku, kde v Tbilisi Ján umrel. Reineggs neskôr pôsobil v Sankt Peterburgu ako lekár a riaditeľ lekárskej vysokej školy. Medicínu vyštudoval na lekárskej fakulte v Trnave, kde v roku 1773 vydal dizertáciu z chémie a po verejných dišputách bol promován na doktora. Rozsiahle majetky Koháryovcov na území súčasného Maďarska, Rakúska a Slovenska predstavila In-

Účastníci konferencie na nádvorí kaštieľa vo Svätom Antone

grid Hričovská z Múzea vo Svätom Antone. K najvýznamnejším majetkom patrilo panstvo Čabrad' s rovnomenným hradom, kaštieľ vo Svätom Antone, hrad a panstvo vo Fiľakove. Vlastnili aj majetky v Divíne, Rimavskej Seči, Vyšnom Blhu, Drienčanoch a Muráni. Na území súčasného Maďarska im patrili majetky v Hevešskej a Peštianskej župe. Všade mali aj kaštiele, kúrie alebo panské domy, ku ktorým v 19. storočí pribudli aj viaceré manufaktúry.

Mimo programu vystúpil Miroslav Lukáč z Múzea Andreja Sládkoviča v Krupine, ktorý osvetlil záhadu patrocínia kostola v Zibritove, ktorého donátormi boli Koháryovci. Kostol bol striedavo v rukách katolíkov a evanjelikov a podľa kanonických vizitácií bol zasvätený sv. Ladislavovi Kráľovi. Na katastrálnej mape z roku 1871 je však uvedený ako Kostol sv. Petra a Pavla. Aj slávnostné omše sa konajú na sviatok týchto svätcov dňa 29. júna. Toto je však zároveň aj deň, keď boli do hrobu uložené ostatky sv. Ladislava, takže kontinuita patrocínia ostala v podstate zachovaná.

Podujatie ukončila prednáška historika a archivára Jána Žiláka o dejinách Čabrad'skej sklárne. Detailný výskum archívnych prameňov o dejinách sklárne od začiatku 19. storočia do prvej tretiny 20. storočia priniesol výnimočné informácie o jednotlivých sklárskych majstroch, výrobnom programe, úspešnosti podniku i jeho zániku. V sklárni sa vyrábali dvojholbové fľaše na šampanské a tokajské víno, rôzne luxusnejšie kusy z farebného skla, ale aj sklo každodennej potreby.

Prednáška o ťažbe kaolínu v sitnianskej oblasti a jeho využití pri príprave kameniny v manufaktúrach rodiny Koháry a cisárskych dielňach v Holíči pre neprítomnosť prednášateľa Milana Augustína neodznela.

Mimo ohláseného programu vystúpil s koreferátom Marek Gilányi z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Na základe štúdia matriek dostupných na internete spresnil dátumy krstu, úmrtia či sobášov niektorých členov Koháryovskej rodiny.

Seminár venovaný uhorskému rodu Koháryovcov bol ďalším úspešným podujatím, ktoré nadviazalo na predchádzajúce konferencie venované Balašovcom v SNM-Múzeu bábkarských kultúr a hračiek na hrade Modrý Kameň a Koháryovcom a Coburgovcom v Hradnom múzeu vo Fiľakove. Aj svätantonický seminár využil interdisciplinárny prístup a umožnil účastníkom prezentovať výsledky historických, archívnych, archeologických, pamiatkových a literárno-historických výskumov. Osudy významných postáv uhorských dejín je nutné bádať v medzinárodnom kontexte, preto potešila účasť odborníkov z Maďarska a Rakúska. Účastníci seminára si mohli zároveň prezrieť výstavu významných písomností spojených s rodom Koháry a expozície v priestoroch kaštieľa. Príspevky budú publikované v zborníku.

*Martina Orosová
Archív Pamiatkového úradu SR
Henrieta Žažová
Ústav dejín Trnavskej univerzity*

ČTVRTÁ ARCHIVNÍ KNIHVAZAČSKÁ SOUTĚŽNÍ PŘEHLÍDKA 2015

V roce 2015 se již počtvrté uskutečnila soutěžní přehlídka v umělecké knižní vazbě. Společně ji připravili pracovníci Státního oblastního archivu v Třeboni a Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, ve spolupráci s Pobočkou České informační společnosti při Národním archivu a Odborem archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR. Záštitu nad konáním přehlídky převzal ředitel Odboru archivní správy a spisové služby PhDr. Jiří Úlovec.

Knihařské soutěže, pořádané v letech 2004, 2007, 2011 a letos treboňským archivem, jsou již tradičně určené zejména pracovníkům archivů a knihoven, hlavně restaurátorům a knihařům, kteří se ve svém povolání věnují spíše záchraně a očištění poškozených historických dokumentů, avšak jsou přitom i velmi zruční v oboru umělecké knižní vazby. Právě v této přehlídce mají možnost předvést své knihvazačské dovednosti a svou uměleckou invenci. Pravidelnými účastníky ale bývá i několik odborných archivářů (tedy knihařů ryze amatérských), kteří mají knižní vazbu jen jako svého koníčka.

Podobně jako v minulých letech se přehlídky zúčastnili i studenti restaurování a knižní vazby z řady českých a moravských středních a vysokých škol a také umělečtí knihaři, věnující se knižní vazbě na profesionální úrovni, tzv. na volné noze. Mezi účastníky přehlídky byli také pedagogové, vyučující restaurování a knižní vazbu na různých středních a vysokých školách. Soutěž letos dostala i poměrně široký mezinárodní rozměr, neboť se do ní zapojili i knihaři a knihařky z Holandska, Litvy, Maďarska, Německa, Polska, Slovenska a Ukrajiny. Celkem se sešlo 96 uměleckých knižních vazeb od autorů z osmi evropských zemí.

Tomáš Palou z Levoče při přebírání ocenění

Vazba Lenky Fajmonové z Univerzitní knihovny v Bratislavě

Soutěž probíhala po celý rok 2015. Byla pro ni připravena kniha s názvem *Obrázky ze starých Budějovic* a s podtitulem *Město a krajina v kresbách Friedricha Blumentritta*, jejímiž autory jsou Helena Stejskalová, Daniel Kovář a Vlastimil Kolda. Začátkem února dostali všichni zájemci po jednom výtisku soutěžní knihy, která ale byla v surové podobě, jen v neořezaných a nevázaných složkách. Bylo pak na knihařích, jaký typ vazby zhotoví, do jakého materiálu knihu svážou a čím svou knižní vazbu dotvoří a ozdobí. Protože soutěžní kniha byla tentokrát obrázková (obsahovala více než 100 kreseb, na nichž Friedrich Blumentritt zachytil atmosféru Českých Budějovic na přelomu 19. a 20. století), stal se její obsah pro mnohé knihaře i zdrojem inspirace a Blumentrittovy kresby se tak v různých obměnách často objevily na vazbách knih.

V polovině srpna 2015 zasedla odborná porota (ve složení Michal Ďurovič – Národní archiv, Helena Klinderová – Archiv hlavního města Prahy, Pavla Lukasová – Moravský zemský archiv Brno a Helena Stejskalová – Jihočeské muzeum), zhodnotila

Vazba Ivana Galamboše ze Slovenského národního archivu

*Vazba Aleny Makové
ze Slovenského národného archivu*

*Vazba Petra Oravce
ze Slovenské národní knihovny v Martině*

všechny došlé knižní vazby a rozhodla o vítězích. A nebylo to lehké rozhodování, protože většina knižních vazeb měla vysokou řemeslnou kvalitu, prokazovala značnou uměleckou invenci svých tvůrců, či se pyšnila pozoruhodnou výzdobou. Posuzování jednotlivých knižních vazeb porotou bylo přísně anonymní, a tak i pro porotce pak bylo překvapením, kdo je autorem té které práce. Soutěžní knižní vazby byly hodnocené z hlediska řemeslného zpracování a z hlediska uměleckého či výtvarného námětu. V oddělených kategoriích pak byly posuzované práce pracovníků archivů, knihoven a dalších příbuzných institucí (a to z České republiky i ze zahraničí), studentů a ostatních profesionálních i amatérských knihařů.

Stalo se již dobrou tradicí, že svými uměleckými knižními vazbami do soutěže přispívají také slovenští knihaři. V letošním roce se jich zúčastnilo pět. Dvě knižní vazby zaslali do soutěže pracovníci Slovenského národného archivu (Ivan Galamboš a Alena Maková), Státní archiv v Levoči reprezentoval svou knižní vazbou Tomáš Palou. Své zastoupení měly také významné slovenské knihovny – ze

Vazba Tomáše Paloua ze Státního archivu v Levoči

Slovenské národní knihovny v Martině se soutěže zúčastnil Peter Oravec a z Univerzitní knihovny v Bratislavě Lenka Fajmonová.

Dne 25. září 2015 se v prostorách Jihočeského muzea v Českých Budějovicích konalo slavnostní vyhlášení výsledků knihařské soutěže a také zahájení výstavy všech soutěžních prací. Odborná porota udělila celkem 15 ocenění. Čtyři knihaři získali nejvyšší ocenění, tedy 1. místo za dokonalé řemeslné zpracování knižní vazby, stejný počet knih byl oceněn 1. místem také za uměleckou knižní vazbu. Dalších 7 prací bylo odměněno čestným uznáním. Mezi oceněnými soutěžními díly byla také knižní vazba, kterou do soutěže zaslal Tomáš Palou z Levoče. Odněs si za ni čestné uznání za uměleckou knižní vazbu. Jde o japonskou knižní vazbu s kruhovými výřezy a fazetou. Přední stranu vazby zdobí pozoruhodná grafika, zpodobňující česko-budějovické náměstí (v reálu se pyšníci čtvercovým půdorysem) v atypickém kruhovém tvaru, avšak přesto s řadou věrohodných a přesně zachycených detailů. Na zadní straně vazby je portrét Friedricha Blumentritta, jehož kresby tvoří většinu obsahu knihy. Obě grafiky jsou vyhotovené tiskem na pergamenu. Knižní vazba je ještě dotvořena kaligrafií a pergamenovým přebalem.

Pozoruhodná byla i další díla slovenských knihařů. Návštěvníky výstavy zaujala zejména rozměrná celokožená vazba zhotovená doc. Ivanem Galambošem, která kromě výrazné plasticity přední i zadní desky vynikala zejména zlacenou ořízkou, zdobenou u hlavy knihy ještě ražbou. Podstatně drobnější a jemnější pak byla práce Lenky Fajmonové, představující celopapírovou vazbu s výraznou kresbou motivu česko-budějovické Samsonovy kašny (v pozadí s radnicí), s tkanicemi a stříkanou horní ořízkou. Celokožená vazba Aleny Makové upoutala

netradičným pojetím monogramu ČB z rôznobarevných kúží a autorským mramorovaným papírom, použitým na predsádkách. Motívom Českých Budějovic se při zhotovení knižní vazby inspiroval také Peter Oravec. Jeho knižní vazba budí dojem obrazu, na němž je na hrubém plátně zachycen motiv budějovické Černé věže a štítu vedle stojícího děkanského kostela, vsazený do rámu potaženého tmavou kúží.

Přehled všech oceněných knihařů je zveřejněn spolu s katalogem, který obsahuje fotografie a stručné popisy všech 96 knižních vazeb, na webové stránce Státního oblastního archivu v Třeboni www.ceske-archivy.cz, a to na úvodní stránce v rubrice „knihařská soutěž“.

Vlastimil Kolda

*Státní oblastní archiv v Třeboni,
pracoviště České Budějovice*

VARIA THERESIANA: ASPEKTY TEREZIÁNSKEHO OBDOBIA V UHORSKOM KRÁĽOVSTVE

Dňa 29. septembra 2015 sa v budove Podunajského múzea v Komárne uskutočnilo odborné sympóziu Varia Theresiana: Aspekty tereziánskeho obdobia v Uhorskom kráľovstve. Podujatie pripravili pracovníci Štátneho archívu v Nitre, pobočka Komárno v spolupráci s Podunajským múzeom v Komárne. Komárňanskí archivári už niekoľko rokov organizujú konferencie na rôzne témy, ktoré svojím charakterom prispievajú k poznaniu dejín Slovenska.

Na sympóziu vystúpilo spolu jedenásť historikov a archivárov s prednáškami, ktoré pojednávali o živote a vláde Márie Terézie z rôznych uhlov pohľadu. Prvou prednášajúcou bola rodáčka z Komárna Tünde Lengyelová z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, ktorá sa dlhodobo venuje obdobiu raného novoveku a osobitne uhorským elitám, predniesla referát s názvom Mária Terézia a jej rodina. Prednášajúca opísala vzťah Márie Terézie s jej manželom Františkom Štefanom Lotrinským a tiež načrtla život a vzájomné vzťahy ich šestnástich detí. Nakoľko na túto tému nemohol stačiť vymedzený čas určený pre prednášajúcich, predmetný príspevok odznel v skrátenej podobe. Je to pochopiteľné, veď prednáška, s ktorou vystúpila Tünde Lengyelová, by pokojne mohla byť témou samostatnej, niekoľkodňovej konferencie.

*Zaplnená prednášková sála
Podunajského múzea v Komárne*

Ďalej nasledovalo vystúpenie Vladimíra Segeša z Vojenského historického ústavu, ktorý si zvolil tému príznačnú pre svoje pracovné zameranie Armáda – pilier moci Márie Terézie. Vo svojom referáte zdôvodnil význam profesionálnej armády pre Rakúsko-Uhorsku monarchiu, opísal jej fungovanie, zdôraznil jej multietnický charakter. Mimoriadne zaujímavé boli prezentované vojenské predpisy, ktorými sa museli riadiť všetci vojaci. Príspevok Vladimíra Segeša tak prispel k poznaniu dejín každodennosti v armáde za vlády Márie Terézie. V poradí tretia prednáška sa zamerala na archívnictvo. Dlhoročná riaditeľka Štátneho archívu v Nitre, pobočka Šaľa Veronika Nováková si pripravila referát s názvom Počiatky inštitucionalizovaných archívov a správy registratúry v 18. storočí. Prednášajúca vyzdvihla význam tereziánskeho obdobia a samotnej Márie Terézie pre formovanie archívnictva, budovanie archívov a tvorbu správy registratúry. Prednesený príspevok bude mať v rozšírenej podobe celkom určite veľký prínos pre poznanie dejín archívnictva na Slovensku.

Ďalšou aktívnou účastníčkou sympózia bola Eva Augustínová z Katedry mediamatiky a kultúrneho dedičstva Fakulty humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline, ktorá svoj výskum venovala mieste konania konferencie. Svoju prednášku nazvala Náčrt dejín knižníc v Komárne s dôrazom na tereziánske a jozefínske obdobie. Existencia knižníc úzko súvisí s rozvojom vzdelanosti v regióne. Prednášajúca vo svojom príspevku predstavila typy knižníc, ktoré sa vyskytovali v Komárne (napr. cirkevné, spolkové atď.) a zdôraznila dôležitosť výskumov historických knižníc v rámci poznania knižnej kultúry v minulosti.

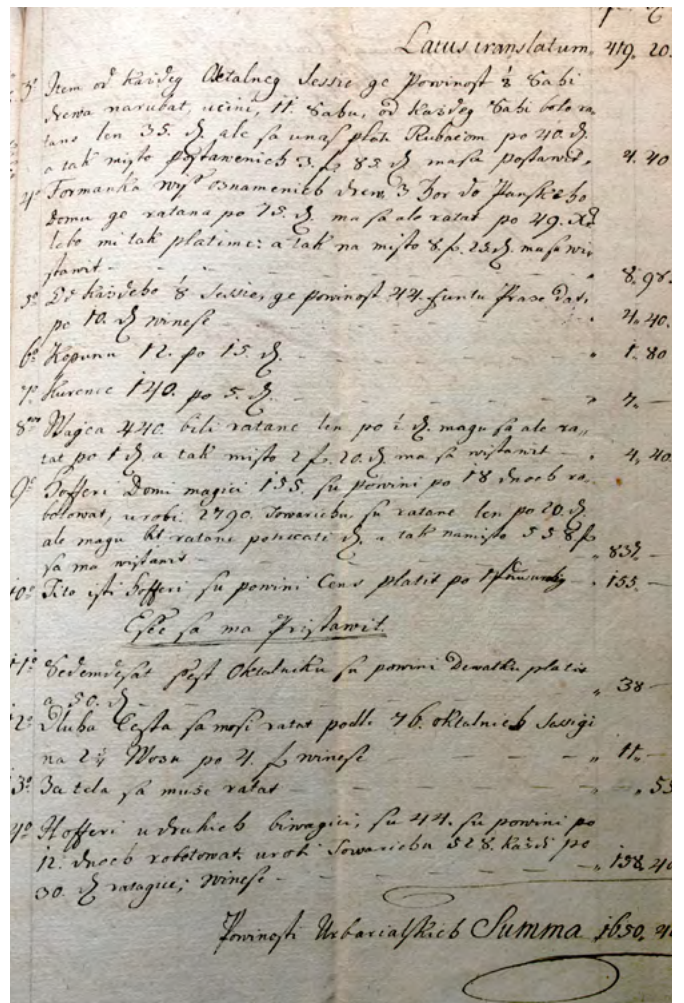
S referátom Exkurz k požiarom a protipožiarnym opatreniam na území Bratislavskej stolice vystúpil pracovník Štátneho archívu v Bratislave Marián Babirát. V skratke vymenoval najčastejšie príčiny vzniku požiarov a opísal úradný postup pri zaznamenávaní požiaru a tiež to, ako bola informovaná stolica o jeho vzniku a spôsobených škodách. V ďalších častiach prednášky sa zamerlal na protipožiarny poriadok Jozefa II. z roku 1788 a na symboliku sv. Floriána.

Nasledujúca prednáška sa týkala hlavného mesta SR Bratislavy. Historička Viera Obuchová z Mestského ústavu ochrany pamiatok v Bratislave, ktorá sa dlhodobo venuje histórii Bratislavy, predniesla referát s názvom Mária Terézia a jej návštevy v bratislavskom kláštore uršulínok. V ňom vyzdvihla zásluhy Márie Terézie v rámci rozvoja Bratislavy, keďže v tom období tu sídlili mnohé významné štátne úrady, napr. Uhorská kráľovská komora. Predstavila archívny prameň – kroniku uršulínok so zaznamenanými návštevami Márie Terézie, ktorý je významným archívnym prameňom zachytávajúcím mnohé dôležité udalosti tohto obdobia.

Svoje zastúpenie na sympóziu mal aj Slovenský národný archív v osobe Ivany Červenkovéj a jej referátu Cisárska fundácia pre kapucínov v Holíči. Na základe zachovaných plánov dokázala komplexne zrekonštruovať podobu kapucínskeho kláštora a jeho areálu, veľmi detailne opísala vybavenie kláštorného komplexu a materiálne zabezpečenie rehole. V krátkosti predstavila aj „historiu domus“ holíčskeho kláštora, ktorá svojím charakterom dotvára obraz pôsobenia kapucínov v meste Holíči.

Ďalším prednášajúcim bol archivár z domáceho prostredia Lukáš Paluga s prednáškou Komárňanská meštianska reštaurácia v roku 1745. Auditóriu predstavil situáciu v Komárne v roku 1745, ktorý sa vyznačoval nielen reštauráciou, čiže voľbou mestských úradníkov, ale tiež udelením mestského privilégia Máriou Teréziou. Opísal voľbu mestskej samosprávy i slávnostnú prezentáciu privilégia. Na záver zhodnotil výsledok reštaurácie a tiež zmeny, ktoré sa udiali po jej ukončení.

Nasledujúce dva príspevky sa týkali dejín miest Ružomberka a Prievidze. S referátom Spory mesta a panstva o zemepanskú zvrchovanosť v druhej polovici 18. storočia: prípady Ružomberka a Prievidze vystúpil Marek Púčik z Katedry slovenských dejín Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Načrtol situáciu v oboch mestách, pričom zdôraznil snahu zemepanskej vrchnosti o obmedzenie mestských výsad. Bližšie priblížil spor Likavského panstva

Finančné vyčíslenie urbárskeho kontraktu medzi Devínskym panstvom a mestečkom Rača v súvislosti so zavádzaním urbárskej regulácie Márie Terézie.

s Ružomberkom a spor Bojnického panstva s Prievidzou. V závere sumarizoval odlišné a zhodné črty oboch sporov.

Na túto prednášku priamo nadviazal Branislav Geschwandtner z Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi s témou Vzbúrené mesto, alebo ženská vzbura v Prievidzi. Autor opísal kritickú situáciu v meste v roku 1771 deň po dni. Od zrušenia výsad mesta, čo meštania nenechali bez odzvy a odvolali sa priamo k panovníčke, cez útoky a vyhnanie zemepanských úradníkov prievidzskými ženami, až po drancovanie mesta a zatýkanie obyvateľov.

Záverečné vystúpenie patrilo archivárovi Štefanovi Hrivňákovi zo Štátneho archívu v Bratislave. V prednáške Dopad urbárskej regulácie Márie Terézie na vybrané malokarpatské lokality prezentoval vzťahy šľachtických panstiev voči poddaným v Častej, Rači a Vajnorochoch, opísal predurbársky stav vybraných lokalít, zhodnotil spoločné znaky a tiež rozdiely v zavádzaní tejto daňovej reformy v obciach a nakoniec posúdil celkový dosah urbár-

skej regulácie na výšku feudálnej renty, ako aj na celkový život poddaných.

Je mimoriadne potešujúce, že naši kolegovia z Komárna sú schopní opakovane organizovať podujatia takéhoto typu. Príspevky, ktoré odzneli na odbornom sympóziu *Varia Theresiana*, priniesli mnoho cenných informácií presahujúcich hranice regiónu a budú publikované v pripravovanom zborníku. Prednášková sála Podunajského múzea bola dôstojným miestom celého podujatia, ktoré, verím, nebolo posledné. Kolegom z Komárna prajem veľa úspechov pri výbere tém, ktorými oslovia odborníkov na danú problematiku.

Štefan Hrivňák

Štátny archív v Bratislave

EXKURZIA SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV VO VARŠAVE

V dňoch 1. – 4. októbra 2015 zorganizovala Spoločnosť slovenských archivárov (SSA) odbornú exkurziu do hlavného mesta Poľska – Varšavy.

Odborná časť podujatia sa začala 2. októbra v *Archiwum Głównym Akt Dawnych*, v ktorom sa slovenským archivárom venoval riaditeľ Dr. Hubert Wajs. Oboznámil nás so spôsobom fungovania i možnosťami on-line štúdia dokumentov tohto najstaršieho verejného archívu v Poľsku (v roku 2008 archív oslávil 200. výročie svojho vzniku). Na základe rozhodnutia kniežata Frederika Augusta z 2. septembra 1808 vznikla inštitúcia s názvom *Archiwum Ogólne Krajowe*. Od čias svojho vzniku plnil archív dvojité úlohu, bol súčasne inštitúciou s právomocou overovať listiny, ako aj archívom zhromažďujúcim rukopisné dokumenty po vláde i úradoch niekdajšieho poľského štátu. V priebehu celého 19. storočia sa rozširovali jeho zbierky napríklad vrátením dokumentov z Berlína (tzv. pruský zábor), Rakúska a súčasťou archívu boli aj dokumenty viažuce sa k histórii mesta Varšava.

Rozširovanie zbierok pokračovalo aj v 20. rokoch 20. storočia, a to ich vrátením z Ruska na základe rižskej mierovej dohody. V 30. rokoch 20. storočia bola odhadovaná veľkosť fondov 10 000 bežných metrov. V dôsledku búrlivých vojnových udalostí došlo v roku 1944 k požiaru archívu a k jeho takmer úplnému zničeniu. V súčasnom období archív sprístupňuje bádateľom dokumenty od 12. storočia po rok 1918. Do tejto skupiny patria dokumenty viažuce sa na existenciu i pôsobenie

Slovenskí archivári pri Pamätníku Varšavského povstania

poľských vlád i vlád zo zabraných území, úradov, inštitúcií, ďalej na rodiny a osobnosti z bývalých častí poľského štátu (Poľsko, Litva, tzv. pruský zábor, Varšavské kniežatstvo i Poľské kráľovstvo, ale aj časti Haliče). Veľkosť fondu sa odhaduje na viac ako 311 000 archívnych jednotiek (cca 6 400 bežných metrov dokumentov). V rámci prehliadky sme obdivovali vzácne archívne dokumenty – listiny, mapy, písomnosti z bývalých východných oblastí poľského štátu (okrem iného dokumenty písané cyrilikou), ale i tie, ktoré sa týkali Spiša, ďalej pečate a pečatidlá.

Veľmi príjemnou sa stala prehliadka starého mesta a jeho najznámejších pamiatok spojená s odborným výkladom sprievodcu. Navštívili sme tiež Slovenský inštitút vo Varšave. Jeho riaditeľ Mgr. Milan Novotný sa nám osobne venoval a spolu so svojimi kolegyňami nás oboznámil s históriou inštitútu pôsobiaceho v rámci Ministerstva zahraničných vecí SR, ich úsilím budovať slovensko-poľské kultúrne vzťahy i poslednými akciami prezentujúcimi slovenskú kultúru v Poľsku.

Popoludní sme absolvovali prehliadku varšavského kráľovského zámku. Pani Irena Sikora-Chmielewska, sprievodkyňa sprevádzajúca v bulharskom, českom a slovenskom jazyku, nás oboznámila s pohnutými osudmi objektu. Mali sme možnosť vidieť na základe dobových dokumentov a tesne pred zničením mesta odobratých fragmentov výzdoby zreštaurované, resp. znovuvybudované priestory kráľovského sídla, z ktorého sa po druhej svetovej vojne okrem odvezeného a ukrytého mobiliára nezachovalo nič. Súčasťou realizovanej prehliadky, bohatej na faktografické informácie, bola napriek dočasným obmedzeniam prehliadka najreprezentatívnejších častí zámku (*Sala Wielka, Pokój Marmurowy, Sala Tronowa, Pokój Canaletta, Pokój Sypialny,*

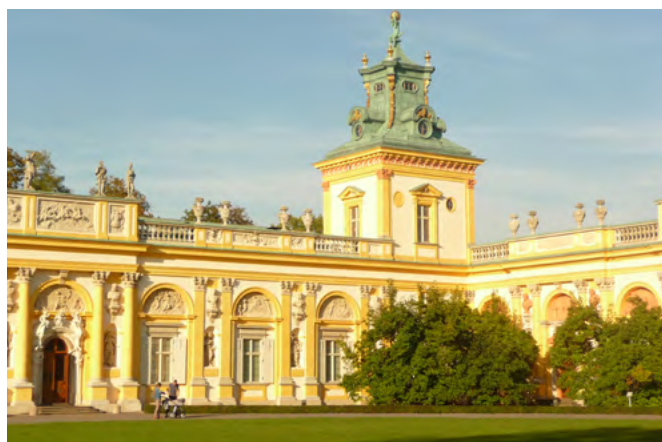

Dr. Hubert Wajs, riaditeľ Archiwum Głównym Akt Dawnych, počas prezentácie vystavených archívnych dokumentov

Kaplica Mała), ale aj *Galeria Lanckorońskich*, kde sú pre návštevníkov najväčším lákadlom dva Rembrandtove portréty.

V podvečerných hodinách pokračoval odborný program svojou ďalšou časťou v *Archiwum Polskiej Akademii Nauk*. Inštitúcia vznikla 1. decembra 1954 a je hlavným z archívnych pracovísk Poľskej akadémie vied. V súčasnosti sa Archív PAN delí na tri časti, v prvej sú zhromaždené dokumenty týkajúce sa vedeckých inštitúcií existujúcich pred vznikom PAN, ktoré jej svoje materiály odkázali, druhú predstavujú dokumenty vytvorené PAN a tretiu predstavujú osobné fondy poľských učencov. V Staszicovom paláci, kde archív sídli, nás veľmi srdečne privítala riaditeľka PAN, dr. hab. Hanna Krajewska. V priestoroch malej zasadacej miestnosti nám pani Joanna Arvaniti ukázala a veľmi zasvätené porozprávala o najzaujímavejších archívnych dokumentoch tvoriacich súčasť zbierok archívu (z najmladších spomeňme pars pro toto korešpondenciu poľského jazykovedca – lexikografa – Samuela Bogumiła Lindeho, či rozličné úradné a školské dokumenty z obdobia tzv. záborov). Na záver dňa sme sa zúčastnili vernisáže výstavy, ktorú Archív PAN pripravil v spolupráci s Talianskym kultúrnym inštitútom vo Varšave.

V nasledujúci deň nášho pobytu vo Varšave viedli naše kroky do Múzea Varšavského povstania. Expozícia múzea umiestnená v bývalej elektrárni zabezpečujúcej výrobu elektrickej energie pre električky (pamiatke priemyselnej architektúry zo začiatku 20. storočia) je rozdelená na viacero častí. V múzeu je predstavená nielen „veľká história“ druhej svetovej vojny, ale predovšetkým každodenný život Varšavy počas vojny, no najmä počas povstania od 1. augusta do 2. októbra 1944. Návštevníci majú možnosť zoznámiť sa nielen s hlavnými udalosťami povstania, ale vďaka zhromaždeným exponátom aj s každodennou realitou povstaleckých dní – uvidia zachovanú tlačiareň povstaleckých novín, letákov, ba dokonca sa s ich textami môžu oboznámiť aj v reprintoch, keďže všetky tlačené materiály sú návštevníkom k dispozícii. Samotný spôsob inštalácie zbierkových predmetov a prezentácia tejto časti poľských národných dejín sú zamerané predovšetkým na mladších návštevníkov (študentov rozličných typov škôl). Neoddeliteľnou súčasťou čo najvernejšieho podania obrazu doby je napríklad postavenie časti kanalizačnej siete Varšavy v priestoroch múzea, ktorá v období povstania predstavovala jedinú komunikačnú sieť medzi jednotlivými mestskými štvrtami. Vďaka tomu si každý návštevník môže prejsť kúsok takejto cesty potme či so slabým osvetlením s predstavou všetkého, čo sa v kanalizácii nachádzalo. V rámci multimediálnej expozície je návštevníkom prezentovaný aj krátky film – počítačová rekonštrukcia dokumentujúca na základe zachovaných fotografií z náletov stav mesta po likvidácii povstania z vtáčej perspektívy. Artefakty doplnené erudovaným výkladom pracovníkov múzea umožňujú návštevníkom oboznámiť sa s historickými udalosťami v celistvosti a v modernom šate.

Palác kráľa Jána III. Sobieskeho vo Wilanówe

Popoludní nás čakala prehliadka Múzea paláca kráľa Jána III. Sobieskeho vo Wilanówe, ktorá sa pre pokročilú hodinu zamerala predovšetkým na exteriér paláca – záhrady a parky tvoriace jeho neoddeliteľnú súčasť. Tie sú lákadlom nielen pre obyvateľov Varšavy, ale aj pre mnohých turistov. O histórii paláca i záhrad nám porozprávala pani Monika Michalek. S budovaním tejto prírodnej scenérie sa začalo už za Jána III. Sobieskeho, boli dovožené mnohé stromy (vrátane citrusov) a traduje sa, že kráľ niektoré z nich osobne sadil. Na jeho časy

nadväzujú talianske záhrady umiestnené na hornej a dolnej terase medzi palácom a wilanovským jazzerom pochádzajúcim práve z čias kráľa Jána. Hoci bola pôvodná umelecká výzdoba na začiatku 18. storočia vyvezená do Ruska, do dnešných dní sa zachovala výzdoba práve z uvedeného storočia. Na severnej strane wilanovského jazera bol v 18. storočí založený anglický park.

Ako vidno z krátkeho rozprávania, poľskí partneri pre nás pripravili nielen bohatý odborný, ale aj kultúrny program. Na záver nezostáva iné, ako poďakovať všetkým, ktorí sa pričínili o úspešnú realizáciu odbornej exkurzie – menovite dr. hab. Hanne Krajewskej, riaditeľke Archívu Poľskej akadémie vied a jej spolupracovníkom Anne Gruszczyńskiej, Ize Gass, Maciejovi Jasińskému, Joanne Arveniti, ako aj všetkým, ktorí svojím úsilím pomohli toto podujatie zorganizovať.

Lucia Němcová

Štátna vedecká knižnica v Prešove

UNIVERZITA KOMENSKÉHO SI PRIPOMENULA 550. VÝROČIE ZALOŽENIA UNIVERZITY ISTROPOLITANY

Vo štvrtok 1. októbra 2015 sa na pôde Univerzity Komenského v Bratislave konalo vedecko-akademické podujatie pri príležitosti 550. výročia vzniku Univerzity Istropolitany – ako prvej vysokej školy založenej na území Slovenska, ku ktorej odkazu sa hrdo hlási aj naša alma mater – ako najstaršia dodnes existujúca univerzita na Slovensku. Podujatie sa konalo pod záštitou prezidenta SR Andreja Kisku. Na slávnosti v Rektorskej sieni UK za účasti prezidenta SR, zástupcov diplomatických zborov, predstaviteľov vysokých škôl, Slovenskej akadémie vied ako aj ďalších významných hostí odzneli tri príspevky prednášateľov z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského.

Program otvoril rektor Univerzity Komenského v Bratislave prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD. V bloku s odbornými príspevkami ako prvý vystúpil prorektor doc. Mgr. Vincent Múcska, PhD., ktorý sa vo svojej prednáške zaoberal vznikom vysokého školstva v strednej Európe v politickom, sociálnom a kultúrnom kontexte. Pripomenul, že vznik univerzít priamo ovplyvňovali viaceré faktory. Predovšetkým vôľa jej zakladateľa a hlavného mecenáša – panovníka, ale dôležitým faktorom bolo aj schválenie od pápežskej kúrie, ktoré musela

Prednášajúci počas diskusie, zľava prof. Marcelli, doc. Šedivý, doc. Múcska a moderátor Branislav Slyško. Foto: František Gahér ml.

inštitúcia získať. Rozhodujúca pre rozvoj univerzít bola stabilná politická a spoločenská situácia v krajine, ktorá dovoľovala vynaložiť nemalé prostriedky nielen na vznik, ale aj na ďalšiu existenciu takejto ustanovizne. Rečník porovnal najmä osudy stredo-európskych univerzít v Prahe, Viedni a Krakove.

V druhom príspevku sa prodekan Filozofickej fakulty UK doc. PhDr. Juraj Šedivý, MAS, PhD. venoval vzniku a pôsobeniu Univerzity Istropolitany. O jej vznik sa zaslúžil uhorský kráľ Matej Korvín, na ktorého posolstvo so žiadosťou založiť novú univerzitu v Uhorsku pápež Pavol II. odpovedal privilegiami z 19. mája 1465. Ním povolil vznik univerzity so všetkými štyrmi fakultami na čele s kancelárom, ktorým sa stal ostrihomský arcibiskup Ján Vitez. V skutočnosti ju však viedol vicekancelár – prepošt bratislavskej kapituly Juraj Schönberg a po jeho smrti jeho nástupca Anton zo Šankoviec. Namiesto regulárneho príjmu tak platy profesorov saturevali cirkevné benefíciami. No aj univerzity v okolitých štátoch (Viedeň, Krakov) zápasili v počiatočných svojich existenciách s nezáujmom študentov a finančnými problémami. Je škoda, že v prípade Istropolitany sa ťažké začiatky nepodarilo preklenúť. Istropolitana mala štyri fakulty – tzv. artisticú (slobodných umení), práva, medicíny a teológie, na čele ktorých stáli dekáni. V dobových prameňoch sa však nikdy nespomínala ako akadémia (pod názvom *Academia Istropolitana* ju často poznajú dnešní súčasníci), ale ako univerzita (lat. *universitas /studium generale Posoniensis*). Na konci svojho príspevku prednášajúci podotkol, že: „na Istropolitane sa právom odvolávame ako na predchodcu – hoci nie priameho predka – našej univerzity.“

V poradí tretí a zároveň posledný príspevok predniesol prof. PhDr. Miroslav Marcelli, PhD., kto-

rý poskytol pohľad filozofa na termín univerzita v spojení s výzvami dnešného sveta. Zmysel univerzity spájal so snahou zdokonaľovať jednotlivcov za účelom napredovania celej spoločnosti, pričom škola, resp. univerzita im poskytuje na to inštitucionálne zázemie.

Program uzavrel spevácky zbor Ichthys z Evanjelickej teologickej fakulty UK v Bratislave so skladbami Aleluja a študentskou hymnou *Gaudeamus igitur*.

František Gahér

Archív Univerzity Komenského

VEDECKÁ KONFERENCIA ŠKOLA ZÁKLAD ŽIVOTA

V dňoch 13. – 15. októbra 2015 sa v Slovenskom národnom archíve uskutočnila vedecká konferencia s názvom Škola základ života. Organizátorkám Ivane Červenkovéj a Daniele Tvrdoňovej sa opäť prihlásilo množstvo záujemcov, ktorých vystúpenia boli rozložené do troch konferenčných dní. Vysoký záujem o sympóziá organizované Slovenským národným archívom je dôkazom toho, že tieto podujatia si štandardne udržiavajú dobrú úroveň. Autori príspevkov pochádzali z celého Slovenska, čo sa odzrkadlilo i v rozmanitosti prezentovaných tém i lokalít, na ktoré sa viazali. Rozmanitosť prednášok je pri takýchto akciách veľkou výhodou a lákadlom aj pre širšiu odbornú verejnosť.

Prvý prednáškový deň 13. október 2015

Po privítaní účastníkov a otvorení konferencie riaditeľom Slovenského národného archívu Radoslavom Ragačom vystúpila Božena Malovcová zo Štátneho archívu v Levoči, pobočka Poprad so svojim referátom s názvom Šľachtická škola v Strážkach a vývoj evanjelického školstva v Spišskej Belej (od polovice 16. do polovice 19. storočia). V ňom priblížila poslucháčom okolnosti vzniku, vývoja a nakoniec aj zániku školy v Strážkach. V rámci vývoja evanjelického školstva predstavila, okrem iného, aj mnohé zaujímavosti, ako nákras budovy školy či platové podmienky a osudy jednotlivých učiteľov.

V ďalšom programe sa predstavili Nicol Sipekiová a Erika Juríková z Katedry klasických jazykov FiF Trnavskej univerzity v Trnave. Prvá menovaná vo svojom príspevku nazvanom *Studia inferiora*

Poslucháči na vedeckej konferencii Škola základ života

v jezuitskom školstve 17. a 18. storočia podľa dobových dokumentov podrobne opísala fungovanie „nižších“ škôl, predstavila systém vzdelávania v Uhorsku, ako aj dobové reálie vo vyučovacom procese. Erika Juríková sa predstavila s referátom Dejiny Arcibiskupského gymnázia v Trnave v druhej polovici 19. a v prvej polovici 20. storočia. Podobne ako jej kolegyňa z katedry zaujala najmä opisom každodennosti, kde osobitne zaujímavé boli najmä zákazy a tresty, ktorými boli študenti postihovaní. Šarlota Drahošová, bývalá dlhoročná riaditeľka Štátneho archívu v Nitre, sa venovala školstvu v Nitrianskej župe po vydaní zákona v roku 1868. Načrtla celkový obraz školstva v Nitrianskej župe a opísala problémy, ktoré musel riešiť školský inšpektorát.

Ďalšou prednášajúcou bola Marta Bednárová zo Štátneho archívu v Levoči, pobočka Poprad. Vo svojom referáte Vývoj školstva v tatranských osadách so zameraním na školy v prírode a školy pri liečebných ústavoch v 20. storočí predstavila špeciálny typ škôl, ktoré vznikli v tatranských osadách, podmienky, v ktorých existovali a tiež problémy, s ktorými sa museli boriť. Škola v prírode Janka Jesenského, ktorá sídli v budove pôvodne šľachtického letohrádku, funguje až do súčasnosti.

Marta Dobrotková z Katedry histórie FiF Trnavskej univerzity v Trnave prezentovala školstvo v Trnave v medzivojnovom období. Geograficky sa plénum vrátilo do „Malého Ríma“ a dozvedelo sa niečo viac o školstve v medzivojnovom období – od základných informácií o odňatí škôl zo správy cirkvi, cez boj o vedenie „mešťanok“ až po opis jednotlivých ľudových škôl.

Nasledujúcou prednáškou nás archivárka z radov „domácich“ Eva Vrabcová zaviedla do Serede a predstavila školstvo v Seredi do roku 1945. Okrem tradičného opisu situácie v školstve sme sa dozve-

K sprievodným podujatiam patrila aj krst zborníka z konferencie Remeslo má zlaté dno...

deli aj o fungovaní hudobnej školy, neskôr ľudovej školy umenia v Seredi.

Mimoriadne zaujímavá bola prednáška Henriety Žažovej z Ústavu dejín Trnavskej univerzity v Trnave. Vo svojom príspevku Trnavská univerzita (1635 – 1777) v cestopisnej literatúre priblížila poslucháčom osobnosti Johanna Georga Keyßlera a Françoisa Xaviera de Feller, ktorí vo svojich cestopisných dielach opisovali nielen Trnavskú univerzitu, ale tiež Trnavu a de Feller aj charakterové vlastnosti Slovákov.

V rámci diskusie sa s koreferátom prihlásila Mária Diková z Mestského múzea v Seredi, ktorá prezentovala výstavu História školstva v Seredi pripravenú v roku 2012.

V nasledujúcom bloku prednášok ako prvý vystúpil Peter Kónya z Inštitútu histórie FiF Prešovskej univerzity v Prešove s referátom Okolnosti vzniku prvej evanjelickej školy v Uhorsku – Prešovského kolégia (vo svetle archívnych prameňov). V ňom vysvetlil, prečo sa práve Prešov stal sídlom kolégia, opísal priebeh získavania financií na jeho vybudovanie a chod, ako aj problémy, ktoré vyvstali v súvislosti s charakterom tejto vysokej školy.

Aj ďalšia prednášajúca z Inštitútu histórie FiF Prešovskej univerzity v Prešove Annamária Kónyová v príspevku Dejiny a vzdelávacia činnosť reformovanej školy v Košiciach v 17. a 18. storočí opísala vznik a postupný vývoj školy, predstavila každodennosť z pohľadu študentov a učiteľov. Zaujímavé boli najmä druhy naturálnych dávok (víno, pšenica, prasa), ktoré dostávali učitelia ako plat.

Kolektív archivárov z Archívu Univerzity Komenského v Bratislave zastupovala Mária Grófová. Témou jej obsiahleho príspevku sa stali legislatívne

normy upravujúce vznik a pôsobenie Univerzity Komenského v Bratislave do roku 1950. Na základe právnych predpisov predstavila množstvo cenných informácií viažucich sa k histórii univerzity, medzi iným aj procesy premenovávaní Československej štátnej univerzity v Bratislave na Univerzitu Komenského, neskôr na Slovenskú univerzitu a opätovné vrátenie sa k pomenovaniu podľa učiteľa národov.

Z úplne iného súdka bola prednáška Evy Morovicovej z Lekárskej fakulty UK v Bratislave. Svoj referát nazvala Zaradenie psychologických disciplín do profesionálnej prípravy lekárov na Lekárskej fakulte UK v Bratislave a bol skutočným osviežením programom. Účastníci konferencie sa dozvedeli, prečo je na lekárskej fakulte výučba psychológie a komunikácie s pacientom nevyhnutná, ako prebiehala a prebieha v súčasnosti.

Poslednou referujúcou bola Katarína Švábiková, interná doktorandka z Katedry archívnictva a PVH FiF UK v Bratislave. V príspevku s názvom Štúdium archívnictva a PVH na FiF UK v Bratislave opísala vznik, vývoj a činnosť katedry až do súčasnosti. Jej prednášku si vypočul aj emeritný profesor Jozef Novák, ktorý bol spätý s katedrou ako študent a učiteľ viac ako 50 rokov.

Druhý prednáškový deň 14. október 2015

Prvý blok prednášok v rámci druhého dňa konferencie sa začal vystúpením Márie Žilákovej z Katedry slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Univerzity J. Selyeho v Komárne, ktorá priblížila pramene k histórii slovenského školstva na jazykových ostrovoch v Maďarsku, ďalej rozoberala zabezpečenie škôl učebnicami a vyzdvihla prácu učiteľov.

Druhým referujúcim bol Vladimír Michalička z Múzea školstva a pedagogiky v Bratislave, ktorý vystúpil s referátom Obraz slovenského pedagóga Ľudovíta Bakoša v listinách Múzea školstva a pedagogiky. Poslucháčom predstavil osobu prof. Ľudovíta Bakoša od predvojnového obdobia až do päťdesiatych rokov. V Múzeu školstva a pedagogiky v Bratislave sa k tejto významnej osobnosti zachovalo viac ako sto dokumentov.

Pri osobnostiach slovenského univerzitného školstva sme ostali naďalej. Ľubica Kázmerová z Historického ústavu SAV v Bratislave sa zamerala na politicko-organizačnú činnosť Antona Štefánka. Priblížila jeho zásluhy o rozvoj ľudového školstva na Slovensku tým, že organizoval príchod českých

učiteľov na Slovensko v dobe, keď tu bol akútny nedostatok kvalifikovaných odborníkov po rozpade monarchie a vzniku samostatnej ČSR.

Prednáška Judity Szekeresovej Kováčovej zo Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Šaľa bola spomienkou na život a prácu vidieckeho učiteľa Jozefa Hüttnera, ktorý celý život pôsobil v Rímsko-katolíckej ľudovej škole v Tešedíkovce.

Celkom inak bol zameraný referát Evy Greschovej z Archívu Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši s názvom Vplyv učiteľov na formovanie a vývoj ochrany prírody na Slovensku v rokoch 1918 – 1939. V ňom načrtla počiatky ochrany prírody na Slovensku v prvej polovici 20. storočia, o čo sa zaslúžili aj niekoľkí pedagógovia, ktorých prínos prednášajúca vyzdvihla.

Po krátkej prestávke pokračoval Jozef Jesenák zo Slovenskej živnostenskej komory vystúpením na tému História vzdelávania živnostníkov, zameral sa na opis vzdelávacieho procesu v cechoch, po zrušení ktorých nasledovalo formovanie učňovských a obchodných škôl a priblížil aj živnostenský zákon z roku 1924 v častiach týkajúcich sa vzdelávania.

Ďalšou prednášajúcou bola Zuzana Šutaríková z Vojenského historického archívu v Bratislave. Vo svojej prednáške Vojenské stredné školstvo po roku 1945 predstavila tematiku veľmi zložitú na spracovanie kvôli množstvu transformácií a koncepčných zmien. Priblížila postupné vyprofilovanie sa šiestich vojenských učilíšť, ktoré vychovávali vojenský dorast pre celú Československú ľudovú armádu.

O židovských náboženských a svetských školách informovala Hildegarda Pokreis zo Štátneho archívu v Bratislave, pobočka Šaľa. Zamerala sa na podstatu židovského školstva, v ktorom nejde len o učenie, ale aj o zachovávanie a pestovanie etických hodnôt židovského dedičstva. Zdôraznila, že židovské školstvo sa výrazným spôsobom odlišovalo od nášho chápania fungovania a poslania škôl.

Zahraničným účastníkom konferencie bol Dalibor Statník zo Štátneho okresného archívu v Mělníku. Jeho príspevok mal názov Rusínske/ukrajinské školství jako zdroj národnostní emancipace i asimilace? Několik úvah o náboženských a národnostních poměrech na severo-východním Slovensku ve 20. století. Referent vychádzal z tézy, že menšinové školstvo býva základným prvkom národného uvedomovacieho procesu danej menšiny. V prípade gréckych katolíkov bolo všetko komplikované ich jazykovou nevyhranenosťou. Opísal aj situáciu po

Exkurzia v expozíciách Múzea školstva a pedagogiky

druhej svetovej vojne, keď boli pokusy asimilovať túto menšinu.

Angela Škovierová z Univerzitnej knižnice v Bratislave predniesla svoju prednášku Postavenie učiteľa na prelome 16. a 17. storočia z pohľadu slovenského vzdelanca Ondreja Rachotského. Stredobodom referátu bola, ako už napovedá názov príspevku, osoba Ondreja Rachotského. Prostredníctvom jeho tvorby prednášajúca opísala pôsobenie Slovákov v českom školstve. Plénum sa dozvedelo, že aj v minulosti zápasili učitelia so spoločenským nedorozumením.

Posledný blok druhého dňa konferencie začala Mária Novosádová s prednáškou Vzdelávanie Rómov v medzivojnovom a povojnovom období v archívnych dokumentoch Štátneho archívu v Prešove, pobočka Humenné. Okrem iného opísala kroky Márie Terézie, ktoré mali za cieľ usadiť Rómov a vzdeláť ich, ďalej rast počtu Rómov v osadách, ako aj snahy o zriaďovanie škôl.

Ďalší v poradí vystúpil Rastislav Molda zo Slovenského historického ústavu MS v Martine s témou Motivačné príhovory pedagógov a študentov ako prameň k dejinám školstva v 19. storočí. Venoval sa rukopisom časopisov študentov ako prameňu pre poznanie predmetnej témy. Opísal snahu učiteľov vzbudiť záujem u študentov, ako aj činnosť národovcov v tomto smere.

Nasledovala dvojica prednášajúcich Bronislava Svobodová a Zlatica Pytlová z Univerzitnej knižnice v Bratislave. Autorky analyzovali potenciál výročných školských správ pre výskum škôl (1701 – 1953) na príklade vybranej bratislavskej školy. Vyzdvihli význam tohto prameňa a oboznámili plénum s jeho štruktúrou, ako aj s informačným potenciálom.

Miroslava Slezáková z Múzea školstva a pedagogiky v Bratislave vystúpila s prednáškou Listinný fond Múzea školstva a pedagogiky, kde opísala cenný archívny materiál uložený v tejto inštitúcii.

Okrem vysvedčení z druhej polovice 19. storočia to sú aj vysokoškolské diplomy, žiacke knižky, osobné fondy učiteľov a mnohé iné.

Tým sa však bohatý prednáškový deň neskončil. V rámci diskusie vystúpili s koreferátmi František Seman z Fakulty telesnej výchovy a športu UK v Bratislave a František Neupauer z Ústavu pamäti národa. Prvý menovaný referoval o formovaní telovýchovného školstva od 19. storočia po dnešnú dobu. Druhý z koreferentov upozornil na oblasť školstva v komunistickom režime s dôrazom na jeho represívnu stránku.

Program druhého dňa konferencie pokračoval exkurziou do Múzea školstva a pedagogiky v Bratislave a tiež návštevou Pechotného zrubu B-Z-8 „Hřbitov“, ktorý tvoril súčasť bratislavského vojenského opevnenia budovaného koncom 30. rokov 20. storočia proti Nemecku a vojnového cintorína z 1. svetovej vojny v Petržalke-Kopčanoch.

Tretí prednáškový deň 15. október 2015

Tretí prednáškový polden otvoril Martin Garek z Katedry histórie FiF TU v Trnave vystúpením na tému Školstvo v inkorporovaných obciach hornej Oravy. Informoval o situácii v školách v skúmanej oblasti v rokoch 1939 – 1945, ktorá sa vyznačovala nedostatkom vyučujúcich, zlou jazykovou pripravenosťou žiakov, celkovým nedostatkom financií

a zlým materiálovým zabezpečením.

Na túto prednášku priamo nadviazala Milica Majeriková-Molitoris zo Spolku Slovákov v Poľsku s referátom Školstvo na inkorporovanom území severného Spiša v rokoch 1939 – 1945.

Do obdobia 1. ČSR plénum zaviedla Adriana Kičková z Katedry histórie FiF Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre príspevkom Školský inšpektorát v Bánovciach nad Bebravou 1922 – 1938, v ktorom vysvetlila vznik školského inšpektorátu v tomto meste až v roku 1922, opísala problémy didaktického a pedagogického charakteru, ktoré riešil.

Ďalšou prednášajúcou bola Zuzana Lopatková z Katedry histórie FiF TU v Trnave. Vystúpenie bolo na tému Sieť ľudových škôl na území Smolenického a Ostrokamenského panstva v ranom novoveku. Aj na základe kanonických vizitácií dokázala zhodnotiť, že na území Smolenického a Ostrokamenského panstva bola hustá sieť ľudových škôl, ďalej opísala podmienky v školách, napríklad nie príliš vysoko vzdelaných učiteľov s nedostatočným platom a aj inými zamestnaniami.

Katedru etnológie a muzeológie FiF Univerzity Komenského v Bratislave reprezentovala Terézia Šprochová s referátom Spolky miernosti, nedeľné školy a hospodárske spolky ako iná forma vzdelávania pre ľud 19. storočia. V ňom priblížila poslucháčom okolnosti vzniku a fungovanie týchto spol-

Archivári opäť zasadli do školských lavíc

kov a škôl. Vznik spolkov miernosti priamo súvisel s bojom slovenských národovcov proti alkoholizmu.

Kristína Majerová z Ústredného archívu SAV v Bratislave sa zamerala na vedeckú výchovu ako najvyššiu formu odborného vzdelávania. Opísala formovanie akadémie vied ako školiaceho pracoviska pre vedcov, tiež proces prijímania aspirantov a spôsob získavania vedeckých hodností. V prehľade informovala o vývoji SAV ako školiaceho pracoviska až do súčasnosti, keď je akadémia vied len externou vzdelávacou inštitúciou.

Konferenciu zavŕšil Ivan Galamboš s témou Odborný vývoj konzervačného pracoviska neskôr reštauračného ateliéru Slovenského národného archívu. Dlhoročný zamestnanec Slovenského národného archívu priblížil poslucháčom vývoj reštaurovania archívnych dokumentov a muzeálnych predmetov, spolu s významnými reštaurátormi, ktorí sa na tejto záslužnej práci podieľali.

Čo dodať na záver? Témy boli skutočne pestré, lokality rozmanité, rovnako ako časové obdobie. Informatívne bola konferencia mimoriadne bohatá, s prednáškami vystúpili mnohí kvalifikovaní odborníci. Zaráža však jedna skutočnosť – len tretina prednášateľov si pripravila v rámci svojho referátu prezentáciu. Je to škoda, pretože ochudobnili svoje vystúpenie o vizuálny dojem. Myslím si, že konferencia Škola základ života sa vydarila, splnila svoj účel a potvrdila tradične vysokú úroveň konferencií organizovaných v Slovenskom národnom archíve. Verím, že završením konferencie bude vydanie pripravovaného zborníka. Mimoriadne spoločensky zaujímavá a aktuálna téma si istotne nájde svojich čitateľov.

Štefan Hrivňák

Štátny archív v Bratislave

KONFERENCIA MEMORY 2015

V našich slovenských končinách ešte nebýva často zvykom, aby odborné či vedecké podujatia organizovala komerčná spoločnosť. A najmä nie v oblasti archívnictva, muzeológie či knižničnej a informačnej vedy. Je preto aj celkom sympatické, ak sa firmy zaoberajúce činnosťami na poli vyššie menovaných odborov podujmú zorganizovať takéto podujatie a čo viac – podujatie, ktoré už pri samotnom zrode nehodlá zostať pri jedinom ročníku.

Po dlhých prípravách, na ktorých sa nepodieľala iba samotná spoločnosť Koval systems, s.r.o., ale aj Spoločnosť slovenských archivárov, Slovenská asociácia knižníc, Spolok slovenských knihovníkov a knižníc, Zväz múzeí na Slovensku, ako aj autor tohto príspevku, sa podarilo zorganizovať konferenciu zameranú na tvorbu synergie v oblastiach pamäťových a fondových inštitúcií na Slovensku s výstižným pomenovaním MEMORY 2015. Konferencia sa konala v kongresovej sále Hotela Bratislava v bratislavskom Ružinove dňa 27. októbra 2015. Záštitu nad podujatím prevzal rektor Univerzity Komenského v Bratislave prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD. V štyroch prednáškových blokoch odznelo celkovo 12 referátov z rôznych oblastí a od autorov z viacerých inštitúcií. Na podujatie, ktoré bolo po dlhej dobe prvé svojho druhu, prišlo celkovo takmer 200 hostí. Pri pohľade do prezenčných listín by sme zistili, že zastúpené boli nielen archívy, múzeá a galérie, knižnice viacerých typov, ale aj akademická pôda a čo je dôležité – prišli aj študenti.

S úvodným otváracím príhovorom vystúpil dekan Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave prof. PhDr. Jaroslava Šušol, PhD. Nasledovalo vystúpenie predsedníčky Ústrednej knižničnej rady PhDr. Daniely Gondovej nazvané Knižnice – minulosť a stratégia rozvoja. Tento referát nebol iba retrospektívnym pohľadom na slovenské knižnice, ich vývoj a zmeny, ktoré prekonal, ale priniesol aj pohľad na aktuálne úlohy a činnosť knižníc na Slovensku. Z predneseného príspevku bolo cítiť veľa pozitívnych impulzov a istý nepomer medzi slovenským archívniectvom a knihovníctvom, ktoré zrejme naskočilo do oveľa rýchlejšieho vlaku. Za oblasť archívnictva sa auditóriu prihovarila predsedníčka Spoločnosti slovenských archivárov Mária Grófová. Jej referát s názvom Pohľad na slovenské archívniectvo očami praktického archivára bol konštatovaním nie príliš dobrého stavu slovenského archívniectva, ktorého posun smerom dolu treba hľadať na začiatku 21. storočia, odzneli porovnania s českým archívniectvom, s ktorým to slovenské malo po rozdelení Československa takmer rovnakú východiskovú pozíciu, no dnes sa nachádzajú na neporovnateľnom stupni. Peter Hyross, predseda Zväzu múzeí na Slovensku, prezentoval slovenské múzeá v súčasnosti a víziu ich budúcej existencie na slovenskom území.

Po krátkej prestávke na kávu pokračovalo rokovanie konferencie druhým blokom príspevkov. Miroslav Slúka a Veronika Gabčová prezentovali nové

trendy v ochrane zbierkových predmetov. Tento mimoriadne zaujímavý prezentovaný referát priblížil účastníkom aj množstvo dnes moderných postupov pri ochrane pamiatok, ktoré uchováva a prezentuje verejnosti Slovenská národná galéria. Radoslav Ragač sa zameril na akvizičnú politiku Slovenského národného archívu a niektoré unikáty a skvosty, ktoré sa vďaka nej podarilo získať do jeho fondov. Príspevok z múzejníckej problematiky na tému Využitie digitalizovaných predmetov v modernom múzeu predstavili pracovníci Múzea Slovenského národného povstania Ján Jurkovič a Stanislav Mičev, v ktorom sa zamerali na aktuálne trendy v prezentácii digitalizovaných zbierkových muzeálnych predmetov. Tomáš Fiala z Univerzitetnej knižnice v Bratislave priblížil prítomným nové spôsoby prezentácie dokumentárneho dedičstva, aktuálne služby i možnosti knižnice v oblasti prístupu k digitalizovaným dokumentom, ktoré knižnica opatruje, a to najmä prostredníctvom portálu MediaINFO, ktorý prevádzkuje knižnica.

Po chutnom obede pokračovalo rokovanie konferencie ďalším blokom príspevkov. Centrálny dátový archív prevádzkovaný v Univerzitetnej knižnici v Bratislave predstavila Bibiana Žigová. Priblížila nielen koncepciu dlhodobého uchovávanía digitálnych objektov rozličného druhu, ale aj služby, ktoré Centrálny dátový archív ponúka. Nové možnosti konzervovania a reštaurovania zbierkových predmetov v Múzeu SNP vo svojom referáte prezentoval Martin Pražienka, predstavil pomerne kvalitné technické vybavenie, ktorým v súčasnosti disponuje múzeum a ktoré používa pri ochrane svojich zbierkových predmetov. Posledný príspevok tohto bloku predniesol opäť Radoslav Ragač. V ňom sa zameril na služby dnešnému modernému bádateľovi a predstavil ponúkané bádateľské služby nielen Slovenského národného archívu, ale aj iných archívnych pracovísk.

Po poslednej prestávke určenej na kávu nasledoval záverečný blok rokovania celého podujatia. O Digitalizácii a elektronických dokumentoch vo výchove a vzdelávaní archivárov a informačných vedcov informoval Ján Valo z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. V príspevku prezentoval aktuálne vzdelávanie študentov archívnictva v Bratislave v oblasti digitalizácie archívneho dedičstva a fenoménu elektronických záznamov. Ako posledný referát zaznel z úst kolektívu autorov z Národného osvetového centra Richarda Hrabčáka, Eriky Majkovej a Richarda Bednárika. V ňom sa snažili predstaviť v čase konferencie ešte iba chystaný por-

tál Slovakiana ako platformu a portál pre prezentáciu a výmenu informácií o kultúrnom dedičstve. Jeho cieľom je sprístupniť na jednom – spoločnom mieste rozličné objekty nášho bohatého kultúrneho dedičstva. Po poslednom príspevku nasledovalo už iba uzatvorenie prvého ročníka konferencie a poďakovanie organizátorov všetkým prítomným. Tento úvodný ročník konferencie MEMORY dokázal spojiť odborníkov a ľudí, ktorí pracujú pri ochrane, sprístupňovaní a prezentácii nášho nesmierne bohatého kultúrneho dedičstva a my veríme, že zavedie dobrú tradíciu takýchto odborných stretnutí. Z konferencie je pripravovaný zborník príspevkov, ktorého vydanie je naplánované na jar roku 2016.

Ján Valo

Katedra archívnictva a PVH FiF UK

SEMINÁR A PORADA RIADITEĽOV ŠPECIALIZOVANÝCH VEREJNÝCH ARCHÍVOV V ČASTEJ-PAPIERNÍČKE

V dňoch 4. – 6. novembra 2015 organizovalo oddelenie Parlamentného archívu v spolupráci s odborom archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR už 3. seminár spojený s poradou riaditeľov špecializovaných verejných archívov.

Ústrednou témou seminára sa stala výzva: Predstavujeme najzaujímavejšie dokumenty z našich archívov. Ďalšou myšlienkou bola spomienka na 200. výročie narodenia Ľudovíta Štúra, ktoré sme si pripomenuli v týchto dňoch.

Podujatia sa zúčastnili 25 zástupcovia z 15. archívov na Slovensku a pozvanie zo zahraničia prijal aj

Vedúci Archívu Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR Petr Dvořáček predstavuje podpredsedníčke NR SR Eriku Jurinovej jeden z najzaujímavejších dokumentov. Foto: Pavol Urbánek.

vedúci oddelenia Parlamentného archívu Poslaneckej snemovne Parlamentu Českej republiky Mgr. Bc. Petr Dvořáček. Za Ministerstvo vnútra SR sa rokovania zúčastnila Mgr. Mária Mrižová, PhD., poverená jeho vedením a Mgr. Norbert Praženka, referent pre špecializované verejné archívy.

Seminár otvorila a účastníkom sa prihovorila podpredsedníčka Národnej rady Slovenskej republiky Ing. Erika Jurinová, ktorá v prestávke otvorila aj malú výstavku kópií najzaujímavejších archívnych dokumentov uložených v depotoch špecializovaných verejných archívov, ktoré ich pracovníci vybrali na prezentáciu svojej pamäťovej inštitúcie. Ďalej sa prítomným prihovoril aj JUDr. Ľubomír Fajták, riaditeľ Parlamentného inštitútu Kancelárie Národnej rady SR. Informoval o aktivitách, ktoré čakajú hostiteľský archív pred voľbami a bezprostredne po nich.

Druhý deň podujatia v rámci porady riaditeľov špecializovaných verejných archívov nás Mgr. Mária Mrižová, PhD. informovala o zmene v zákone č. 395/2002 Z.z., kde nás upozornila na zmenu v sústave archívov na Slovensku, zmenu definície archívneho dokumentu, na ústrednú evidenciu pečatidiel a podobne. Upozornila tiež na rozdiel v súčasne platnom zákone v porovnaní s legislatívnou

úpravou z minulých rokov. Je v ňom definovaná aj skupina špecializovaných verejných archívov, ktorá v ňom však predtým nebola presne vymenovaná. Okrem toho informovala o príprave novej vyhlášky, ktorá zasiahne aj naše registrátorne poriadky, dotkla sa aj oblasti elektronického archívu Slovenska a tiež prípravy školenia a informovania o zmenách, ktoré zákon a následne vyhláška prinesú.

Podujatie pokračovalo odborným seminárom, na ktorom odznelo 11 prihlásených príspevkov. V prezentáciách sa nám kolegovia snažili predstaviť podľa ich osobného výberu tie najkrajšie a najzaujímavejšie archívne dokumenty ukryté v depotoch špecializovaných verejných archívov. Bezkonkurenčne najzaujímavejší referát a čo do množstva najrozsiahlejšie poklady sa ukrývajú v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine, ktoré prezentovala Karin Šišmišová. Okrem nej zaujalo tiež vystúpenie Márie Grófovej o Klenotoch v Archíve Univerzity Komenského v Bratislave, v ktorom predstavila pamiatky na osobnosti hudobného a výtvarného umenia vo vzťahu k univerzite. V prezentácii ukázala nielen partitúry skladieb skomponovaných na slávnostné akademické obrady, ale aj návrhy talárov akademických hodnostárov v jednotlivých obdobiach

V rámci exkurzie sme sa pristavili pri hrobe Ľudovíta Štúra v Modre, ktorého 200. výročie narodenia si Slovensko pripomenulo 28. októbra 2015. Foto: Pavol Urbánek.

a akademických insígnií, ktoré porovnávala so skutočnosťou. Nemali sme ani tušenie, aké umelecké skvosty sa nachádzajú v archíve tejto vysokoškolskej inštitúcie. Rovnako zaujímavá bola prednáška Adriana Beláka z Ústredného archívu geodézie a kartografie venovaná písomným operátom pôvodného katastrálneho mapovania, na príklade Častej predstavil jednotlivé časti operátu; zaujali najmä náčrty niektorých historických kostolov a budov. Ucelenú skupinu politických dokumentov tvoria materiály z archívov Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR, Národnej rady SR a Kancelárie prezidenta SR, ktoré prezentovali Petr Dvořáček (slávnostné vyhotovenie zákona č. 121/1920 zo dňa 29. februára 1920), Pavol Urbánek (najdôležitejšie dokumenty v Parlamentnom archíve) a Dušan Uhrin (výber z dokumentov Archívu Kancelárie prezidenta SR). Hlavne archívna prax ovplyvnila vystúpenie Mgr. Márie Kačkovičovej, ktorá sa podelila o svoje skúsenosti s predarchívnu starostlivosťou o archívne dokumenty. Ing. Jozef Hanus informoval o aktuálnych trendoch technických aspektov ochrany kultúrneho dedičstva. Rudolf Hudec z Archívu Divadelného ústavu v Bratislave venoval vo svojej prednáške Čriepky z Archívu Divadelného ústavu historickú spomienku na našich umelcov z minulých období.

Popoludní sme sa na chvíľu ocitli „v triede“ – rokovej miestnosti a pripomenuli si zásluhy veľkého národovca Ľudovíta Štúra prednáškou našej historičky PhDr. Natálie Petranskej-Rolíkovej pod názvom Ľudovít Štúr – učiteľ a politik. Po jej skončení sme sa presunuli na cintorín do Modry, kde sme položili veniec a venovali tichú spomienku jeho pamiatke. Múzeum Ľudovíta Štúra v Modre nebolo ešte otvorené, tak sme v rámci exkurzie navštívili neďalekú výrobnú modranskej keramiky Majolika – Modra.

Aby sme našich účastníkov trochu zasvätili aj do atmosféry parlamentu SR – pripravili sme pre nich „herecké“ vystúpenie na tému Simulované zasadnutie výboru NR SR. Úlohy sme rozdelili medzi účastníkov tak, aby boli zastúpené: predsedníčka výboru, tajomníčka, ďalej navrhovatelia, spravodajcovia a samozrejme minister vnútra, ostatní účastníci sa rozdelili na koalíciu a opozíciu.

„Aktuálne sa prerokovával“ zákon o archívoch a registratúrach a druhým bol „zákon o navrátení nezákonne vyvezených kultúrnych predmetov v znení neskorších predpisov“. Naši herci sa pociťovo učili svoje úlohy aj okolo druhej hodiny ránej, len aby obstáli. Pod taktovkou našich kolegov

z Parlamentného inštitútu „výbor zasadol, prerokoval a schválil“. Pravda je, že som ešte nepočula, aby navrhovateľ zákona pred každým vstupom „vzýval nebeskú pomoc“ a poniektoré „poslankyne“ boli také pomýlené, že nevedeli, či patria do „opozície“ alebo „koalície“. Jeden z temperamentnejších poslancov si vynucoval pozornosť búchaním pästou do stola a ďalšia poslankyňa z koalície hlasovala za návrh opozície, za čo si vyslúžila pokarhanie predsedníčky výboru. Vo všeobecnosti si naši archivári poradili aj s poslaneckými povinnosťami a pobavili tak nás ostatných, ktorí sme celé zasadnutie sledovali so značnou dávkou smiechu.

Po skončení denného rokovania sa večer konali súťaže v bowlingu a v hode šípkami či plavecké preteky v krytom bazéne. Na víťazov čakali zaujímavé ceny. Komu nevyhovovalo športovanie, mohol si zaspievať s Jožkom Hanusom pri harmonike. Nesklamal nás ani o polnoci, keď nás potešil recitáciou Smrekovej básne Bacardi.

Na záver tretieho dňa sme schválili Závěry zo seminára špecializovaných verejných archívov.

Závěry zo seminára špecializovaných verejných archívov v Častej-Papierničke zo dňa 6. novembra 2015:

Zo strany odboru archívov a registratúr MV SR smerom k špecializovaným verejným archívom:

- zaslať všetkým archívom informáciu k A-fondom a informáciu o zmene zákona č. 395/2002 Z.z. elektronickou poštou
- zaslať informáciu o zrevidovaných metodických pokynoch elektronickou poštou
- dbať na organizovanie pravidelných školení, vydávanie metodiky a pravidelné informovanie špecializovaných verejných archívov o odborných záležitostiach

Zo strany špecializovaných verejných archívov smerom k odboru archívov a registratúr MV SR (na základe výzvy odboru):

- zaslať zoznam osôb vykonávajúcich odborné činnosti
- zaslať aktuálne údaje a kontakty archívov pre vytvorenie nového adresára

PREZENTÁCIA PUBLIKÁCIE ARCHÍV NA OKRAJI MESTA Z PERA MODRANSKÝCH ARCHIVÁROV

Vo štvrtok 26. novembra 2015 sa v popoludňajších hodinách zišlo v modranskom archíve vyše 50 hostí, ktorí prišli s kolektívom archivárov osláviť vydanie publikácie *Archív na okraji mesta. Dejiny okresného archívu v Modre*, ktorú z príspevkov sponzorov vydala RE VIA – Malokarpatská komunitná nadácia v Pezinku pri príležitosti 60. výročia organizovaného archívniectva na Slovensku. Odborná verejnosť si ho pripomenula v roku 2014. Jej zostavovateľmi sú zamestnanci archívu v Modre PhDr. Juraj Turcsány a Mgr. Mária Nováková, PhD., ktorí sa na nej podieľali aj autorsky. Je to prvá monografia svojho druhu na Slovensku, ktorá sa na 296 stranách textu a obrazovej prílohy podrobne venuje dejinám bývalého okresného archívu Bratislava-vidiek, jeho vzniku, činnosti a zamestnancom, ako aj predchodcom – okresným a mestským archívom v Pezinku, Malackách, Senci, Bratislave, Modre a Svätom Jure. Medzi pozvanými hosťami boli najvýznamnejší sponzori, medzi nimi aj primátori miest Modra, Pezínok a Svätý Jur, zástupcovia odboru archívov a registratúr, bývalí zamestnanci archívu, kolegovia

z okolitých archívov, riaditelia kultúrnych inštitúcií v regióne a všetci, ktorí sa na vydaní väčšou alebo menšou mierou podieľali. Na úvod J. Turcsány privítal prítomných hostí a M. Nováková podrobne vykreslila okolnosti a proces vzniku publikácie, poďakovala spolupracovníkom, bez ktorých by sa dielo nepodarilo uskutočniť. Recenzent publikácie doc. Juraj Roháč vyzdvihol jej význam a pridal aj niekoľko spomienok a asociácií, ktoré sa mu spájajú s modranským archívom. Na záver sa prihovrila RNDr. Drahoslava Finková, správkyňa nadácie RE VIA, ktorá zagratulovala autorom a poďakovala sa za finančné príspevky spojené s vydaním knihy, ako aj s jej slávnostnou prezentáciou.

Na prezentácii sa podávalo víno firmy Dubovský & Grančič zo Svätého Jura a konzumovalo občerstvenie, ktoré poskytla firma Framipek, s. r. o., zo Šenkvič. Okrem pohostenia bola v bádateľni archívu pripravená výstava archívnych dokumentov. Dve vitríny obsahovali vybrané archívne dokumenty a pečate. Reprodukcie niektorých z nich sa nachádzajú aj vo vydanej publikácii, takže návštevníci si ich mohli pozrieť aj „naživo“. Tretia vitrína približovala odbornú archívnu prácu najvýznamnejších zamestnancov archívu z obdobia 50. a 60. rokov 20. storočia. Na prezentácii sa zúčastnil aj redaktor

Hostia si prezerajú výstavu v bádateľni

Primátor Pezinka Mgr. Oliver Solga gratuluje riaditeľovi archívu PhDr. J. Turcsánymu

rádia Regina, ktoré o nej 30. novembra odvysielalo krátku reportáž.

Veríme, že dobré príklady budú priťahovať a vznikne viac takýchto monografií zameraných na dejiny archívov na Slovensku.

Mária Nováková

Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

PVH OČAMI SÚČASNÍKA – UROB SI SVOJ RODOKMEŇ (ARCHIVÁR – GENEALÓG)

Dňa 1. decembra 2015 zorganizoval Inštitút histórie Prešovskej univerzity v Prešove v poradí už siedme podujatie venované archívniectvu a pomocným vedám historickým. V rámci cyklu PVH očami súčasníka odznela prednáška Mgr. Lucie Novotnej s názvom Urob si svoj rodokmeň (archivár – genealóg). Podujatie sa uskutočnilo na pôde Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, otvorila ho Mgr. Marcela Domenová, PhD.

Genealógia je dnes zaujímavou témou nielen pre odborníkov, ale aj pre laikov. Niektorí si informácie o svojich predkoch hľadajú sami, iní sa spoliehajú na odbornú pomoc. Genealógiu na profesionálnej úrovni sa venuje aj prednášajúca Mgr. Lucia Novotná. Ako sama uviedla, prvýkrát sa s genealógiou zoznámila v rámci seminára z genealógie, sfragistiky a heraldiky, kde mala ako študentka za úlohu spracovať svoj rodokmeň. Skúsenosť ju upútala natoľko, že sa po ukončení štúdia začala genealógiu venovať profesionálne.

Pri prednáške Mgr. Lucia Novotná prítomným – zväčša študentom, ktorí sa na podujatí zišli, predstavila základné možnosti pri tvorení rodových postupností ako vývod, rozrod (rodokmeň),

Prednášajúca Mgr. Lucia Novotná.

Foto: Michaela Kurinovská.

príbuzenské a pokrvné tabuľky. Taktiež priblížila pramene využívané pri genealogickom výskume – matriky, sčítania obyvateľov, portálne súpisy, či iné úradné písomnosti. Pri každom druhu prameňa sa zmienila, kde ho bádatelia môžu nájsť (niektoré pramene využívané aj v genealógii sú dostupné on-line).

Po prezentácii nasledovala diskusia, kde mohli prítomní položiť referujúcej otázky z oblasti jej výskumu. Podujatie uzavrela Mgr. Marcela Domenová, PhD. a poďakovala Mgr. Lucii Novotnej za prezentáciu témy genealógie.

Mgr. Michaela Kurinovská

Inštitút histórie Filozofickej fakulty

Prešovskej univerzity v Prešove

ARCHIVÁRI HODNÍ NASLEDOVANIA

Tento článok som sa rozhodol napísať v súvislosti s tohtoročným nedožitým jubileom Michala Kušíka (storočnica) a 25. výročím úmrtia Jozefa Watzku. Ale nie je len o nich. Je to pokus zamyslieť sa nad odkazom osobností slovenského archívniectva v kontexte dneška.

Musím sa vám, kolegovia, priznať, že o osobnostiach nášho odboru som toho po skončení školy (FiF UK) vedel veľmi málo. Mnohé o nich som sa dozvedel počas svojho pôsobenia v Štátnom archíve v Bratislave, z rozprávania starších kolegov, z publikácií a štúdií, ktoré som si prečítal. Ale najviac informácií o formovaní a fungovaní slovenského archívniectva som získal z osobného fondu Jozefa Watzku, ktorý som spracoval.

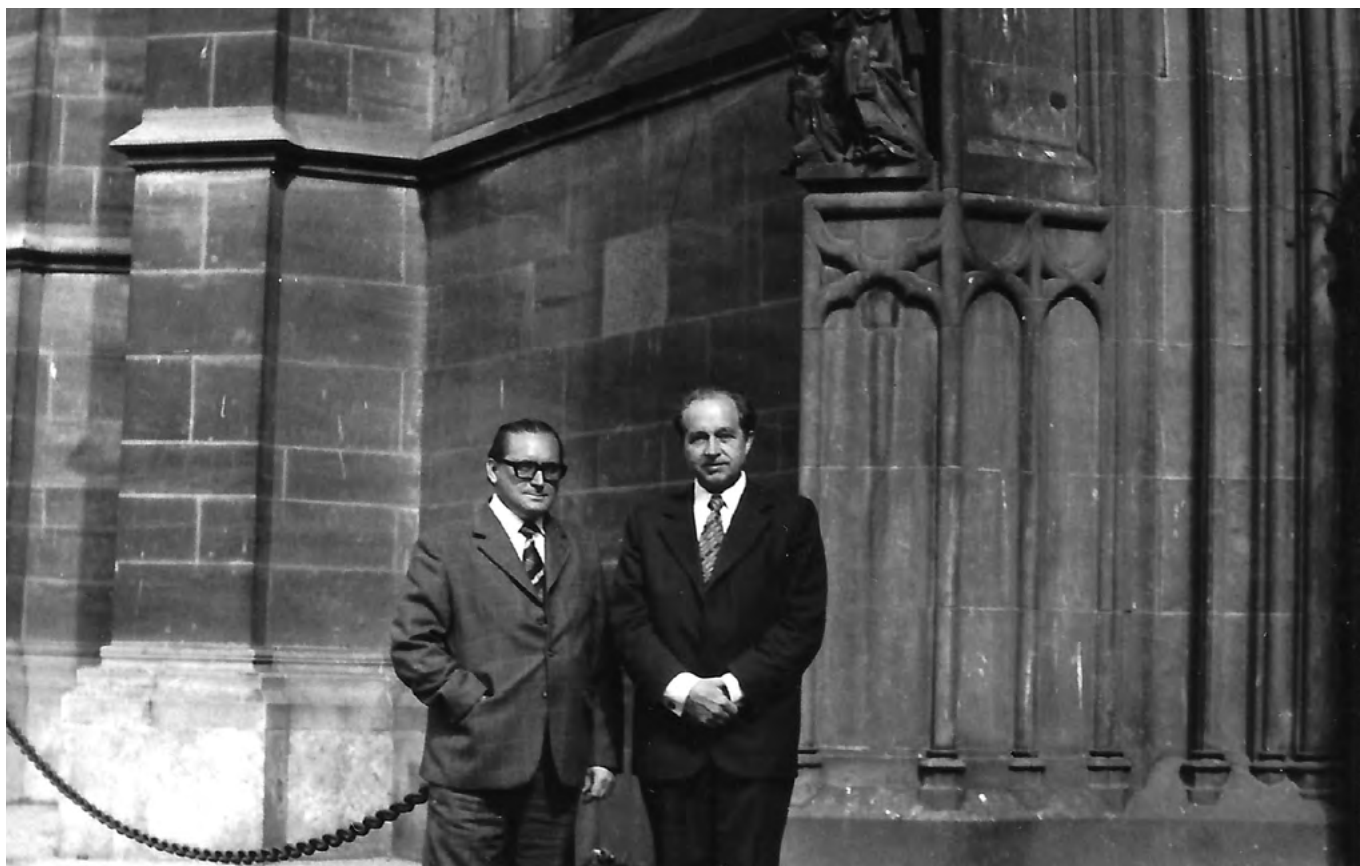
Na úplnom vrchole, pomyselnom archívnom Olympe, stojí Michal Kušík. Keď som bol v júni tohto roku na návšteve u prof. Jozefa Šimončiča, vyjadril sa o ňom ako o „otcovi slovenského archívniectva“. Toto označenie mu právom patrí a prislúcha.

Tvrdím to, okrem iného, aj na základe spomienok Dr. Jozefa Watzku, ktorý bol dlhoročným riaditeľom archívu, v ktorom pôsobím. Nezabúdam pri tom ani na prácu, ktorú Michal Kušík vykonal zo svojej pozície vedeckého vedúceho Slovenskej archívnej správy, riaditeľa Slovenského národného archívu (vtedy Štátneho ústredného archívu SSR v Bratislave), či hlavného redaktora Slovenskej archivistiky. Bol známy nielen svojou charizmou a lingvistickými schopnosťami, ale tiež tým, že pre archívniectvo dokázal nadchnúť ľudí. A keďže to dnes hodnotím retrospektívne, je potrebné povedať, že nadchol tých správnych ľudí, ktorí toho pre slovenské archívniectvo veľa vykonal. To bol aj prípad Jozefa Watzku a ako sám píše vo svojich pamätiach, riaditeľom (vtedy vedúcim) Štátneho archívu v Bratislave sa stal vďaka osobnej angažovanosti Michala Kušíka. Jozef Watzka dostal ponuku stať sa vedúcim Štátneho archívu v Bytči a tiež nastúpiť do Historického ústavu SAV. Za jeho prijatie do akadémie vied sa vtedy zasadzoval Pavol Horváth a zrejme na jeho odporúčanie ho chcel získať aj riaditeľ ústavu Ľudovít Holotík. Niet sa čomu čudovať, veď Jozef Watzka mal vždy veľmi blízko k vede a najmä k hospodárskym dejinám novoveku. Svedčia o tom už jeho prvé odborné štúdie z roku 1955 publikované v Historických štúdiách.

Nuž sa nechal „zlanáriť“ a po prehovaraní Michala Kušíka prijať miesto v Štátnom archíve v Bratislave ho aj prijal napriek tomu, že v ruke už mal aj prijímací dekrét do Historického ústavu SAV. Po rokoch sám Michal Kušík napísal, že toto rozhodnutie bolo veľmi šťastné. Do Bytče nastúpil Jozef Kočiš, do Bratislavy Jozef Watzka a obaja sa po čase stali skutočnými osobnosťami, ktoré všestranne pozdvihli svoje pracoviská.

Táto generácia slovenských archivárov spravila skutočne mnoho. Vybudovali archívy, zachraňovali dokumenty, vydávali sprievodcov po archívnych fondoch, vytvorili Slovenskú archivistikú. V počiatkoch organizovaného slovenského archívniectva, v rokoch 1956 – 1971, stál na čele Archívnej správy JUDr. Jozef Chreňo (po Dr. Jánovi Kováčovi). Vo svojich šesťdesiatich rokoch, v roku 1987, takto písal Jozefovi Watzkovi: „Aj ja si často a rád spomínam na spoluprácu s Tebou, v práci, ktorú žiaľ ocenia až budúce generácie. Nedelil som sa o srdce nikde, pretože dodnes cítim, že zostalo v archívniectve... Vďaka Tebe a Tebe podobným vykonalo sa veľmi veľa, dokonca preveľa.“

Len vďaka ľuďom, ktorí brali prácu v archíve ako svoje povolanie a poslanie, nielen ako zamestnanie, sa mohlo vykonať toľko záslužnej práce. Dnes môžeme vidieť, že všetko nadšenie už

Jozef Watzka a Michal Kušík na spoločnej fotografii

dávno opadlo, že archivári sú už nielen tlačení, ale poniektorí sa sami stavajú do pozície úradníkov. Mnohí vyštudovaní historici, ktorí pracujú v archívoch, sa nestávajú archivármi, ako to bolo v prípade Kušíka či Watzku. Aj po mnohých rokoch v archíve o sebe tvrdia, že nie sú archivármi, ale historikmi pracujúcimi v archíve (česť výnimkám). Ťažko povedať, či sa hanbia za svoju prácu, alebo ich jednoducho dokumenty zaujímajú iba z hľadiska využitia informácií. To už nech si každý kolega v archíve vyrieši sám so sebou.

Nezáleží na tom, ako ma berie spoločnosť, súdi či hodnotí, som hrdý na to, že som archivár. Rovnako ako som hrdý na to, že som Slováč. Koncom októbra tohto roka mi vyšiel článok v Petržalských novinách s názvom *Ferko a Ivan Urbánkovci a ich boj*. V texte som opisoval peripetie, ktoré prežíval Ivan Urbánek s maďarskými profesormi, keď študoval na trnavskom arcibiskupskom gymnáziu. Keď som tento článok poslal na uverejnenie do jedného nomenovaného periodika, šéfredaktorka ma odmietla so slovami, že vyzývam k boju proti emigrantom. Odvolávala sa pritom na túto moju vetu: „Uvedomme si to a začnime si vážiť vlastný národ a jeho históriu. Predsa sa len tak nevzdáme toho, o čo tak ťažko bojovali naši predkovia – Slováci.“

Týmto som chcel povedať, že nezáleží na tom, aká je chorá spoločnosť, dôležité je, aby nám ostal zdravý rozum, úsudok a sebaúcta. Nechcem vkladať do úst Michalovi Kušíkovi ani Watzkovi to, čo nepovedali. Ale verím, že by so mnou súhlasili, ak poviem, že aj keď nás spoločnosť neuznáva a možno ani nepozná, mali by sme byť v každom prípade hrdí na našu prácu. A zopakujem ešte raz, len vďaka láske k povolaniu a obetavosti archivárov sa mohlo vykonať toľko na záchranu archívnych dokumentov ako svedkov našej minulosti. Aj preto sa stali ľuďmi ako Michal Kušík a Jozef Watzka osobnosťami hodnými nasledovania.

Štefan Hrivňák

Štátny archív v Bratislave

STOROČNICA MICHALA KUŠÍKA

Odborný seminár na pôde Slovenského národného archívu s názvom Storočnica Michala Kušíka (1915 – 2000) v 3. decembrový deň 2015 otvorila krátkou básňou predsedníčka Spoločnosti slovenských archivárov Mária Grófová. Vyjadrila potrebu organizovania takýchto spomienkových podujatí ako pre-

PhDr. Michal Kušík, CSc. (20. september 1915 Horná Ždaňa - † 2. október 2000 Bratislava).*

Foto: Registrátorne stredisko FiF UK.

jav úcty a profesionality významným archivárom. Poďakovala za účasť všetkým archivárom, ktorí mohli a aj prišli zaspomínať si (či mladšia generácia spoznať) na jedného zo zakladateľov archívnictva na Slovensku. Prítomným predstavila aj rodinných príslušníkov, ktorí sa podujatia zúčastnili. Boli to dvaja synovia a dcéra Michala Kušíka, vnučka i vnuci. Po nej prehovoril Radoslav Ragač, riaditeľ Slovenského národného archívu, ktorý sa stručne zmienil o činnosti Michala Kušíka ako prvého riaditeľa SNA a jeho predchodcu.

Z rodinných príslušníkov ako prvá vystúpila Mária Kadriaková - Živná, vnučka Michala Kušíka a absolventka klasickej filológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, so svojou emotívnou spomienkou na starého otca ako výborného učiteľa latinčiny a gréčtiny, ktorý jej vštepoval od detstva lásku k latinskému jazyku.

Následne sa pokračovalo plánovanými odbornými príspevkami. Život a dielo Michala Kušíka, archivára, historika a filológa predstavil v obsiahlom príspevku prof. Richard Marsina, ktorý sa však kvôli zdravotným problémom seminára osobne nezúčastnil a referát predniesol prof. Ján Lukačka. Predovšetkým mladšia generácia archivárov sa zoznámila s osobnosťou Michala Kušíka v podrobnom životopise, jeho prioritami vo vedúcich funkciách. Spomínali sa Kušíkove začiatky a pôsobenie v Pôdohospodárskom archíve, na Archívnej správe MV SSR, vo Vedeckej archívnej rade. Nezabudlo sa na jeho snahy pri formovaní archívnictva ako sa-

Mária Kadriaková – Živná, vnučka Michala Kušíka a absolventka klasickej filológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Foto: Daniela Tvrdoňová.

mostatnej vedy, na úsilie súvisiace so zakladaním odborného archívneho časopisu Slovenskej archivistiky i jeho prácu šéfredaktora, pripomenuli sa aktivity súvisiace s rozvojom dnešného SNA i etapa jeho života vo funkcii riaditeľa tejto významnej archívnej inštitúcie na Slovensku. Michal Kušík bol známy svojím výnimočným jazykovým vzdelaním, bohatou publikačnou činnosťou nielen z oblasti klasických jazykov, ale aj z archivistiky či prácou s pramenným materiálom (edícia Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku I., II. v spolupráci s prof. R. Marsinom). Hoci koncom roka 1980 úradne odišiel do dôchodku, publikoval ešte ďalších 20 rokov.

Nasledovalo vystúpenie Radoslava Ragača s príspevkom nazvaným Michal Kušík ako archivár a riaditeľ Štátneho ústredného archívu SSR. Na základe zachovaného osobného spisu predstavil Kušíkove súdobé kádrové hodnotenia, ktoré ho posunuli od učiteľa na Gymnázium V. I. Lenina v Bratislave, cez post vedúceho Pôdohospodárskeho archívu, až do funkcie riaditeľa vtedajšieho Štátneho ústredného archívu, ktorú zastával v rokoch 1969 – 1980. Napriek tomu, že sa zaslúžil o postavenie účelovej budovy spomínaného archívu, zvyšovanie počtu zamestnancov, režim Michalovi Kušíkovi neprial a za jeho nespochybniteľné zásluhy mu oficiálna moc nevyjadrila pri otvorení „kocky“ ani len obyčajné ľudské poďakovanie.

Robert Gregor Maretta na základe publikačnej činnosti predstavil Michala Kušíka ako prvého slovenského archívneho teoretika. Spomínalo sa na vydanie jeho príspevkov venovaných výlučne archívnictvu, či jeho snahy prepojiť archívnu vedu s praxou. Slovenské archívnictvo dostal do povedomia v zahraničí, v Maďarsku vydal prácu o slovenikách, a aj preto mu právom prislúcha miesto prvého slovenského archívneho teoretika.

Júlia Ragačová predstavila vo svojom príspevku činnosť Michala Kušíka ako zakladateľa Slovenskej archivistiky. V jednotlivých historických súvislostiach poukázala na vývoj Slovenskej archivistiky, ktorú vydávala Archívna správa MV SR v Bratisla-

Rodinní príslušníci Michala Kušíka (v prvom rade zdola) a auditórium. Foto: Ivana Červenková.

ve, ako aj jednotlivých členov redakčnej rady.

Do programu bolo dodatočne zaradené vystúpenie Štefana Hrivňáka, ktorý v prezentácii predstavil Michala Kušíka s ďalšími významnými archivármi. Fotografie sú vždy vďačným prameňom a tie prezentované vzbudili medzi prítomnými živú komunikáciu.

Záver spomienkového podujatia patrilo diskusii, v ktorej odzneli osobné spomienky tých, ktorí Michala Kušíka poznali ako učiteľa, kolegu, priateľa. So svojimi spomienkami sa podelili Leon Sokolovský, Ivan Galamboš, Mária Kačkovičová, Juraj Roháč, Ladislav Vrteľ a Július Bartl. Za zorganizovanie seminára srdečne poďakoval Stanislav Kušík, syn Michala Kušíka, ktorý sa kriticky vyjadril k súčasným pomeroch v slovenskom archívniectve a archivárom vyjadril podporu.

Spomínanie na Michala Kušíka v rámci odborného seminára venovaného storočnici jeho narodenia bolo veselé i smutné, často kritické, ale potvrdilo sa, že na vynikajúcich archivároch nemožno zabúdať, a to bolo hlavným cieľom organizátorov a samotných účastníkov podujatia. Veríme, že na podobných odborných seminároch venovaných významným osobnostiam slovenského archívniectva sa budeme stretávať aj v budúcnosti a mladšia generácia archivárov bude mať tak príležitosť spoznať svojich predchodcov.

Martina Snaková

Štátny archív v Bratislave

DO VAŠEJ KNIŽNICE ANOTÁCIE

DOMENOVÁ, Marcela – ŽAŽOVÁ, Henrieta (Eds.). Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2014. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2015, 250 s. ISBN 978-80-971356-1-4.

Zborník Spoločnosti slovenských archivárov zaznamenáva výsledky dvoch odborných podujatí, ktoré sa v rámci archivárskej obce uskutočnili v roku 2014. V prvom prípade to boli XVIII. archívne dni, ktoré sa uskutočnili v dňoch 20. – 22. mája 2014 na akademickej pôde Prešovskej univerzity v Prešove a v druhom prípade seminár k 60. výročiu prijatia prvej legislatívnej normy o archívniectve nazvaný

Prvý krok k modernej organizácii československého archívniectva. Seminár sa konal 24. septembra 2014 v Sieni rektorov Univerzity Komenského v Bratislave.

Prvá svetová vojna, ktorej storočnicu vypuknutia si ľudstvo pripomenulo v roku 2014, bola nosnou témou i XVIII. archívnych dní, príspevky sa viazali hlavne na archívne pramene vypovedajúce o tejto svetovej udalosti, ktorá zasiahla aj do každodenného života obyvateľstva.

Po úvodnom slove zostavovateľiek, príhovoroch predsedu SSA Radoslava Ragača, Ľubice Harbuľovej z Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove a predsedu Českej archívnej spoločnosti Davida Valúška nasleduje 13 štúdií zo 16 príspevkov, ktoré na podujatí odzneli. Prvou je štúdia Ferdinanda Vrábela zaoberajúca sa otázkou viny – mapuje názorovú genézu, kto a v akej miere bol za uplynulých 100 rokov označovaný za nositeľa ťarchy viny nad rozpútaním krvavého besnenia Veľkej vojny.

Nasledujúce štúdie sa zamerali na svedectvá o prvej svetovej vojne v archívnych prameňoch nachádzajúcich sa v domovských inštitúciách jednotlivých prednášajúcich. Či už išlo o osobné fondy a zbierky oddelenia starších fondov SNA, dokumenty z Ar-

chívu Národnej banky Slovenska približujúce činnosť bánk na území Slovenska v skúmanom období, ďalej dokumenty z Archívu Matice slovenskej alebo Zbierky mikrofilmov spisovnej agendy Uhorskej pamiatkovej komisie uložené v Archíve Pamiatkového úradu SR vypovedajúce o činnosti komisie počas prvej svetovej vojny.

Ďalšie príspevky približujú dopad vojny na život vo vybranom prostredí Levíc, Bratislavy, Prešova i obce Devínska Nová Ves. Opomenuté nezostali ani svedectvá priamych účastníkov svetového konfliktu, napr. Juraja Tvarožka a jeho pôsobenie v československých légiách, Jozefa Gregora Tajovského, ktorého odvedenie, pôsobenie vo vojne a návrat z východného frontu sa odzrkadlili v jeho spisovateľskej tvorbe. Zaujímavou je aj štúdia približujúca okolnosti vzniku i samotný album fotografií Gejzu Andrásyho z pobytu na fronte prvej svetovej vojny. Príspevok nazvaný Starostlivosť o vojnové hroby – dedičstvo pre budúce generácie nás oboznamuje s aktuálnym stavom spomínanej problematiky na území SR.

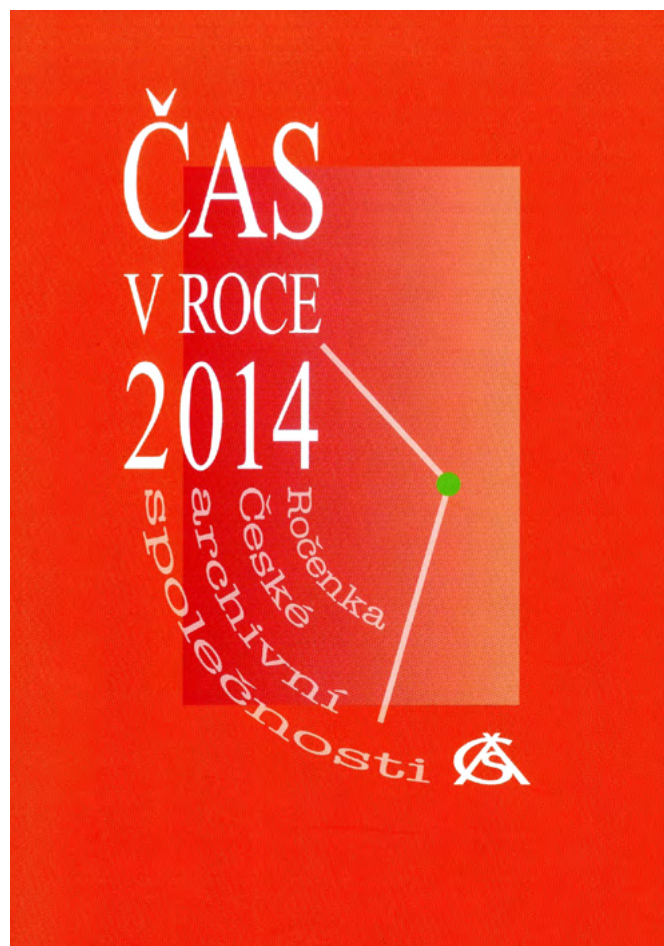
Druhá časť zborníka Spoločnosti slovenských archivárov obsahuje príspevky zo seminára organizovaného pri príležitosti 60. výročia prijatia vládneho nariadenia č. 29 z roku 1954. Publikované štúdie sú svedectvom vývoja a smerovania archívnictva na našom území pred vydaním samotného vládneho nariadenia, všímajú si okolnosti jeho vydania, vysokoškolský vzdelávací systém v odbore archívnictvo, ako aj kontinuálny vývoj štruktúry štátnych archívov s ich víťazstvami i prehrami v prúde času. Práve táto časť zborníka je cenným zdrojom k štúdiu archívnej legislatívy, ale i k dejinám slovenského archívnictva.

Za veľmi pozitívne treba považovať úsilie Spoločnosti slovenských archivárov o vydanie príspevkov v printovej podobe. Veríme, že Spoločnosť slovenských archivárov bude pokračovať v tomto trende a môžeme sa tešiť na ďalšie zborníky z jej podujatí.

Lukáš Svěchota
Archív Pamiatkového úradu SR

ČAS V ROCE 2014. Ročenka České archivní společnosti. Praha : Česká archivní společnost, 2015, 224 s. ISBN 978-80-904688-6-3.

Vydanie ročenky Českej archívnej spoločnosti patrí k tradičným úlohám jej výboru. Ročenka obsiahlo informuje o rozmanitej činnosti Českej archívnej

spoločnosti, o podujatiach, ktoré organizujú kolegovia v archívoch za riekou Moravou.

Úvodné slovo ročenky napísal David Valůšek, predseda spoločnosti. Príspevky sú tematicky radené do častí venujúcich sa činnosti Českej archívnej spoločnosti, zahraničným stykom, činnosti študentských sekcií, pobočiek a odborných skupín. Na päťdesiatich stranách nájdeme informácie o činnosti českých, moravských a sliezskych archívov, ďalšie strany zväzku vyplňajú rozhovory, anotácie na nové knihy a spoločenská kronika.

Jiří Smitka informuje o 24. riadnom valnom zhromaždení ČAS, ktoré sa konalo 27. marca 2014 v kinosále Národného archívu v Prahe. Na zasadnutí odznela správa o činnosti za rok 2014 s informáciami o aktuálnom dianí v českom archívnictve. V dňoch 4. – 6. júna 2013 sa uskutočnila 15. konferencia archivárov Českej republiky pod názvom *Průmysl – Město – Archiv. Archivy a dokumentace průmyslového dědictví*. ČAS vydal (s použitím vlastných prostriedkov i s finančnou podporou ministra vnútra) zborník z tejto konferencie.

Česká archívna spoločnosť tiež podporila konferenciu Pekařovy společnosti Českého Ráje *Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo*, ktorá sa konala v apríli 2014 v Jičine.

Podobne ako medzi nami, aj u českých kolegov, sa teší veľkému záujmu tradičná exkurzia, ktorá začiatkom októbra 2013 zamierila do východných Čiech a Kladska. Jej účastníci sa stretli s pohostinnosťou kolegov zo SOkA Rychnov nad Kněžnou. ČAS pravidelne organizuje tiež jednodenné exkurzie do archívov a spriateľených inštitúcií v Prahe a blízkom okolí. V roku 2014 v dňoch 25. a 26. apríla navštívili Archív Kancelárie prezidenta republiky.

ČAS úspešne pokračuje v edičnej činnosti, začiatkom roku pripraví ročenku za predchádzajúci rok, ktorú distribuujú na valnom zhromaždení spoločnosti. Ďalej prebieha projekt *Hroby českých, moravských a slezských archivářů*. Českí kolegovia priebežne pokračujú v zhromažďovaní podkladov pre encyklopédiu o českých archívoch. S finančnou podporou Rady vedeckých spoločností vydali publikáciu s prednáškami z úspešného cyklu *Byť archivářom*. Je to výber deviatich prednášok z cyklu, ktorý organizoval v Českých Budějoviciach tamojší Ústav PVH a archívnictva, okresný archív a študentská sekcia ČAS. Publikáciu redakčne pripravila Marie Ryantová. Vybrané prednášky zachytávajú autobiografické rozprávania zaslúžilých archivárov a archivárok, ich vyučujúcich alebo absolventov, ktorých život sa spája s archívmi.

Správa z valného zhromaždenia obsahuje tiež prehľad príjmov a výdavkov ČAS-u za rok 2013 a návrh rozpočtu na rok 2014. Na valnom zhromaždení prebehli voľby nového výboru a revíznej komisie ČAS-u. Členmi nového výboru sa stali: Marek Ďurčanský (Ústav dejín Karlovej univerzity a archív Karlovej univerzity), Irena Hajzlerová (SOkA Karviná), Karel Halla (SOkA Cheb), Pavel Jakubec (SOkA Semily), Jitka Janečková (Archív mesta Plzne), Petra Martínková (SOkA Plzeň-jih so sídlom v Blovicích), Martin Myšička (SOkA Most), Marie Ryantová (Juhočeská univerzita v Českých Budějoviciach), Hana Říhová (SOkA Rokycany), Michal Sejk (SOkA Benešov), Jiří Smitka (SOkA Praha), Miroslav Svoboda (SOkA Břeclav so sídlom v Mikulove) a David Valůšek (SOkA Zlín), ktorý bol zvolený novým predsedom ČAS. Do revíznej komisie boli zvolení: Jana Barešová (SOkA Příbram), Daniel Doležal (SOkA Praha) a Petr Hubka (SOkA Plzeň).

V roku 2014 sa uskutočnil ďalší ročník študentskej vedeckej súťaže Českej archívnej spoločnosti o Cenu prof. Sáše Duškovej, v súťaži hodnotili 13 prác, 6 bakalárskych a 7 diplomových (Marie Ryantová).

V rubrike Zahraničné styky nájdeme správy o 84. nemeckom archívnom sneme, ktorý sa konal v septembri 2014 v Magdeburgu (Karel Halla). O maďarských archívnych dňoch informuje David Valůšek. Správy zo Slovenska sprostredkovali v svojich príspevkoch Jiří Smitka – o XVIII. archívnych dňoch v SR, ktoré sa konali v Prešove. Seminár venovaný 60. výročiu prijatia Vládneho nariadenia č. 29/1954 Zb. o archívnictve, ktoré sa stalo prvým krokom k modernej organizácii československého archívnictva, hodnotil David Valůšek.

V Českej republike veľmi aktívne pracujú študentské sekcie ČAS, v ročenke nájdeme správy o činnosti študentských sekcií fungujúcich v Brne (Monika Laurincová), Českých Budějoviciach (Dana Marešová), Olomouci (Lenka Pavlíková), Hradci Králové (Michal Severa) a v Prahe (Eliška Vávrová).

Rubrika z českých, moravských a slezských archívov obsahuje správy o priebehu podujatí organizovaných pri príležitosti medzinárodného dňa archívov v niektorých archívoch. V Štátnom oblastnom archíve v Prahe (Daniel Doležal), v pobočke v Mladej Boleslavi spojili archivári dve akcie do jednej, dlho pripravovanú výstavu *Kaktusy a kaktusáři* spojili so spomienkou na 70. výročie úmrtia najvýznamnejšieho českého „lovca“ kaktusov Alberta Vojtecha Friča. Výstava sa zaradila k najúspešnejším akciám v histórii tohto archívu, navyše zhodou priaznivých okolností rozkvitli vo výstavnej sieni aj kaktusy, u ktorých sa to vôbec nečakalo. Daniel Doležal na záver skonštatoval, že piaty ročník dňa archívov nie je len rutinným podujatím, ale dôležitou súčasťou práce s verejnosťou, námaha sa archivárom vrchovate vráti v podobe informácií, či priamo archívnych dokumentov, ktoré boli dovtedy skryté v súkromných zbierkach.

V Štátnom oblastnom archíve v Plzni – pracovisku Klášter u Nepomuku (Vladimír Červenka, Hana Vanišová) si mohli návštevníci prezrieť nielen archívne dokumenty, ale tiež technické a prevádzkové zázemie budovy archívu, ktorá v minulosti slúžila ako záložná vojenská nemocnica a neskôr ako sklad liekov. Počas prehliadky sa mohli dozvedieť množstvo informácií o priebehu adaptácie budovy pre účely archívu a pozrieť si niektoré priestory, najmä moderné klimatizované depoty (môžeme tiicho závidieť, kolegovia...).

Pri príležitosti 60. výročia vzniku jednotnej archívnej siete zorganizovali 4. a 5. novembra 2014 v sídle Národného archívu v Prahe na Chodovci konferenciu *Archivy školám, archiváři učitelům*. Cieľom tejto konferencie bolo poskytnúť pedagógom

informácie o tom, čo, kde a ako môžu v archívoch využiť pri výučbe. Popri hlavnom prednáškovom bloku prebiehali tiež prezentácie, workshopy, praktické ukážky práce s archívnymi dokumentmi – archívne dokumenty online (Markéta Járová).

Digitalizačný projekt *Studenti pražských univerzit 1882 – 1945*, <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public>, predstavili Petr Cajthaml a Lenka Šimová. Jeho cieľom je digitalizovať a on-line sprístupniť matriky, rigorózne protokoly, protokoly o štátnych skúškach a katalógy poslucháčov českej Univerzity Karlovy v Prahe (Českej Karlo-Ferdinandovej univerzity v Prahe) a Nemeckej univerzity v Prahe (Nemeckej Karlo-Ferdinandovej univerzity v Prahe). To sú v súčasnosti bádateľmi najviac využívané archívne dokumenty v Archíve Karlovej univerzity, sčasti už poškodené intenzívnym využívaním – hlavnou motiváciou na realizáciu tohto projektu je ochrana archívnych dokumentov a tiež zvýšenie komfortu pre bádateľov.

Rozhovor, ktorý viedli členovia Brnenskej študentskej sekcie ČAS, predstavil Mgr. Petra Elbela, Ph.D, vedúceho Ústavu PVH a archívnickva FiF Masarykovej Univerzity v Brne.

Rubrika Nové knihy obsahuje výberovú bibliografiu kníh, zborníkov a ročeniek, ktoré vydali alebo spolu vydali české, moravské a sliezské archívy, a tiež samostatné diela archivárov vydané v rokoch 2013 – 2014.

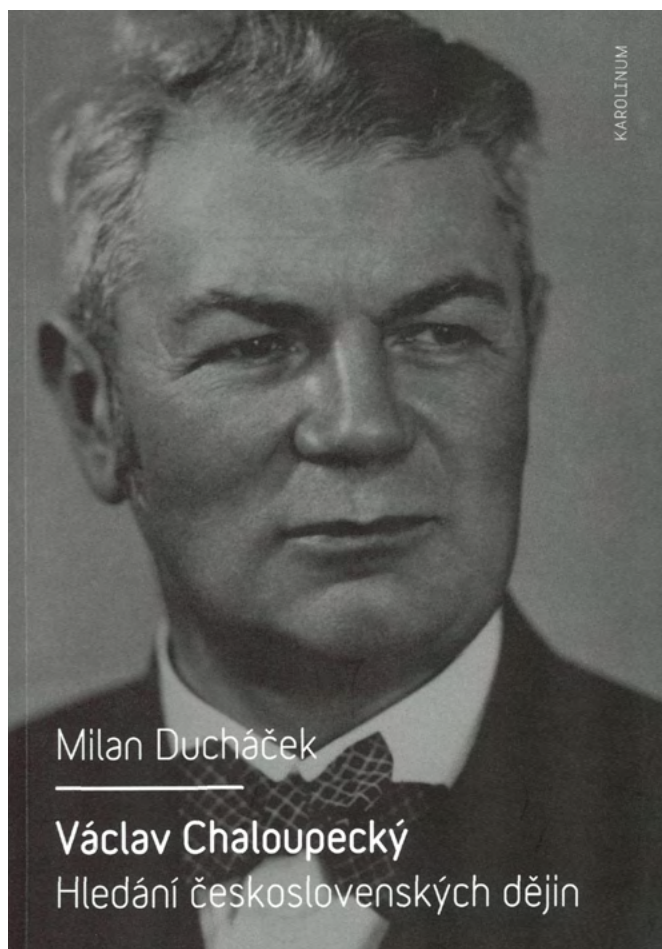
Udeľovanie medailí Za zásluhy o české archívnicktví v roku 2014 prebehlo 24. júna v budove Národného archívu na Chodovci, ocenenie okrem iných archívnych osobností prevzal aj náš kolega, PhDr. František Žifčák, vtedajší riaditeľ Štátneho archívu v Levoči.

Marta Švolíková

Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Levice

DUCHÁČEK, Milan. Václav Chaloupecký. Hledání československých dějin. Praha : Karolinum, 2014, 546 s. ISBN 978-80-246-2482-2.

Slovenským archivárom ako aj historikom netreba osobnosť Václava Chaloupeckého (1882 – 1951) veľmi predstavovať. Každý z nás by ho mal poznať aspoň v rámci česko-slovenskej historiografie. Ako univerzitný profesor a akademický hodnostár Filozofickej fakulty UK v Bratislave vchoval a ovplyvnil prvé generácie slovenských učiteľov a historikov a ako štátny inšpektor pre archívy a knižnice

na Slovensku zasiahol aj do vývoja slovenského archívnickva. Monografia Milana Ducháčka je výsledkom dlhoročného štúdia nielen života a diela Václava Chaloupeckého, ale aj ďalších osobností a celospoločenskej situácie v prvej polovici 20. storočia v bývalom Československu.

Publikácia je rozdelená na štyri hlavné kapitoly, záver a outro, prostredníctvom ktorých sa čitateľ oboznámi nielen s biografiou profesora Chaloupeckého, ale najmä s genézou a recepciou jeho diela v užších či širších spoločenských súvislostiach. V prvej kapitole s názvom Z anarchisty knížecím archivárom približuje autor začiatky odbornej kariéry budúceho univerzitného pedagóga. Postupne prináša pohľad na rodinné i miestne prostredie, z ktorého vzišiel mladý Václav, na jeho gymnaziálne a univerzitné štúdiá až po prvé zamestnanie v kniežacom archíve Lobkovicovcov. Druhá a najrozsiahlejšia kapitola, nazvaná Kde žije bratr můj, je venovaná pôsobeniu Václava Chaloupeckého na Slovensku, kam prišiel najprv ako štátny inšpektor pre archívy a knižnice, ktorý sa mal postarať o organizáciu archívnickva na Slovensku ako aj pripraviť archívnu rozluku s Maďarskom. A následne sa ako profesor zaslúžil o vybudovanie historického seminára na Filozofickej fakulte UK v Bratislave.

Autor sa v tejto kapitole venuje aj Chaloupeckého dielu k slovenským dejinám, najmä jeho Starému Slovensku, ktoré vyvolalo ostrú polemiku nielen v kultúrnych a univerzitných, ale aj politických kruhoch. Tá nakoniec vyústila odchodom Václava Chaloupeckého a českých profesorov zo Slovenska.

Tretia kapitola s titulom *Má láska patří středověku a gotickému Janu z Dražic* je zameraná na medievistické práce Václava Chaloupeckého nielen k slovenským, ale aj k českým dejinám, jeho edičnú činnosť a rektorské pôsobenie na Univerzite Komenského v Bratislave. V štvrtej kapitole nazvanej *Boj o Pekařovu stolicu* približuje autor Chaloupeckého pôsobenie na Karlovej Univerzite v Prahe, v redakcii Českého časopisu historického, či život univerzitného profesora v zmenených politických pomeroch po 2. svetovej vojne a po komunistickom prevrate až po jeho smrť. Záver je venovaný retrospektívnemu pohľadu na Chaloupeckého celoživotné dielo i pôsobenie v odborných kruhoch. V *Outro* predstavuje Milan Ducháček vlastnú filozofiu, ktorú sa snaží aplikovať pri písaní tohto zaujímavého životopisu, a hľadanie odpovedí na otázky, ktorými sa snaží veľmi trpezlivo pochopiť Václava Chaloupeckého, jeho dielo a jeho spoločenské konanie v danej dobe. Na konci publikácie sú pripojené ešte zoznamy použitých prameňov a literatúry, bibliografia Václava Chaloupeckého, zoznam vyobrazení, anglické resumé a menný register.

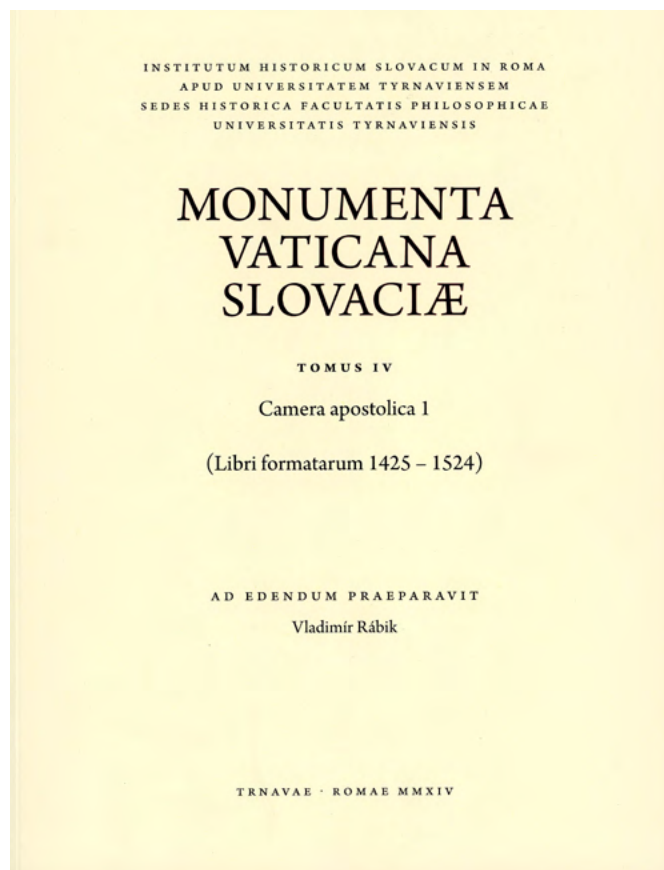
Pri písaní tak rozsiahlej práce ako je táto, sa takmer vždy vyskytnú aj menšie nepresnosti. Napríklad profesorský zbor Filozofickej fakulty UK v Bratislave nemohol privítať premiéra Milana Hodžu na pôde novej fakulty na Gondovej ulici, pretože v tom čase to bola ešte vládna budova a fakulta v nej sídli až od roku 1960 (s. 169 obr. 37). Podobne ani staršie maďarské edície neboli prevzaté z knižných fondov Academie Istropolitany (s. 190, s. 112), pretože tá zanikla ešte v stredoveku, ale pravdepodobnejšie pochádzali z fondov Uhorskej kráľovskej alžbetínskej univerzity v Bratislave, na ktorú z časti nadväzovala novozaložená Univerzita Komenského. Napriek týmto nepodstatným detailom je práca napísaná čitateľsky pútavým spôsobom, môže byť vzorom pre písanie biografí o našich osobnostiach a určite si preto zasluhuje pozornosť nielen každého historika a archivára, ale aj širšej čitateľskej verejnosti na Slovensku.

Robert Gregor Mareta
Filozofická fakulta UK v Bratislave

RÁBIK, Vladimír (Ed.). *Monumenta Vaticana Slovaciae. Tomus IV. Camera apostolica 1. (Libri formatarum 1425 – 1524)*. Trnava – Rím, Slovenský historický ústav v Ríme – Trnavská univerzita v Trnave, 2014, 320 s. ISBN 978-80-8082-821-9.

Anotovaná práca je prvou časťou štvrtého dielu pramennej edície *Monumenta Vaticana Slovaciae*, ktorá obsahuje edované pramene z rokov 1425 – 1524. Nachádzajú sa vo Vatikánskom tajnom archíve pod označením *Libri formatarum*. Ide o ďalší výstup z výskumu realizovaného v rokoch 2012 – 2013 ako súčasť vedeckého projektu zameraného na výskum slovacík vo vatikánskych archívoch. Výskum úplne neznámych prameňov, ktoré doteraz neboli spracované, má veľký význam, pretože obsahujú množstvo historických a topografických reálií, prinášajú cenné informácie o štruktúre cirkevnej správy na našom území.

Po krátkom predhovore nasleduje stať venovaná ordinácii klerikov a posvätným rádom. V nej autor osvetlil stupne klerického stavu (ostiár, žalmista, lektor, exorcista, akolyt, subdiakon, diakon, presbyter a biskup). Základným predpokladom postupného získania jednotlivých rádom bol iniciačný akt tzv. prvej tonzúry – okrem vstupu do klerického stavu bola viditeľná aj pre laické prostredie. Defini-

tívnu hierarchickú štruktúru jednotlivých stupňov klerického stavu v kanonickom práve určili až závery Tridentského koncilu v roku 1563. Ďalšia stať rozoberá formačné knihy z Archívu apoštolskej komory Vatikánskeho tajného archívu. Z typologického hľadiska historických prameňov predstavujú tzv. pragmatické písomnosti vznikajúce z bežnej úradnej agendy, v tomto prípade slúžili ako podklad pre evidenciu v Ríme celebrowaných ordinácií klerikov, pre vydávanie potrebných dokumentov pre nich. Formačné knihy vznikli v dôsledku reformy pápežských úradov a kancelárie z roku 1418 počas pontifikátu Martina V., ktorej cieľom bolo centralizovať kancelársku prax kúrie, obmedziť komendáciu kancelárskych úradov, bližšie definovať kompetencie jednotlivých úradníkov kúrie a skrátiť lehoty na vybavenie agendy na dva mesiace. Séria 14 zachovaných formačných kníh nie je pre stredovek úplná, no predstavuje jeden z najdôležitejších historických prameňov pre poznanie vzťahov a kontaktov medzi európskymi štátmi a Svätou stolicou. Autor analyzuje jednotlivé zväzky po formálnej i obsahovej stránke a prináša číselný prehľad počtu zápisov viažucich sa k územiu dnešného Slovenska. Záznamy vo formačných knihách rozdelil z obsahovej stránky, okolností zápisu a spôsobu evidencie do piatich skupín: 1. Index ordinatorum (album), 2. Promulgationes ordinum generalium, 3. Litterae ordinum, 4. Litterae dimissoriales, 5. Notae pro memoria. V závere state nájdeme krátku štatistiku väzieb na miesta viažuce sa na územie dnešného Slovenska a osvetlenie základného princípu edovania príslušných dokumentov. Ďalšia stať obsahuje skrátené diplomatické formule listín, nasledujúce prehľad skúmaných formačných kníh, prehľad použitých prameňov z Vatikánskeho tajného archívu, zoznam použitej literatúry zahŕňajúcej aj geografické a topografické práce, zoznam skratiek a značiek, ako aj podrobný register menný, miestny a dôležitých vecných skutočností (napr. cirkevné stavby, kaplnky, oltáre, patrocíniá a tituly svätcov, podrobný zoznam absolvovaných rádov). Najrozsiahlejšiu časť zväzku tvorí samotná edícia 396 záznamov z formačných kníh týkajúcich sa územia Slovenska. Každú listinu či záznam chápal autor ako osobitnú diplomatickú a historickú jednotku, preto ju (až na jeden prípad) uvádza v plnom znení, ktorému predchádza regist. Edované texty doplnil podrobnými textovo-kritickými a vysvetľovacími poznámkami.

Veríme, že si kniha rýchlo nájde cestu k odbornej verejnosti siahajúcej vo svojej práci po archívnych

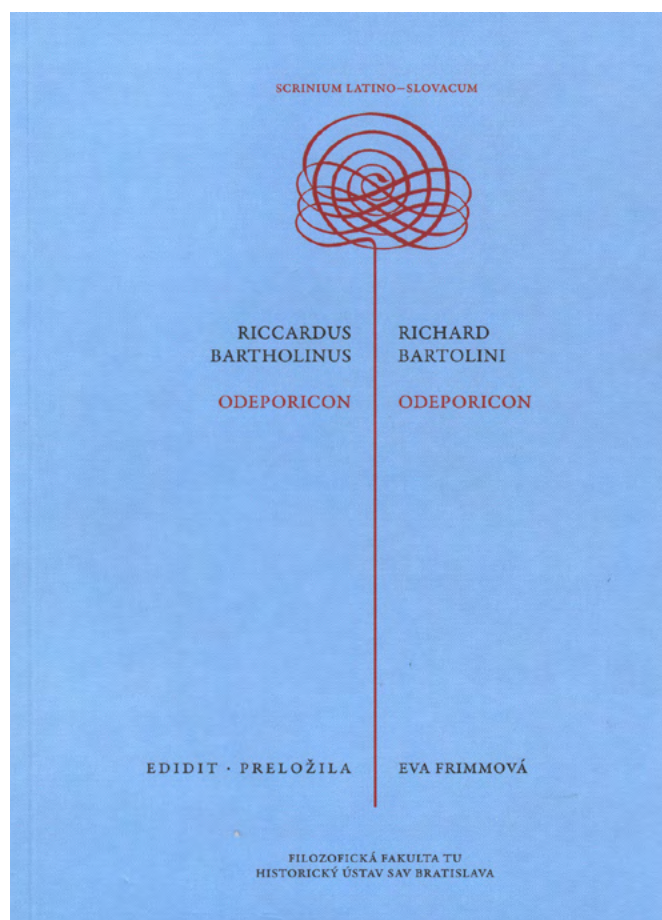
prameňoch a edovaných archívnych prameňoch, pretože bez nich to jednoducho nejde.

Mária Grófová

Archív Univerzity Komenského

FRIMMOVÁ, Eva (Ed.). Richard Bartolini. Odeporicon. Bratislava – Trnava : Historický ústav SAV v Bratislave – Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave – Towarzystwo Slowaków w Polsce, 2014, 296 s. ISBN 978-83-7490-780-4.

Publikácia vznikla v rámci projektu VEGA v Historickom ústave SAV v Bratislave „Významní humanistickí vzdelanci a politici vo vzťahu k Slovensku“, projektu VEGA na Katedre klasických jazykov Filozofickej fakulty TU v Trnave „Trnavské univerzitné tlač 17. a 18. storočia, finančne bola podporená autorskou spoločnosťou LITA a vyšla v edícii *Scrinium Latino-Slovacum*. Dielo do slovenského jazyka preložila Eva Frimmová. Prostredníctvom jej dôsledného rešpektu Bartoliniho latinského textu pri prepise na ľavej strane knihy v edícii a paralelného slovenského prekladu na pravej strane, kde v prípade veršov prekladateľka postupova-

la voľnejšie, sa čitateľom, a zároveň aj záujemcom o históriu, ponúka zaujímavý a pútavý príbeh napísaný vo forme cestovného denníka. Pridržiavala sa pôvodného Bartoliniho členenia na tri knihy obsahujúce mnohé kapitoly a podkapitoly, ktoré autor osobitne označil v margináliách. Prekladateľka sa rozhodla pre ich zvýraznenie v nadpisoch tučným písmom. Skôr, než sa čitateľ ponorí do čítania prvej knihy, sa v predhovore oboznámi s okolnosťami vzniku Bartoliniho diela a udalosťami, ktoré autor opisoval najsúvislejšie a najdôkladnejšie, a po poetickej stránke skutočne znamenite. V knihe nechýba poznámkový aparát prekladateľky, ktorá taktiež rozpísala paleografické značky a skratky, používané podľa vzorov rukopisov v čase začiatkov kníhtlače, ďalej pramene a literatúra, ako aj použité skratky. V závere publikácia obsahuje abecedne zoradený menný a miestny index.

Autorom predstavovaného trojdielneho diela *Odeporicon* je významný humanistický vzdelanec a kanonik v dóme v Peruggii Richard Bartolini, ktorý pôsobil ako sekretár a dvorný kaplán v službách gurského biskupa a kardinála svätej rímskej cirkvi Matúša Langa. Dielo sa svojím obsahom zaradilo medzi jedno z najdôležitejších historických prameňov azda celej strednej Európy. Prináša opis jednej z najvýznamnejších, nielen historických, politických, ale aj kultúrno-spoločenských udalostí odohrávajúcich sa počas snemu cisára Maximiliána I. Habsburského a troch kráľov Vladislava II. Jagelovského, Žigmunda I. Jagelovského, a Ľudovíta II. Jagelovského v Bratislave a vo Viedni v roku 1515. V odbornej literatúre je tento snem historicky známy aj ako „Prvý viedenský kongres“. Vtedy sa vo Viedni, 22. júla 1515, konali dvojité kráľovské zasnuby potomkov z rodu Habsburgovcov a Jagelovcov. Kráľ Vladislav II. zasnúbil svoju dcéru princeznú Annu Jagelovskú s arcivojvodom Ferdinandom Habsburským. Cisár Maximilián I. Habsburský zasnúbil svoju vnučku princeznú Máriu Habsburskú s českým kráľom Ľudovítom II. Jagelovským.

V prvej knihe autor zaznamenal opis cesty veľaváženého gurského biskupa a kardinála svätej rímskej cirkvi v Gurku, salzburského pomocného biskupa a hlavného ríšskeho miestodržiteľa Matúša Langa do Viedne a späť, ktorý bol poverený cisárom Maximiliánom I. Habsburským zabezpečiť nerušené rokovania prebiehajúce štyri mesiace v Bratislave, kde sa na hrade podpísali prvé dve svadobné zmluvy. Zmluvy boli potom následne potvrdené v deň zasnub vo Viedni. V tejto časti autor ďalej podal opis

kráľovského mesta Regensburg, ako aj miest Pasov (Passau) či Linec (Linz). Ďalej predstavil prostredie cisárskeho dvora, kde do rozprávania vsunul nielen históriu, ale i etnografiu či geografiu, taktiež sa nevyhol charakterizovaniu významných osobností a ich konaní. Okrem Viedenského kongresu predstavil aj históriu biskupstiev v Pasove a Salzburgu, históriu miest a určitých lokalít, obzvlášť Regensburgu alebo Viedne, či opis Viedenského Nového Mesta. Bartolini nezabudol ani na opisy známych miest a stavieb, architektúru, ako napríklad popis chrámu zasväteného sv. Emerámovi alebo mauzólea cisára Fridricha či hainburský hrad.

Druhá kniha predstavuje popis významných cisársko-kráľovských a kniežacích udalostí, akými bola cesta gurského kardinála do Tirolska prechádzajúceho lokalitami ako napríklad mesto Lorch, Salzburg, či samotné mesto Kitzbühel v Tirolsku. Ďalej popísal stretnutie cisára a troch kráľov pri Viedni, či samotné rokovania, nevynímajúc zasnuby. Ani v tejto časti autor nezabudol na architektúru salzburského hradu s popisom vojenského zariadenia, či studne v Reichenhalle, z ktorej sa získavala sladká voda vďaka dômyselnej konštrukcii na ťažbu slanej vody, ako aj opis chrámu Panny Márie v Öttingene a ďalšie. Okrem toho tu nájdeme i mnoho ďalších pútavých zápisov.

Posledná, tretia kniha, obsahuje autorov slávnostný prejav, ktorý mal na sneme vo Viedni. V ňom vyzdvihoval zásluhy, ospieval vznešenosti a predniesol chvály na členov kráľovského rodu. V neposlednom rade hovoril aj o význame samotného snemu a zväzku z neho vychádzajúceho, ako osohu pre štáty a budúce generácie. V závere tejto knihy opísal slávnostnú hostinu a hry usporiadané pri tejto príležitosti na počesť snúbencov.

Na záver svojho diela autor pripojil odkaz čitateľovi, v ktorom nepoprel potrebu opísať túto udalosť bohatším a vznešenejším štýlom. Súčasne objasnil a zdôvodnil svoje konanie venovať viac pozornosti samotnému priebehu udalosti ako mennému zoznamu všetkých účastníkov.

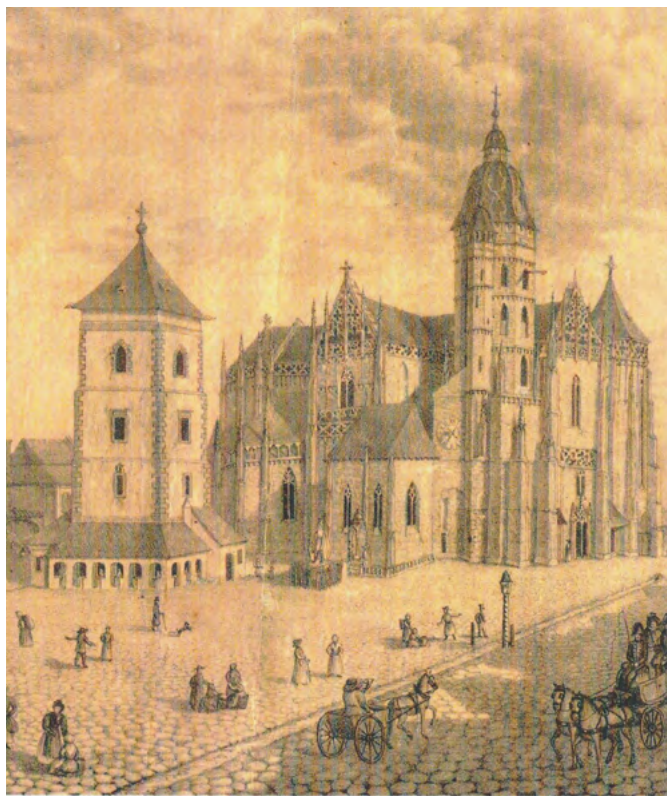
Rukopis Richarda Bartoliniho sa pravdepodobne nezachoval a tlačených exemplárov je dnes známych len niekoľko. Na Slovensku sa nachádza jeden výtlačok uložený v Slovenskej národnej knižnici v Martine a dva sú v knižnici Andrášiovcov v Betliari. Dvanásť ich je uchovaných v súbornom katalógu tlači 16. storočia v Stuttgarte. Tri exempláre vytlačené na pergamene s nádhernou ilumináciou sa nachádzajú v zahraničí (jeden je uložený v Knižnici vojvodu Augusta vo Wolfenbüttli, druhý

je v Bavorskej štátnej knižnici v Mníchove a tretí sa nachádza v Dražďanoch). Publikácia je napísaná pútavým štýlom, ktorý čitateľa vtiahne do deja udalostí odohrávajúcich sa na začiatku novoveku.

Jana Macounová
Archív Univerzity Komenského

**HAJDUOVÁ, Mária – BARTOŠ, Martin (Eds.).
Košice v súradniciach európskych dejín. Košice :
Mesto Košice, Archív mesta Košice, 2014, 413
s. ISBN 978-80-971869-4-4.**

V septembri 2013 sa v Košiciach konala medzinárodná vedecká konferencia pod záštitou ministra školstva, vedy, výskumu a športu Dušana Čaploviča a predsedu Košického samosprávneho kraja Zdenka Trebuľu. Organizátorom podujatia pri príležitosti udelenia titulu Európske hlavné mesto kultúry Košiciam v roku 2013 boli pracovníci Archívu mesta Košice. V nasledujúcom roku sa im podarilo vydať prednášky historikov, archivárov, archeológov a odborníkov z ďalších vedných disciplín mapujúcich bohatú históriu Košíc od počiatkov po 20.

Košice v súradniciach európskych dejín

Mesto Košice – Archív mesta Košice

storočie v printovej podobe. Anotovaný zborník obsahuje 33 príspevkov o najnovších výsledkoch výskumu dejín mesta po úvodných príhovoroch primátora mesta Košice Richarda Rašiho a vedúcej Archívu mesta Košice Márii Hajduovej.

Archeologické náleziská a výnimočné artefakty z doby bronzovej z Košíc a okolia tvoria hlavný predmet štúdie Ladislava Olexu a Tomáša Nováčka. Stredovekým dejinám mesta z rôznych aspektov sa venuje Ferdinand Uličný (Začiatok a vývoj meštianstva a mesta Košice do polovice 14. storočia), Attila Zsoldos (Cesta Košíc po udelenie výsad v roku 1347), Drahoslav Magdoško (K mestskej elite Košíc na prelome 13. a 14. storočia), Ján Lukačka (Košice v anjouovskom období s osobitným zreteľom na obchodné kontakty mesta v rámci stredovýchodnej Európy), Stanisław A. Sroka (Korešpondencia Košíc a Krakova v stredoveku), Mária Fedorčáková (Právne, spoločenské a hospodárske vzťahy medzi Košicami a mestami na území východného Slovenska v stredoveku) a Boglárka Weisz (Právne pozadie obchodného života Košíc). Autori sumarizujú najnovšie poznatky o živote košických mešťanov v stredoveku, ich obchodných kontaktoch a privilégiách. Najstarší erb v Európe udelený mestu, ktorým sa Košice pýšia, predstavuje vo svojom príspevku Jozef Kirst a jednotlivé stavebné fázy vývoja opevnenia Košíc od 13. do 19. storočia Jozef Duchoň. Dominanta Košíc – Dóm sv. Alžbety – vystupuje ako hýbateľ politických, vojenských, spoločenských a cirkevných udalostí v príspevku Petra Zubka. Spoluprácu a roztržky medzi Košicami, Levočou, Prešovom, Bardejovom a Sabinovom v rámci spoločenstva Pentapolis mapuje od 14. do 17. storočia Ivan Chalupecký. Iulia Caproș zase analyzovala prítomnosť Košičanov na európskych univerzitách od 15. do 17. storočia.

Štúdia Ferdinanda Oppla má všeobecný záber, nesústreďuje sa výlučne na postavenie Košíc z hľadiska historického vývinu. Autor podáva prehľad o vývoji vzťahov medzi Rakúskom a Uhorským kráľovstvom od stredoveku, pričom svoju pozornosť zamerlal najmä na kontakty medzi Viedňou a Uhorskom v 15. a 16. storočí. Vzťahy medzi Košicami a Krakovom na rozhraní stredoveku s novovekom – v 16. storočí – tvoria ústrednú tému štúdie Zdisława Nogu. Ján Henckel, ktorý pôsobil krátko v 20. rokoch 16. storočia ako farár v Košiciach, patrí medzi humanistov európskeho formátu a jeho život približuje Miloslava Bodnárová. Ranonovoveké dejiny Košíc dominujú v štúdiách Marie Marečkovej (Město Košice ve stredoevropských souvis-

lostech raného novoveku), Györgya Granasztóiho (O populácii Košíc v ranom novoveku v európskom porovnaní) a Júliusa Brandta (Košice v nemeckých prameňoch raného novoveku). Úlohu Košíc v rámci európskej mestskej politiky v období uhorských stavovských povstaní od 16. storočia do začiatku 18. storočia hodnotí István H. Németh. Konštituovanie reformovanej cirkvi v Košiciach v kontexte vývinu kalvinizmu v strednej Európe prezentuje Annamária Kónyová. Kariéru úradníkov Spišskej (Košickej) komory a poslanie tejto inštitúcie v novoveku osvetľuje Tatjana Gusarova. Martina Orosová s Katarínou Kučerovou Bodnárovou informujú o postavení košickej citadely v rámci protitureckej obrannej línie v druhej polovici 17. storočia. Poslednú tretinu príspevkov tvoria odborné štúdie zaoberajúce sa Košicami v 18. až 20. storočí. Úlohu imigrácie v náraste počtu obyvateľov Košíc v rokoch 1781 – 1848 na základe registra novoprijatých mešťanov osvetlil Gábor Czoch. Éva Gyulai je autorkou štúdie o obraze Košíc v diele Mateja Bela. Osud Košíc od revolučných rokov 1848 – 1849 po vznik Československa mapuje Ladislav Tajták. Angažovanosť Košičanov v spolkoch v druhej polovici 19. storočia predstavuje Tamás Csiki. Xavier Galmiche sa zameril na opis Košíc z roku 1920 v cykle reportáží švajčiarskeho novinára Williama Rittera Villes (Mestá). Košický rodák, stavebný inžinier Béla Gerster (1850 – 1923) a jeho dielo je ústrednou témou príspevku Juraja Halásza. Celkovo 23 osobnosťami európskeho významu, ktoré boli spojené s Košicami v rokoch 1848 – 1920 sa zaoberá Ján Gašpar a predstavuje ich krátke biografie. Iba pedagógom pôsobiacim na vyšších vzdelávacích inštitúciách v Košiciach sa venuje Jana Mešterová, ale od stredoveku až po 20. storočie. Na konci druhej svetovej vojny sa Košice stali dočasne sídlom najvyšších orgánov obnoveného Československa. Miesto mesta v procese formovania povojnovej ČSR hodnotí Štefan Šutaj. V poslednej štúdii v zborníku sa Štefan Eliáš zamýšľa nad históriou Košíc v kontexte slovenských dejín. Na záver zborníka je zaradený program konferencie, fotografie a zoznam organizátorov a partnerov. Zborník bol vydaný aj v maďarskej jazykovej mutácii (*Kassa az európai történelem kontextusában*).

Henrieta Žažová
Ústav dejín Trnavskej univerzity

NAŠI JUBILANTI

MILÍ NAŠI JUBILANTI /SEPTEMBER – DECEMBER 2015/

Opäť je dôvod, aby sme sa zaradili do radu gratulantov s kyticou úprimných slov, ktorou Vám chceme vzdať hold, popriať Vám veľa zdravia, šťastia, rodinnej pohody a elánu do práce:

- Monika Reitznerová, U. S. Steel, Košice
- Tibor Ďurdík, Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Veľký Krtíš
- Božena Goltlová, Sloznaft, a. s., Bratislava
- Mgr. Mária Ďurčová, Štátny archív v Trenčíne.

Marta Bednárová
Štátny archív Prešov, pracovisko Archív Poprad

